ONZE BEZITTINGEN

OP

DE KUST VAN GUINEA,

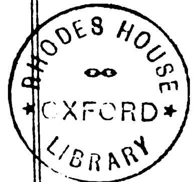
DOOR

C. A. JEEKEL,

Luit. ter Zee 1e klasse, Ridder van de Militaire Willemsorde.

Met een Schetskaartje volgens het traktaat van 5 Maart 1867.

(Overgedrukt uit het tijdschrift „Onze Tijd".)



AMSTERDAM,
C. F. STEMLER.
1869.

KUST VAN GUINEA.

Schets der NEDERLANDSCHE BEZITTINGEN op de Kust van Guinea,

volgens het Traktaat van 5 Maart 1867.

(Br.) was vroeger Britsch, (H.) voorheen Nederlandsch.

Wester-lengte van Greenwich. 3° 2° 30' 2° 1° 30'

ASHANTIJN

DINKIRA

TJUFEL

FANTIJN

BRITSCHE BEZITTINGEN

Deze Landen zijn onder Nederlandsch protectoraat (Br.)

WASSA

SAWIE

AÖWIEN

FRANSCHE BEZITTINGEN

Afdeeling Apollonia (Br.)

Afd. Axim

Ruijghaver

Bootoebói

Aroeso

Axim

Afd. Dixcove

Afd. Boutry

Boutry

Dixcove (Br.)

Brie punten

Accoda

Ataambo

Béhien (Br.)

Saccondee (Br.)

Oranje

Pompendee

ABREMOE

Afdeelingen zijn onbekend.

Vanaf deze de grenzen

Afd. Chama

Chama

Afd. Elmina

Commendah (Br.)

GOLF VAN GUINEA

Forten om ELMINA.

Java

Schomerus

Koenraadsburg

S. George

Veersche Schans

ONZE BEZITTINGEN

OP

DE KUST VAN GUINEA.

DOOR

C. A. JEEKEL,

Luit. ter Zee 1e klasse, Ridder van de Militaire Willemsorde.

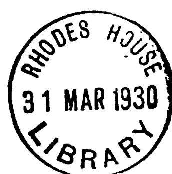
Met een Schetskaartje volgens het traktaat van 5 Maart 1867.

(*Overgedrukt uit het tijdschrift „Onze Tijd".*)

AMSTERDAM,

C. F. STEMLER.

1869.



ONZE BEZITTINGEN

OP

DE KUST VAN GUINEA.

(Overgedrukt uit „*Onze Tijd.*")



Het was in den morgen van den 6den November 1867, dat Z. M. stoomschip „Het Metalen Kruis", begunstigd door eene liefelijke noordelijke koelte, Texels reede verliet, om eene zending naar de kust van Guinea te volbrengen.

Levert eene reis, vooral met een oorlogsschip, vele bijzonderheden op, wij willen onze lezers daarmede niet bezig houden, maar verzoeken hun ons eerst met hunne gedachten te volgen bij het aanbreken van den dag van 26 December, toen de uitkijk van den voortop: „land vooruit" gepraaid had. Weldra zijn alle kijkers op het door dien uitkijk aangeduide punt gericht, en terwijl de zon al hooger en hooger uit de zee schijnt op te komen, verkennen wij ons aan kaap Drie Punten, waar wij het eerste land van Afrika maakten.

De eerste indrukken, die wij van de kust van Guinea ontvingen, waren allergunstigst. De opkomende zon verlichtte eene groene streek land, hier en daar heuvelachtig, doch bijna overal met wouden, rijk versierd door plantengroei; daarvoor een helder wit strand, waartegen de Atlantische Oceaan met bruisend geweld opsloeg, sneeuwwit schuim achterlatende; nu en dan een dorp, liefelijk door hooge palmboomen beschaduwd. Talrijke kano's, die u nog aan den mensch in zijne kindsheid doen denken, (want het zijn niets dan uitgeholde boomstammen), zeilden en pagaaiden heen en weder met hunne bijna geheel naakte bevaarders, die in bewondering schenen te staren op het groote oorlogsschip, dat met de Nederlandsche vlag aan de gaffel (eene niet dikwerf voorvallende gebeurtenis) hen voorbij stoomde en spoedig achter zich liet.

Is men het fort Oranje te Saccondee gepasseerd, dat daar zoo vriendelijk en liefelijk met zijne witte muren tegen een groenen achtergrond leunt, dan beginnen eenige witte stippen aan de oosterkim zichbaar te

1

worden, die zich weldra tot eene massa vormen, en zich eindelijk vertoonen als het trotsche kasteel St. George, de hoofdsterkte en de zetel van ons gezag op Afrika's westkust. Door zijne hooge muren en gebouwen verheft het zich verre boven de andere woningen, die er dicht op staan, terwijl zijne torens, waarvan een de Nederlandsche vlag voert, er een recht grootsch en ridderlijk voorkomen aan geven. Als beschermer van St. George steekt het op den heuvel St. Jago gelegen fort Koenraadsburg met vierkanten toren boven de vlag van St. George uit. Voegt hier nu bij eene rotsenlaag, waar de zee telkenmale breekt aan den voet, hier en daar aan het strand en op de heuvels eene redoute, verder eene bonte mengeling van witte en donker gekleurde huizen, palmboomen en andere, eene reede met een viertal schepen, vele kano's, die goederen of vruchten aan boord brengen of rustig liggen te visschen, en gij kunt u een denkbeeld vormen van St. George d'Elmina, gezien van de zeezijde.

I.

De rivier Assinie in het westen, eene lijn getrokken uit de monding van de Zoete rivier recht noord in het oosten, het groote koninkrijk Ashantijn in het noorden en de golf van Guinea in het zuiden vormen de grenzen van die strook lands op de Goudkust, die wij gewoon zijn met den naam van onze bezittingen op de westkust van Afrika te bestempelen.

De Goudkust maakt een gedeelte uit van Opper-Guinea, dat men van de vroegste tijden af verdeeld heeft in zes kuststreken, die met twee uitzonderingen genoemd zijn naar de hoofdartikels van uitvoer. Hoewel zij met den naam van bezittingen bestempeld worden, zijn velen nog van meening, dat wij eigentlijk geene meesters van die kust zijn. Dit echter ten onrechte, want de Portugeezen, op wie wij dat land veroverd hebben, waren meester van de kust van Guinea door „vrijwillige overgifte der inwoneren" *). Zij hieven dan ook eene belasting van den vijfden visch, die wij in den beginne bleven heffen.

De in 1641 en 1661 met Portugal gesloten traktaten toonen ten duidelijkste aan, dat men niet alleen de forten, „maar ook het geheele land daaraan en omtrent gelegen" als bezitting aanmerkte. Ook beloven de negerregeeringen door een verdrag (het Pen en contract) ons gouvernement „gehouw en getrouw" te zijn. Verder moet zich, naar wij uit goede bronnen vernomen hebben, in het archief te Elmina een koopbrief bevinden, waarbij voor 16 benda's goud (ƒ 1280) de grond van den berg St. Jago tot aan den linkeroever der Bossum Prah aan ons verkocht is. Een besluit van den gouverneur onzer bezittingen in 1858, waarbij de gronden zonder eigenaars voor ƒ 0.15 de vierk. el konden verkocht worden, was een doorslaand bewijs, dat het gouvernement zich

*) De Marrée.

als bezitter beschouwde, terwijl de negerregeering daartegen niet in verzet is gekomen. Eindelijk bewijst het traktaat van den 5den Maart 1867 tusschen Nederland en Engeland gesloten over de ruiling van grondgebied zonder de negerregeering daarin te kennen, dat deze beide mogendheden zich bezitters van dat gedeelte der Goudkust rekenen en er eigenmachtig belastingen heffen.

Daartegenover staat, dat de Europeanen voor het stichten of bezetten der forten grondrenten aan de koningen of kaboçeërs (volkshoofden) moesten betalen, wat den Engelschen schrijver over 'de Goudkust, Brodie Cruikshank, tot de gevolgtrekking bracht, dat daaruit onze afhankelijkheid aan die volkshoofden blijkt.

Doch meesters of niet, wanneer wij de macht er toe hadden, hebben wij als zoodanig gehandeld.

De Portugeezen, die zich op deze kust vestigden (1469), kwamen eerst als gewone handelaars, daarna bouwden zij forten (1482). Toen deze gebouwd waren, begonnen zij langzamerhand de rol van meesters te vervullen. De slavenhandel ontstond, bijna alle natiën van Europa hechtten zich als roofdieren, die hunne prooi aanvallen, op de kust. Meerdere forten werden gebouwd, ten einde met goed gevolg den slavenhandel te kunnen voortzetten. Van bemoeiingen met het inwendig negerbestuur onthield men zich; de maatschappelijke instellingen waren daar trouwens uitnemend geschikt om den slavenhandel te bevorderen.

De Portugeezen werden uit hunne forten verdreven door de Nederlanders, die kooplieden bij uitnemendheid, en deze dachten er nog minder aan zich met de binnenlandsche aangelegenheden te bemoeien. Zelfs het innen der belasting, zooals tijdens het Portugeesche bewind, werd langzamerhand verwaarloosd. Aan de grootste misbruiken en meest vernederende gewoonten werd vriendelijk de hand gereikt, mits daardoor slechts de slavenhandel bevoordeeld werd; en terwijl de vlag der Vereenigde Nederlanden op alle zeeën met eere wapperde, bogen de Nederlanders hier voor den wil der negers, om slechts den slavenuitvoer niet tegen te werken.

Wanneer toch eenmaal de slavenhandel afgeschaft is, verliezen de koloniën hunne waarde; de handel, die er gedreven wordt, is gering. Meerdere bemoeiingen met het inlandsch bestuur hadden licht aanleiding tot botsingen kunnen geven, die toen vooral vermeden moesten worden; daarbij kwam nog, dat tot 1858 hier in toepassing bleef het verderfelijk systeem regeerder en koopman te gelijk, een stelsel dat ook hier zijn schadelijken invloed wel zal hebben doen gevoelen, omdat het niet anders dan ten nadeele van eene der beide betrekkingen werken kan.

Wanneer tegenwoordig een nieuwe kommandant op het fort komt, wordt het Pen en contract voorgelezen, waarbij o. a. ook bepaald is, dat sommige levensmiddelen voor den kommandant moeten geleverd worden, bijaldien die niet op eene andere wijze te verkrijgen zijn. Onder

den gouverneur van den Bossche (1857) is bepaald, dat daarvoor de marktprijs betaald moet worden.

Bij de aankomst van eenen gouverneur wordt dat bij koninklijk besluit den volke bekend gemaakt.

Wij moeten nog opmerken, dat de Engelschen zich in de laatste tijden niet met contracten ophielden, wat dan ook geldt voor Apollonia, Dixcove, Saccondee en Commendah, allen streken bij het reeds genoemde traktaat van 5 Maart 1867, tot regeling der grensscheiding van de Nederlandsche en Engelsche bezittingen, aan ons afgestaan; terwijl Ahanta bovendien als veroverd gebied aan te merken is, wat dan ook aan de bevolking aldaar telkenmale herinnerd wordt bij de installatie van een nieuwen kommandant te Boutry.

Over de binnenlanden en met name Wassa, Tjufel, Dinkira en Abremoe wil men slechts het protectoraat uitoefenen, even als vroeger het Engelsche gouvernement deed.

Onze bezittingen nu, allen aan de kust gelegen, worden thans verdeeld in zeven afdeelingen, zijnde: Apollonia, Axim, Dixcove, Boutry, Saccondee, Chama en Elmina.

De afdeeling Apollonia, in de landtaal Amregia *) genaamd, is eerst in Januari van dit jaar bij ons gebied gevoegd, ten gevolge van het zoo even genoemde traktaat met Engeland. De Assinie-rivier, de westelijke grens onzer bezittingen, die gevormd wordt door vele kleine rivieren, scheidt haar van de Fransche bezittingen, terwijl zij zich oostwaarts uitstrekt tot de Ancober of Slangenrivier. Noordelijk wordt zij begrensd door de koninkrijkjes Aöwien, Sawie en West-Wassa, terwijl zij doorsneden wordt door de rivier Tando, die in zuidoostelijke richting door Ashantijn loopt, en door een der vele meren bij Apollonia in zee valt.

Amregia (Apollonia) heeft zijn naam te danken aan een slaaf van een rijken kaboceër, die wegliep, en zich door allerhande sluwe en listige streken rijkdom en ontzag wist te verwerven. Zich langs de paden in het struikgewas verscholen houdende, schoot hij zijn geweer af bij het naderen van niets kwaads vermoedende voorbijgangers, die dan gewoonlijk de goederen, welke zij bij zich droegen, wegwierpen en een goed heenkomen zochten. Van deze gelegenheid maakte hij gebruik om uit zijn schuilhoek te voorschijn te komen, en zich van de weggeworpen goederen meester te maken. Na op deze listige wijze vele rijkdommen verzameld te hebben, geraakte hij ook in het bezit van slaven, die hij door een duren eed aan zich wist te verbinden. Zijn aanzien steeg zoodanig, dat hij eindelijk het gezag vermeesteren kon. Door wreedheid en gruwelen wist hij zich gevreesd te maken en staande te houden. Om een denkbeeld van zijne grootheid te geven, had hij soms een mes in een hoop klei steken, waarmede hij onder de menigte wierp; hij, wien dit mes trof, moest omgebracht worden. Zijne opvolgers wisten zich

*) De Marrée noemt het Amenikja, anderen Amahania.

door zachtere middelen staande te houden, totdat Kwakoe Aka aan de regeering kwam. Deze echter was zulk een wreedaard, dat het Engelsche bestuur eindelijk toe moest geven aan de herhaalde verzoeken van de onder zijne bescherming staande negers, om een einde aan die gruwelen te maken.

Gouverneur Maclean rustte in 1835 naar Apollonia eene expeditie uit, welke vergezeld werd door een Nederlandsch detachement onder kommando van den assistent P. Bartels. Aanvankelijk mislukte deze expeditie tengevolge van de lafhartigheid der haar vergezellende negers, doch later, ondersteund door een Engelsch oorlogsschip, werd zij met goed gevolg bekroond, zoodat Kwakoe Aka genoodzaakt werd een verdrag te sluiten, en ter stipte nakoming eene aanzienlijke som goud in het fort te Cape Coast te deponeeren.

Niet lang duurde echter de goede gezindheid van den tiran; de expeditie had geen blijvenden indruk achtergelaten; de goedheid van den gouverneur Maclean, die hem zijn land liet behouden, werd als zwakheid aangezien, en met den dag vermeerderden de gruwelen, die dit monster bedreef. Den Franschen kommandant van Assinie liet hij dooden, voor het fort St. Anthonie beroofde hij de vreedzame visschers, Wassasche kooplieden liet hij onthoofden, terwijl hij beloofd had ieder, die het waagde hen aan te randen, met geweld te keer te zullen gaan.

Kapitein Winniett, de toenmalige Engelsche gouverneur, besloot een einde aan dien toestand te maken. Op nieuw werd eene expeditie uitgerust, en in April 1848 werd Kwakoe Aka gevangen en ter dood veroordeeld, welk vonnis echter in levenslange gevangenschap veranderd werd. Sinds dien tijd is de rust aldaar weinig meer verstoord geworden, en toen de resident W. P. A. Le Jeune en de commander Andrew R. B. N. er aankwamen, om de Nederlandsche vlag tegen de Britsche te verwisselen, droeg dit ten volle de goedkeuring van de hoofden en het volk weg.

Het fort in Apollonia, waarvoor de Engelschen vroeger grondrenten aan den koning van dat land betaalden, ligt in het midden van het volkrijke krom (dorp) Behien, den zetel van het hoofd Ametjie Kwassie. Het was langen tijd onbezet en daardoor zeer vervallen, doch men is begonnen het te herstellen, terwijl voorgesteld is het den naam van: „Willem de derde" te geven.

Den resident D. P. H. J. Weytingh was het bestuur over die nieuwe landstreek opgedragen; met lust en ijver aanvaardde hij die taak; was hij op de kust door een langdurig verblijf reeds bij den neger bekend onder den naam van „vader Weytingh", ook Apollonia ondervond weldra de blijken van zijn wijs bestuur. Slechts kort echter mocht het zich in het bezit van dien waardigen man als bestuurder verheugen. Eene zware ziekte overviel hem, toch hield hij nog vol, totdat eindelijk zijn uitgeput lichaam naar Elmina vervoerd moest worden. Tegen die vermoeienissen niet bestand, bezweek hij op den 31sten Maart jl., na een meer

dan 25jarig verblijf op de kust, en het was eene aandoenlijke plechtigheid, toen op den namiddag van dien dag Europeaan en Afrikaan, oud en jong, ja bijna de geheele bevolking van Elmina zich verdrong bij de geopende groeve, om een welverdiend blijk van achting en liefde te brengen aan „vader Weytingh."

Apollonia is eene volkrijke streek, de geheele kust gelijkt uit zee gezien eene groote vlakte met prachtige wouden overdekt, hier en daar ziet men heuvels, aan wier voet even als aan het strand talrijke krommen liggen door de weelderige kruinen der palmboomen beschaduwd. Alleen tusschen Behien en Axim (5 à 6 geogr. mijlen) vindt men 17 krommen aan het strand liggen. De golfslag, door niets in zijnen loop gestuit, beukt met kracht op zijne stranden, en maakt het landen hoogst bezwaarlijk. Toen „Het Metalen Kruis" voor Behien geankerd lag, was aan geene gemeenschap met den wal door onze sloepen te denken, en naar wij vernamen, worden de goederen somwijlen in vaten gekuipt door zwemmende negers over de baar gebracht. Er is veel handel in stofgoud; palmolie levert het weinig op. Rum, manufacturen, kruit en lood zijn de voornaamste artikelen, die worden ingevoerd.

Behien onderscheidt zich gunstig van andere krommen; de straten zijn er breed en rein, de huizen zijn regelmatig gebouwd, en de orde, die er heerscht, wordt misschien nergens op de geheele kust geëvenaard. Ofschoon door ons gouvernement de koning of het hoofd van Behien als koning van Apollonia aangemerkt wordt, zoo beschouwt een gedeelte der bevolking het hoofd van Ataambo, Koffie Affoo genaamd, als rechtmatig erfgenaam van den „stoel" van Apollonia, daar hij een afstammeling is van den vroeger door de Engelschen onttroonden koning Kwakoe Aka.

De afdeeling Axim is door de Ancoberrivier van Apollonia gescheiden en wordt voor de gezondste streek van geheel Opper-Guinea gehouden; zij wordt door vele rivieren besproeid, en terwijl de atmosfeer er voortdurend gezuiverd wordt door veel regen en onweder, is de groeikracht er buitengemeen groot, en gaat de rijkdom der natuur alle beschrijving te boven.

Gouverneur-generaal Daendels (1816) had het oog op dit landschap als zetel van bestuur gevestigd, en ons komt het voor verre boven het door zijne ligging ongezonde Elmina de voorkeur te verdienen, vooral nu dit laatste aan de grens onzer bezittingen gelegen is. Gouverneur Daendels moet vele verbeteringen hebben voorgesteld, waarvan echter niets tot stand kwam.

Axim is zeker dat gedeelte van de kust, waarin de meeste forten gelegen hebben, 't is een rijke goudstreek, ofschoon men voor de bezoekers of reizigers de goudplaatsen zooveel mogelijk verborgen houdt.

De Ancoberrivier doorstroomt de geheele afdeeling; de monding is door rotsen en banken slechts voor kano's bevaarbaar, terwijl de vaart op de rivier zelve bovendien zeer bezwaarlijk zoude zijn door de talrijk daarin voorkomende rotsen en watervallen. Aan hare oevers zijn, ofschoon

de verschillende schrijvers het daar niet over eens zijn, drie forten geweest.

Het eerste aan de monding heette waarschijnlijk Elise Carthago, dat door ons op de Franschen moet genomen zijn. Een tweede fort bevond zich verder op eenige rotsen in de rivier bij hare vereeniging met eenen tak, Dumarivier geheeten; het werd echter, voor het voltooid was, verlaten, daar de Nederlanders volgens getuigenis der negers hier slechts zilver in plaats van goud vonden. Zij beloofden terug te komen, wat echter niet geschied is. Deze rotsen worden Bytobory genaamd; doch de naam, dien het fort gedragen heeft, is onbekend. Een derde fort, vermoedelijk in het midden der 17de eeuw gebouwd, lag een paar dagreizen de rivier op, dicht bij de tegenwoordige grenzen van Axim en Wassa. Dit fort, Ruyghaver genaamd, werd door de negers belegerd; de kommandant hield het beleg tot het uiterste vol, zelfs zoude hij bij gebrek aan ijzer met goud hebben laten vuren, totdat hij ten slotte een jongen neger met brandende lont in het kruitmagazijn plaatste met den last de lont in het kruit te steken, nadat er drie malen gestampt zoude zijn. Een mooi paantje (kleedingstuk) zoude hij daarvoor als belooning genieten. Onbekend met het gevaar voldeed de jonge neger aan den wensch van zijnen meester.

Tot Arosso, ongeveer een dagreis van de monding, is de Ancoberrivier voor groote kano's en tot Boetoeboi, een paar uur verder, voor kleine kano's bevaarbaar; overal zijn hare oevers met prachtig geboomte, hier en daar overhangende en een groen gewelf vormende, versierd, terwijl men nu en dan, tusschen zware boomen verscholen, een krom aantreft.

Van de monding steeds het strand volgende — want dit is de eenige weg tusschen onze forten — komt men over een viertal krommen aan het hoofdkrom Axim (750 inwoners, 160 huizen), dat in twee gedeelten verdeeld is, tusschen welke het fort St. Anthonie gelegen is op eene 23 el hooge rots. Door zijne witte muren en vorm van eene driekante hoedendoos is dit fort uit zee zeer kenbaar. Het is hier, dat de Europeesche ambtenaar, belast met het gezag over de afdeeling Axim, zijn verblijf houdt.

In het jaar 1642 werd dit fort door den vaandrig Friedler op de Portugeezen veroverd; even als al de op hen veroverde sterkten heeft ook dit zijn' ouden naam behouden. Het verkeert in vrij goeden toestand, alleen is de bezetting gering, terwijl de stukken met hunne door den regen uitgeroeste zundgaten van onze vroegere grootheid dagteekenen.

Na de verovering van St. Anthonie sloot de toenmalige directeur-generaal Ruyghaver (1640—1645) een verdrag met de kaboceërs van verschillende landschappen, waarbij o. a. bepaald werd, dat Jumoree, Abriquipem, Drie Punten, Accoda, enz. tot het rechtsgebied van Axim zouden behooren. Bezijden het fort is eene zeer geschikte landingsplaats, die voor de brekers der zee door eene rij rotsen gedekt is. Op eene

dier rotsen is ten tijde der Portugeezen eene kapel geweest, waarvan echter geen spoor meer te vinden is. Dicht bij het fort is eene waterput, Fransche bak genaamd, waarvan het water echter veel te wenschen overlaat; binnen St. Anthonie daarentegen heeft men goed drinkwater, wat op deze kust slechts bij onze forten of ver op de rivieren goed verkrijgbaar is. De neger is daaromtrent zeer onverschillig, en het is onbegrijpelijk, welk smerig vocht soms door hen gedronken wordt. Een korten tijd heeft de Fransche zeemacht hier een kolendepôt gehad, dat echter naar elders verplaatst is.

Tijdens het verblijf van: „Het Metalen Kruis" ter reede van Axim, vraagde de bevolking aan den gouverneur, kolonel G. P. W. Boers, om eenen onderwijzer, ten einde onderricht aan hunne kinderen te geven. Deze werd haar toegezegd onder voorwaarde, dat zij een gebouw tot school zouden inrichten. Zij beloofden dit te doen; doch tusschen beloven en doen is vooral bij den neger een groot onderscheid. De middelen, die de gouverneur te zijner beschikking heeft, laten echter niet toe, om voor gouvernementsrekening eene school te bouwen. Er zal nu weder een geruime tijd verloopen, eer dit gebouw gesticht zal zijn; want de neger is buitengewoon langzaam. Wij betreuren het zeer; want met betrekkelijk geringe kosten zoude weder eene schrede voorwaarts gedaan zijn ter verbreiding der beschaving in de afdeeling Axim.

Het strand volgende, waardoor wij langs een twaalftal krommen komen, bereiken wij over eenige kleine beken de St. Jans- of Princes-rivier, niet ver van welker linker oever het krom Princes (225 inw., 45 huiz.) gelegen is. Hier worden de ruïnes gevonden van Groot Friedrichsburg, een stevig goed gebouwd fort, dat in het begin der 18de eeuw door ons van de Brandenburgers gekocht is, en toen Hollandia genaamd werd. Otto Friedrich von der Gruben heesch er op den 1sten Januari 1683 de Brandenburgsche vlag. De Brandenburgers mochten zich echter niet op de vriendschap der negers beroemen; al hunne bezittingen waren voortdurend ten prooi van onlusten. Zoo werd de kommandant van Accoda, mede eene Brandenburgsche vestiging, doodgeschoten, de bewindhebber Jan de Visser verdronken, ja zelfs een Brandenburgsch schip genomen en geplunderd. Daarna had er een twist plaats met een rijken kaboceër, makelaar van het fort, Jan Connij genaamd. Deze, door een Europeeschen geneesheer geholpen, sloot het fort in, waarvoor hij een muur liet bouwen tot een nabijzijnd meer. Deze muur, waarvan nog overblijfsels te zien zijn, liet hij versterken, waarna hij Groot Friedrichsburg belegerde en tot de overgave dwong. De bevolking van Elmina, Ahanta en Axim werd verzameld, en daarmede het fort aangevallen; want de Brandenburgsche keurvorst had al zijne bezittingen op de kust verkocht aan de Nederlanders, die met de bovengenoemde bevolkingen Jan Connij spoedig uit zijne versterkingen verdreven. Hij vluchtte daarop met den geneesheer naar Ashantijn. Nog wordt in het meer eene plek aangewezen, die de negers voor

fetisch (heilig) houden, en waar zij beweren, dat een schat van Connij op den bodem moet liggen. De Marrée hield het voor eene klomp op elkander gegroeide oesters.

Onze weg, die wel eens door een bosch gaat, brengt ons nu langs een drietal krommen naar de landtong van kaap Drie Punten, waar vroeger een versterkt huis, mede eene Brandenburgsche nederzetting, gelegen was. Een half uur verder begint bij het riviertje Krintinga de afdeeling Dixcove.

Axim is, zeer vruchtbaar. De rijkdom van den grond doet er alle voortbrengselen van het plantenrijk welig tieren. Naast de roode rijst, die er weelderig groeit, is de grond voor alle planten der tropen niet alleen, maar zelfs voor de meeste Europeesche groenten, zeer geschikt. Buitendien bevatten de kwartslagen goud, en vele inboorlingen houden zich met het gouddelven en wasschen bezig.

Als gezondste en vruchtbaarste streek van onze bezittingen, met goede landingsplaatsen, zou de vette bodem van Axim, zoo kwistig door de natuur bedeeld, het geschiktste voor culturen zijn. Ruim honderd jaar geleden had de heer Fennekol daar eene katoenplantaadje, die zeer goede kwantiteit, zoowel als kwaliteit moet opgeleverd hebben. Het ongeluk is echter dat, wanneer de oprichters er eindelijk in geslaagd zijn die wildernissen in eene plantaadje te herscheppen, en de grond zijne vruchten begint af te werpen, zij, bij vertrek van de kust, geene opvolgers hebben, wien zij het beheer hunner goederen kunnen overlaten, en de neger is alleen door aanhoudend toezicht aan het werk te houden.

De eerste rivier, die wij in de tegenwoordige afdeeling Dixcove, in de landtaal Unfoema *) genaamd, ontmoeten, is de Accoda of Seunierivier, op wier linker oever het krom Accoda (255 inw.) gelegen is, waarbij zich bevinden de ruïnes van het vroegere Brandenburgsche fort Dorothea, dat mede in 1720 aan ons verkocht is. Daarna komen wij aan de Akwetsie-rivier, waar vroeger het Engelsche gebied een aanvang nam, dat slechts van zeer weinig uitgestrektheid was. Even als Apollonia in Januari aan ons gebied toegevoegd, werd echter bij de verwisseling van vlaggen diezelfde bereidwilligheid niet ondervonden, en alleen de ferme houding van den Britschen gouverneur-generaal was oorzaak, dat onze vlag daar zonder rustverstoring konde geheschen worden. Het fort, dat men voorgesteld heeft, den naam van „Het Metalen Kruis" te geven, werd in 1691 gebouwd, nadat er vele twisten met de Brandenburgers over het bezit dier plaats geweest waren; ook de negers verzetten zich menigmaal tegen de Engelschen, doch het kanon bracht hen dan gewoonlijk tot zwijgen en onderwerping. In de laatste jaren was het slechts door een' inlandschen beambte bewoond en verkeert in een' bouwvalligen toestand. Men is nu begonnen het te herstellen,

* Unfoema beteekent krokodil.

daar het tot verblijfplaats is aangewezen van den Europeeschen ambtenaar, die het bestuur over de afdeeling Dixcove voeren zal.

Op de hoofdplaats, mede Dixcove *) genaamd, wordt veel handel gedreven; uit de binnenlandsche plaatsen bieden de negers hier hunne waren ter verkoop aan, terwijl zij er de Europeesche artikelen komen opkoopen. Er is een neger, Menza Koema geheeten, die verbazend rijk is, waardoor hij veel invloed op de bevolking heeft; van de Goudkust is hij een der grootste handelaren, die soms geheele ladingen omzet. Welvaart straalt dan ook in zijne geheele huishouding door. Naast zijne goed ingerichte woning is eene tweede sinds 1859 in aanbouw, die zeker een der beste huizen van de geheele kust worden zal. Reeds eenige jaren staat een kostbaar ameublement ingepakt in kisten, en wanneer eenmaal het gebouw voltooid is, dan (herkent men er den zorgeloozen neger niet aan?) zal het ameublement wel niet meer bruikbaar zijn.

Dixcove is echt Engelsch; ieder neger spreekt de Engelsche taal een weinig; groote vaten, die hier en daar in onbehagelijke wanorde verspreid liggen, toonen door „London" hunne afkomst aan, terwijl er bijna geene woning is, of de wanden zijn versierd met de roode uniformen der alles overhoop stekende Engelsche soldaten (volgens de plaat natuurlijk) of met de Great Eastern of eenig ander groot schip met de Engelsche vlag in top; ja, de Illustrated London News schijnt hier vele abonné's te hebben, als men op de vele plaatjes af wil gaan, die de versiering der salons van de negers uitmaken.

Zullen wij later bij de beschrijving der gewoonten van de negers vermelden, dat schieten bij iedere plechtigheid en elk feest een hoofdvereischte is, ook op Dixcove buldert den ganschen dag het geschut; vaak wordt uit louter genoegen van den morgen tot den avond geschoten. Overal vindt men dan ook oude kanonnen op vermolmde rolpaarden, of met de monding op een steen rustende. Gelukkig echter, dat de negers in het gebruik niet zeer bedreven zijn, want anders konden zij het ons nog lastig genoeg maken.

Waar zooveel welvaart, zulk eene betrekkelijke weelde althans bij den neger heerscht, zoude men meenen ook eenigszins te kunnen rekenen op reinheid in de huizen en op de straten. Niets van dat alles echter, het krom is smerig en behalve een paar goede huizen, waaronder het logement van Tom Koffie, bevat het slechts onaanzienlijke negerwoningen. Stegen, waarin men voorzichtig moet zijn, ten einde niet over uitwerpselen van mensch of dier uit te glijden, scheiden de woningen van elkander. Varkens, schapen en kippen versperren soms den doorgang en zijn speelnooten der kleine kinderen!

Een Wesleyaansche zendeling predikt er het Christendom, en houdt er tevens eene school. De tegenwoordigheid van een Europeeschen

*) Bosman noemt haar Dikjeschooft.

gezaghebber kan daar van grooten invloed op het onderwijs zijn, ter wille der beschaving mag toch wel eenige dwang uitgeoefend worden.

In de nabijheid van Dixcove is een stinkend moeras, dat zeker schadelijk op de gezondheid der plaats werkt. In dit moeras bevinden zich krokodillen, die door de negers als godheden vereerd worden. De fetischpriesters begeven zich dikwerf daarheen en offeren dan eene witte kip. De grond in deze afdeeling is mede zeer vruchtbaar. Men vindt er buitendien veel kalksteen, die men wel onderscheiden moet van de schulpkalk, die langs de geheele kust gevonden wordt; beide die soorten vermengd, geeft eene zeer harde metselspecie.

Niet ver van de rivier van Bossua, een weinig beduidend beekje, in den goeden mousson bijna geheel droog, begint de westelijke grens van de afdeeling Boutry. De eerste plaats, waar wij in die afdeeling langs het strand gaande aankomen, is Bossua (350 inw.), de vroegere woonplaats van Bonsoe, koning van Ahanta en de hoofdplaats van dat rijk. In 1838 werd het door de expeditie onder den generaal Verveer verbrand ter bestraffing der inwoners, die met Bonsoe gemeene zaak gemaakt hadden. Men heeft onlangs getracht er een Europeesch verkoophuis op te richten, doch dit schijnt mislukt te zijn.

Na het beekje Ehe te zijn overgetrokken, komen wij aan de hoofdplaats der afdeeling, mede Boutry (250 inw.) genaamd, waar op een' moeielijk te beklimmen heuvel het fort Batenstein ligt, bewoond door een Europeeschen gezaghebber, die het bestuur over de afdeeling voert. Aan den voet van dezen heuvel stort de Boutry-rivier zich in zee, ook hare monding is verstopt, en rotsen maken de vaart daar zeer moeielijk. Zij stroomt in N.N.O.lijke richting door de afdeeling heen, en was rijk aan zwaar hout; waarom het gouvernement er eene houtzagerij had, die later naar Tacorary verplaatst is. Aan hare oevers vindt men verscheidene krommen, waarvan Hotopo, dat veel handel in palmolie drijft, het voornaamste is. Het strand over Pompomdee (400 inw.) en Adjuah volgende, komen wij aan de rivier Gwin, die de oostelijke grens der afdeeling vormt.

Boutry is vooral bekend, omdat daar de hoofdverrichtingen zijn voorgevallen voor en gedurende de expeditie Verveer. Niet verre beoosten de Gwin ligt Tacorary (100 inw.), na de verwoesting in 1838 Ebanoejé geheeten. Daar vindt men de ruïnes van het fort Witsen; ook dit heeft vele Europeesche bezitters gehad, tot dat het in 1665 door de Ruyter op de Engelschen veroverd werd. Dicht bij die ruïnes is een door de natuur zeer kunstig gevormde klip, die eene soort van tafel vormt. Voor Tacorary, want dien naam draagt het nog op de zeekaarten, ligt het rif van dien naam, dat nog al ver in zee uitsteekt en door de negers voor fetisch (heilig) gehouden wordt.

Apoassie (29 inw.) is het eerste krom, waar wij daarna aankomen. Hier sneuvelde in 1837 de kommandeur H. J. Tonneboeijer, die den koning van Ahanta, Bonsoe, tuchtigen wilde voor den moord gepleegd

op de ambtenaren Cremer en Maassen. Zijne onhandige maatregelen kostten hem en velen der zijnen het leven en maakten eene expeditie noodzakelijk, die het volgende jaar onder generaal Verveer uit Nederland gezonden en met den gunstigsten uitslag bekroond werd.

Onze wandeling vervolgende, is de eerste plaats, waar wij aankomen, Saccondee, waar de oostelijke grens van Ahanta begint. Bij dit volkrijke krom (2500 inw.), dat amphitheatersgewijze op eene rots is gebouwd, ligt op eene uitspringende rots het fort Oranje, de verblijfplaats van den ambtenaar belast met het bestuur over de afdeeling Saccondee. Het krom, dat de residentie van den koning van die streek, Kwamena Anrees, is, bestaat uit twee deelen, die door eene doornheg gescheiden zijn; het westelijk gedeelte was reeds Nederlandsch, terwijl het oostelijke ons door het traktaat van 5 Maart 1867 toegewezen is. Bij dit laatste lag een Engelsch fort, dat door de Ahanta's in 1697 verwoest werd. Later weder hersteld zijnde, werd het door de Franschen in 1780 genomen, die het aan de Nederlanders afstonden. Bij den daaropvolgenden vrede werd het aan Engeland teruggegeven. In het vroeger Engelsche gedeelte is eene school en kerk, waardoor de Engelsche invloed hier zeer merkbaar was. Rondom Saccondee is het even als bij Tacorary zeer vischrijk, hetgeen voor velen een middel van bestaan oplevert.

Achter Saccondee heeft men vele vruchtbare streken tot 2 uur landwaarts in, waar de Wassasche bosschen beginnen; deze boschgronden zijn nog vruchtbaarder en zouden geschikte gelegenheid aanbieden tot ontginning. Van Saccondee af kunnen wij langs een pad door het bosch over Essipon naar Chama gaan, of wel langs het strand; de afdeeling van dien naam begint bij de Anankwan-rivier. De weg langs het strand is vooral tusschen die beide plaatsen zeer moeielijk en afmattend door de vele rotsen, die men over moet. De krommen, daar aan het strand gelegen, zijn van zeer weinig beteekenis. Bij een dezer, Aboady, hadden wij vroeger eene versterkte factorij; doch Chama (4950 inw.) zelf is eene aanzienlijke plaats.

De bevolking, die zich vooral met vischvangst bezig houdt, is moedig en trouw, doch tevens twistziek; zij is zeer gehecht aan ons gouvernement, waarvan zij nog in den laatsten tijd blijk gegeven heeft. Koning Kudjo Frekoe is het hoofd van Chama.

Gelegen in de nabijheid van een moerassig en zeer schadelijke dampen uitwasemend meer, dat met de Bossum-Prah gemeenschap heeft, daarbij buitengewoon morsig, is het voor den Europeaan, die aldaar op het in zeer slechten toestand verkeerende fortje St. Sebastiaan moet wonen, zeer ongezond. St. Sebastiaan is door de Portugeezen gebouwd, en het meer, waaraan het thans gelegen is, schijnt eene uitwatering in zee der Bossum-Prah geweest te zijn. Deze rivier stort zich thans iets verder in zee, ook hare monding is gedeeltelijk verzand. Tot het eiland Sepoem vindt men in den drogen tijd brak water; daar begint een bij uitstek vruchtbare bodem zeer geschikt voor culturen; het water is er frisch en helder,

terwijl de rivier daar vooral allerprachtigst moet zijn. Drie kwartier van de monding, vond men een paar jaar geleden de plantaadje Schoonhoven van den heer Stoovée, die echter na zijnen dood verlaten is; langs een voetpad was van die plantaadje gelegenheid over Impiasan te Domingo Myzangkrom aan het strand te komen; een ander pad liep naar Domenassie aan de Abrebie-rivier.

Bij Sepoem had men eenige jaren geleden de plantaadje Gramberg, aldus naar den stichter genaamd. Daar is gebleken, dat cultuur in deze streken mogelijk is. De heer Gramberg toch bewees, dat landbouwondernemingen in dit gedeelte van Afrika zeer goed slagen kunnen. Zijne proeven toonden, dat de onwil der negers voor den arbeid door gepaste middelen te overwinnen is, en dat de grond uitstekend geschikt is voor grondnoten, katoen, vlas en hennip, waarbij later nog de koffie en tabak gevoegd zouden kunnen worden *). Hoe jammer, dat eene onderneming als bovenstaande, zoo goed begonnen, ook den weg van alle andere dergelijke ondernemingen ging. De eigenaar vertrok naar Europa en eene wildernis wijst thans de plek aan, waar die energieke ondernemer zijne plantaadje aangelegd had.

Kwam in deze streken de oeverbewoner de mildheid der natuur slechts eenigszins te gemoet, dan kon ook die streek zonder twijfel groote voordeelen afwerpen. Van Sepoem bestaan er voetpaden over Segwie naar Darboassie en Bossemassie, terwijl ook een pad gelegenheid geeft naar Domenassie te komen. Verder de Bossum-Prah opvarende komt men eerst aan het krom Subrano, waar de beek Subriel zich ontlast en vandaar aan het krom Bedomacie, het laatste dorp van de afdeeling Chama aan deze rivier, daar Darboassie reeds tot Wassa behoort. Verder de rivier op te varen, wordt zeer moeielijk; de neger heeft weinig geneigdheid ons verder te brengen. Duidt de naam van Bossum-Prah (afgodrivier) ons reeds den eerbied aan, dien hij aan deze rivier bewijst; de grootsche natuur stemt ons onwillekeurig tot eerbied en bewondering; het trotsche tooneel van dien schoonen stroom gaat alle beschrijving te boven. De kolonel Starrenburg, die eene kaart van de wegen van onze bezittingen naar Commassie vervaardigd heeft, heeft ook dezen stroom opgenomen, doch is niet verder gekomen dan tot het eiland Ephoeroe; Gramberg bracht het verder en is na een moeielijken tocht tot bij de watervallen gekomen, waardoor de verdere vaart in de rivier gestuit wordt. Zij zijn acht in getal, waarvan de hoogste ongeveer 50 voet is; de loop der rivier is over het algemeen tot hier N.N.O. en buigt zich dan oostelijker.

Van Chama gaan wij langs het strand over Domingo Myzangkrom en over de monding der Abrebie-rivier achter den Goudberg om naar Commendah. Deze Goudberg is in 1694 door Europeesche bergwerkers onderzocht, doch daar de negers zich daartegen verzet hebben, is er van eene goudgraving niets gekomen.

---

*) Zie hier over: Grambergs schetsen van Afrika's westkust. Tweede Boek.

Voor wij de afdeeling Chama verlaten, moeten wij nog opmerken, dat de grond er mede zeer vruchtbaar en de palmolie van de Bossum-Prah eene der beste soorten van de Goudkust is; in den omtrek van Jabio vooral munt de landstreek door vruchtbaarheid uit.

Wij zijn thans in de afdeeling Elmina; Commendah is de eerste plaats, waar wij aankomen. Ook dit krom is eerst in Januari jl. onder ons gezag gekomen, of beter gezegd had daaronder moeten komen. De inwoners dezer plaats weigerden de Nederlandsche vlag te erkennen en ontzagen zich niet haar, nadat zij geheschen was, grovelijk te beleedigen, hetgeen aanleiding was voor de onzen om het krom den 31sten Januari te nemen en te verbranden.

Commendah (4000 inw.) was een zeer volkrijk Fantijnsch krom, voor het grootste gedeelte westwaarts van de ruïnes van een groot Engelsch fort gelegen; onder de huizen had men er verscheidene, die van de welvaart hunner bewoners getuigden; midden in het krom stond een fraai en stevig huis van een handelaar (tapoeier) Edward geheeten, terwijl zijne inwoners veel handel op Wassa dreven, welk land hier het dichtst de kust nadert. Het is een zeer twistziek en woelig volk, bezield met grooten haat tegen de Ashantijnen, waardoor het vele moeielijkheden aan Engeland, zijn vorigen meester, berokkende; nog slechts een jaar geleden deden zij een strooptocht tegen de achter gelegene krommen.

De Sosson of rivier van Commany scheidt dit krom van Commany (2300 inw.) dat nagenoeg 800 el verder ligt. Het is veel onaanzienlijker dan het vroegere Engelsche. Eene groote vijandschap heerschte voortdurend tusschen die twee krombevolkingen, daar de Commanys steeds de zijde der Elminezen kozen. Dikwerf over de nietigste voorwendsels, waarin de vrouwen de grootste rol speelden, met elkander twistende was het niet eens geoorloofd, dat een man van het eene krom met eene vrouw van het andere huwde.

Aan den westelijken kant van Commany ligt het fort Vredenburg, in 1688 door generaal Sweerts gebouwd. Het verkeert nu in ruïne, en schijnt niet zoo fraai geweest te zijn als zijn Engelsche overbuur.

De vijandschap tusschen de beide krombevolkingen werd vroeger door de fortkommandanten levendig gehouden, terwijl zij elkander in den oorlog van 1780 zelfs gingen beoorlogen. De Nederlandsche kommandant trachtte zich 's nachts bij verrassing van het Engelsche fort meester te maken, doch verschrikt door het „all well" van den niets kwaads vermoedenden schildwacht, vluchtten de dappere aanvallers met achterlating der stormladders. Daarop begon men elkander van de forten te beschieten, tot het Britsche fregat „Leander" het fort Vredenburg hielp veroveren. Na het verbranden van Commendah op 31 Januari jl. is men begonnen het te herstellen; doch het is half voltooid weder verlaten.

Langs het strand komen wij nu aan het krom Ampenie (4500 inw.), daarna aan het beekje Brunoe, nagenoeg droog in den goeden mousson, dan aan het krom Brunoe Atjenim (110 inw.), vervolgens aan het

beekje Beboe, een weinig verder aan Ankwanda (750 inw.) en eindelijk aan de hoofdplaats onzer bezittingen St. George d'Elmina.

Dit krom doortrekkende en de brug over de Benjan overgaande, komen wij, na nog een half uur gewandeld te hebben, aan de monding der Zoete rivier, waar het krom Etoerie (250 inw.) ligt, welke rivier volgens het meergenoemde traktaat gedeeltelijk de grensscheiding uitmaakt tusschen de Nederlandsche en Engelsche bezittingen.

Men stelle zich den weg, dien wij bewandeld hebben, niet voor als behoorlijk aangelegd, verre van daar; men heeft het in dit land nog niet zoo ver kunnen brengen om wegen aan te leggen, en de door ons gevolgde strandweg verplaatst zich, naarmate het hooger of lager water is, terwijl hij in het laatste geval het gemakkelijkst is.

De Europeaan legt in gewone omstandigheden zelden dien weg te voet af. De wijze van reizen is hier per hangmat, bestaande uit een stuk zeildoek, dat aan een bamboezen stok hangt, waar gewoonlijk een tentje over is gespannen; de voor- en achtereinden van den bamboezen stok rusten op een plankje, dat door twee negers voor- en twee achteraan op het hoofd gedragen wordt. 't Is onbegrijpelijk, hoe zij ons zonder te rusten soms een paar uur ver dragen, hun paantje (kleedingstuk) opgerold onder het plankje op het hoofd leggende, terwijl zij zelfs zonder de handen te gebruiken de hangmat in behoorlijk evenwicht houden. Wordt de weg echter moeielijker door klippen als anderszins, dan weten zij ons door gebaren, want hunne taal is ons onverstaanbaar, te kennen te geven, dat wij loopen moeten. Zijn wij niet met hunne mimiek bekend, dan zijn zij zoo vrij de hangmat van hun hoofd te nemen en ons op den grond te zetten. Ter eere onzer dragers moeten wij hier de getuigenis afleggen, dat zij ons op onze menigvuldige tochten zeer zelden deden loopen; terwijl zij ons somwijlen door ravijnen heen, of tegen heuvels op met slechts een neger voor en een achter droegen. Gemakkelijk laat het zich begrijpen, dat zulk een vervoermiddel weinig comfort voor den reiziger aanbiedt, vooral door het drafje, waarin de dragers meestentijds loopen; en dat het reizen op deze wijze, vooral wanneer men langs moeielijk begaanbare paden door de bosschen moet, niet bijzonder snel gaat. Ook dient men, ten minste wanneer de reis van eenigen duur is, zich van een groot gevolg te omringen; want behalve de aflossers voor de hangmatdragers moet men ook dragers voor alle benoodigdheden hebben, wat eene reis zeer kostbaar maakt. Voor een uur dragen wordt gewoonlijk *f* 0.12½ betaald, terwijl bovendien voor onderhoud dagelijks *f* 0.20, alles per hoofd, gegeven wordt.

Het ligt in den aard der zaak, dat zeeofficieren meestal slechts de kuststreken zien; toevalligerwijze hebben wij door eene ons opgedragene zending, ons eenigszins van de kust kunnen verwijderen, waardoor wij in de gelegenheid geweest zijn een gedeelte van dat schoone land te bezoeken. Wij hebben ons menigmaal vermaakt, als wij in onze tent aan de monding der Zoete rivier gezeten, niet alleen door kinderen maar

ook door ouden van dagen onophoudelijk werden gadegeslagen. Iedere van onze bewegingen veroorzaakte meestentijds een algemeen gelach, terwijl de geheele troep onder luid gejuich uiteenstoof, als wij onze bedienden riepen, of even opstonden. De warmte, hoewel eene beschaduwde plek onder de palmboomen voor onze tent uitgekozen was, noodzaakte dikwerf ons maar weinig aan de omstanders te storen; met het onderste gedeelte der tent opgeslagen, zaten wij dan op negerwijze op een' kleinen stoel, circa één voet hoog, met een tafeltje, dat iets hooger was. Konden wij ons al daarin schikken (ofschoon stijve leden er wel eens het gevolg van waren) aan de eenvoudige wijze van slapen wilden wij ons niet gaarne onderwerpen; want de negers lagen in hun paantje gewikkeld rondom onze tent. Wij plaatsten daarom onze hangmatten op stokken, zoo hoog, dat wij vrij van den grond hingen, en zoo brachten wij onze nachten, ik moet zeggen meestal zeer goed, door. Niettegenstaande men ons zeer bereidwillig een paar negerwoningen ingeruimd had, was het ondoenlijk daarin te overnachten wegens de lastige kleine bezoekers. Kakkerlakken, ratten en andere min aangename beestjes hadden minder ontzag voor ons dan de negers. Trouwens over dag waren wij in onze tent ook niet geheel vrij; kippen en varkens betwistten ons soms het recht op het plekje grond, dat wij uitgekozen hadden.

Door dien tocht kwamen wij op verscheidene boschkrommen, als Abbena, Atronkwan, Cotoe, Coffer, Entranowa, Control, Providens, Emisana, Abbie en Simeo, behalve nog eenige plaatsen op Engelsch gebied. De wegen daarheen waren slechts boschpaden, die somwijlen zóó smal waren, dat iemand met moeite daar loopen kon, terwijl men dan nog kans had zijne kleederen te scheuren aan takken, struiken of lianen. De gladde huid der negers schijnt daar beter tegen bestand te zijn, want verwonderlijk is het, zoo vlug als zij door die wildernis heen kunnen kruipen, zonder zich te bezeeren. Heeft er echter een kostuum plaats, dan wordt de weg tusschen de feestvierende krommen opgeruimd, zooals wij dit te Abbie vonden, waardoor wij daar een goeden weg aantroffen. Alle krommen lagen op hoogten, omringd door bosch; op allen vond men palmboomen en, naarmate wij ons meer van de kust verwijderden, ook meerdere kapokboomen. De afwisseling van bosch, vlakte en heuvel, maakte een onbeschrijfelijken indruk op ons, vooral toen wij voorbij Abbie het hooge hout bewonderden. Geen denkbeeld kan men zich vormen van die eeuwenoude woudboomen, die hunne donkergroene kruinen zoo trotsch ten hemel verheffen en boven de andere boomen uitsteken. Wat niet minder onze aandacht trok, was het groote aantal krommen, die op betrekkelijk korten afstand van elkander verwijderd lagen en vooral de vele bebouwde gedeelten, die wij voorbij kwamen. Suikerriet, grondnoten, pisang en milhio (maïs) in overvloed; en het leverde iets landelijks op, als wij 's morgens honderden vrouwen tegenkwamen met potten, gevuld met palmwijn, op het hoofd, waarvan ons meermalen

een dronk aangeboden werd. Verbeeld u nu, lezer, tusschen die rijke statige woudboomen een dicht kreupelgewas, waardoor de Zoete rivier zich hier en daar heenkronkelt, somwijlen door boomen geheel overschaduwd, om u straks na een vermoeienden tocht eene frissche teug water te bieden; hier vuurroode of donkerblauwe bloemen, daar weder eene helderwitte plant, dan kunt ge het u voorstellen, hoe terecht die schoone natuur de bewondering afperst van hem, die haar heeft mogen aanschouwen. Ieder krom heeft zijn fetischboom, gewoonlijk omheind en dienende tot offeranden, die echter verre van smakelijk zijn. Schillen van vruchten of eieren, vellen of ingewanden van dieren en dergelijke smerige zaken worden daar binnen voor den fetisch geworpen. Onder de schaduw van dien boom zitten of liggen de negers, soms te lui om op te kijken, terwijl vrouwlief in het veld is, om palmwijn te halen, of levensmiddelen voor den maaltijd te verzamelen; want de eerbied voor de schoone sekse is in dit land niet zeer groot! Met een zuigeling op den rug, een of meerdere kinderen bij hen, ziet men ze heen en weder gaan of den eene of anderen arbeid verrichten. Onze verschijning met kompas en vlaggebakens, verwekte veel bevreemding; men kon zich geen denkbeeld vormen, dat die cijfers en letters eenmaal eene voorstelling van hun land moesten worden. Zij verklaarden dan ook, dat dit „werk voor een blanke was," en toen wij eens een medaillon met portretten lieten zien, ontstond er niet weinig opschudding, en werd ons gevraagd: „hoe het mogelijk was de menschen zoo klein te maken?" Op Atronkwan was eene woning wit gepleisterd, met voorgallerij en over het geheel zeer goed ingericht. Wij vroegen, waarom dit huis zich zoo gunstig van de anderen onderscheidde, en het antwoord was: „Omdat ik een beetje minder lui dan anderen ben." Providens had een bevallig voorkomen; door eene groote poort kwam men binnen het krom, dat eene regelmatige straat had, aan welks einde een groot huis werd aangebouwd voor den stichter van het krom, den heer Jacob van Cape Coast; men noemde het dan ook Jacobsplantaadje. Een breed pad leidde van daar naar Elmina, en de bewoners van het krom, allen slaven van dien heer, gingen dagelijks in den omtrek werken.

Bij Simeo of Simbo, dat allersierlijkst gelegen is tusschen hooge kapokboomen, was vroeger eene gouvernements-tabakplantaadje, terwijl daar kerk en school werden gehouden. De tabak, die verkregen is, moet van goede kwaliteit geweest zijn, doch die onderneming ging te niet door de weinige geschiktheid van den directeur, en eene dikke wildernis laat thans geen spoor meer van de vroegere bebouwing achter.

De kleeding der bewoners van deze boschkrommen was dezelfde als op de kustplaatsen. Daar de landen zonder eenige afscheiding zijn, gaf dit nog al aanleiding tot twisten. Ook de huizen waren niet verschillende van die, welke wij op andere plaatsen gezien hadden; op een en ander komen wij later terug.

Op onzen weg kwamen wij ook langs zoogenaamde fetische wegen;

sommigen leidden naar donkere boschjes, die door de van de boomen afhangende zware planten iets geheimzinnigs hadden. Hoewel wij grooten lust gevoelden die gewijde woudtempelen eens in te treden, raadde onze gids ons dat ten sterkste af. Aan sommige wegen waren bijgeloovige legenden verbonden; zoo werden wij op een pad gewaarschuwd niet te vallen (wij hadden er trouwens geen lust in, want het pad liep tusschen zware ananasstruiken heen), de tolk deelde ons mede, dat men verzekerd kon zijn spoedig te sterven, zoo men op dien weg neerviel!

Langs den weg vindt men potten met water voor den fetisch (wij denken, dat dorstige voorbijgangers zelf wel eens voor fetisch spelen), en fetische poorten, zijnde een paar staken met een dwarspaal er over heen, in welks midden een bosje gedroogd gras of kruiden hangt.

Ziedaar u nu eene kleine schets gegeven van een uitstapje naar de boschkrommen van de afdeeling Elmina.

Reeds voor men op Elmina's reede ankert, ziet men een donker bergje, dat door zijn ronden vorm gemakkelijk te onderkennen is; bij dezen Eguaffoberg (650 voet hoog) ligt de hoofdplaats Eguaffo (710 inw.) van het rijkje van dien naam, waarover Koffie Etroe koning is. Hier wordt nog een koperen bekken gevonden, dat vermoedelijk bij de Portugeezen als doopvont gediend heeft, en thans als fetisch beschouwd wordt.

Onmiddellijk aan de hier beschrevene kustlanden grenzen de koninkrijken Wassa, Dinkira, Tjufel en Abremoe, die vroeger reeds onder ons protectoraat stonden. Bij het dalen onzer macht en de uitbreiding van die van Engeland op de kust van Guinea, hadden de bevolkingen dier landen zich onder Britsche bescherming gesteld. Toen eenige jaren geleden met Engeland onderhandelingen aangeknoopt werden over eene grensregeling, wilde dit rijk geen afstand van die staatjes doen, waardoor het tot geene beslissing kwam. Bij het sluiten van het traktaat van 1867 heeft echter Engeland toegegeven, en zouden die rijken thans onder onze protectie moeten komen. Doch de bevolkingen weigerden eenparig die bescherming aan te nemen, waardoor de toestand geboren is, die op dezen oogenblik in de kolonie heerscht, en waarop wij later de aandacht zullen vestigen. Thans verzoeken wij den lezer ons te vergezellen naar St. George d'Elmina.

II.

Eene sloep van Z. M. stoomschip „Het Metalen Kruis", geroeid door een zevental negers, aan wier uiterlijk wij nog moeten gewennen, vooral wat de kleeding aangaat, daar sommigen bijna niets, anderen alleen eene pet op, of een oud matrozenhemd of broek aan hebben, brengt ons onder aanhoudend gezang in de monding der Benjanrivier. Onze nieuwsgierigheid wordt natuurlijk geprikkeld om te weten, wat zij toch zoo vergenoegd zingen; want tusschenbeide schateren zij het uit van lachen. Het is zoo de gewoonte der negers; al hunne werkzaamheden gaan met gezang gepaard; het zijn recitatieven door den man aan het roer geïm-

proviseerd, waarbij de overigen met een kort koor invallen; hij keert zich dan tot den een, dan tot den ander, steeds voortzingende. 't Is of aardige scherts, bijtende spot of lage vleierij. Niettegenstaande wij vreemdelingen voor hen zijn, hebben zij duidelijk het een of ander aan ons opgemerkt, hetzij goed of kwaad, en al scheppende met hunne pagaaiers maken zij er een kwinkslag op. Lustig gaat de sloep door de branding heen, en zonder een spatje water over te nemen, zijn wij door de steenen hoofden, waarvan het oostelijke echter zeer vervallen is, (en het herstellen gaat hier niet gemakkelijk) binnen de Benjanrivier gekomen, die Elmina tot eene der beste, zoo niet de beste landingsplaats dezer kust maakt. De Marrée zegt in zijne beschrijving van de Goudkust, dat hier vroeger schooners binnenkwamen, nu echter is de monding zoo verzand, dat zelfs groote sloepen op hoog tij moeten wachten, om binnen te kunnen komen. Aan den rechteroever ligt het kasteel St. George, aan den linker heeft men een paar woningen, tot dat men de brug, die hare beide oevers verbindt, onder door is gevaren, waar men vooral bij afloopend water moet oppassen door den stroom niet tegen den steenen pijler of kant aan te komen. Na nog een gier rechts genomen te hebben, zijn wij bij de landingsplaats en daarom: „welkom op Elmina!"

Nu vlug de sloep uitgewipt en de steenen trap op, waar de overblijfselen van eene kraan ons bewijzen, dat daaraan tegenwoordig geene groote behoefte is. Een tal van negers, die zich bij onze aankomst daar geposteerd hadden, weken eerbiedig ter zijde en lieten ten teeken van groet het paantje een weinig van de schouders glijden. Onze eerste schreden zijn naar het logement gericht; want, ofschoon de Europeesche ambtenaren met voorkomende gulheid ons hunne gastvrije woning hebben laten aanbieden, zullen wij eerst eene wandeling door Elmina gaan maken.

Eene laan van caoutchoukboomen aan beide zijden met huizen, die zich meest allen gunstig van de gewone negerwoningen onderscheiden, en die blijken dragen van door Europeanen of hunne afstammelingen bewoond te zijn, brengt ons naar het St. Georgehotel, waar wij onzen intrek nemen.

Het doet ons goed de bedrijvigheid te zien, die hier heerscht; want onder die boomen is eene soort van markt, waar de negerinnen vruchten, milhio, gedroogde visch, palmwijn, Spaansche peper of andere levensmiddelen te koop aanbieden, terwijl men hier en daar langs eene lijn, tusschen twee boomen gespannen, eenige paantjes te koop ziet hangen. Behalve de reeds genoemde huizen der tapoeiers (zoo noemt men hier de kleurlingen, die van een Europeaan afstammen), die hunne soms zeer comfortable ingerichte woningen boven, en hunne magazijnen beneden hebben, vindt men daar nog twee logementen, namelijk het New-hotel en Adolf Strantzen; voorts hebben wij nog aan onze linkerhand de kerk en school, een vrij goed gebouw, van welke de heer Demmers reeds meer dan 15 jaar de leiding heeft. 't Is een aardig gezicht, die kleine kroeskopjes

met hunne kieltjes en jurkjes aan, hunne lessen te hooren opzeggen, en wij moeten het geduld der beide onderwijzers bewonderen, die de Afrikaansche jeugd nog zooveel kunnen leeren. Wat de prediking aangaat, deze kwam ons zeer ondoelmatig voor; want eerst werd een zin in het Hollandsch gepredikt, die dan door een tolk in het Fantijnsch overgezet werd, en de kennis onzer taal laat bij de tolken nog veel te wenschen over.

Eminsang's St. George hotel, het beste in Elmina (waar men voor *f* 5 daags logeeren kan) is een gebouw met ruime voorgallerij, op Europeesche wijze gemeubeleerd. De tafel laat er niets te wenschen over, en waren de slaapkamers niet somwijlen in minder zindelijken toestand, wij zouden het als zeer goed kunnen aanprijzen. Zoo er schepen op de reede liggen, is het logement gewoonlijk goed bezet.

Eenige schreden rechts van ons hotel staat een huis, dat boven den ingang den naam van hospitaal draagt. Het bevat in het onderste gedeelte vertrekken, voorzien van ijzeren kribben voor de zieke negersoldaten, die ons echter wat vochtig voorkwamen. Daar de beide officieren van gezondheid sinds eenige maanden in Europa zijn, wordt in de dienst voorzien door een kleurling, die bij de apotheek behulpzaam was. In de bovenwoning, waar een der officieren van gezondheid woonde, vinden wij een paar vertrekken voor zieke officieren en ambtenaren en eene goede apotheek. Als men het vroegere sombere hospitaal in het kasteel ziet, dan kan men dit, ofschoon het nog zeer ten achter is bij wat wij in Cape Coast gezien hebben, eene verbetering noemen. Behalve het doodenhuisje en badhuis op de plaats is hier niet meer te zien.

Steeds de weg of laan volgende, komen wij aan den gouvernementstuin, nagenoeg twee bunders groot en ingericht tot eene goede wandelplaats. Te vergeefs zoekt men naar bloemen of geurig riekende planten, die er vroeger evenwel gestaan moeten hebben, en ware het niet, dat regelmatig aangebrachte paden met kokospalm, oranje- en tamarindeboomen en een vervallen muur een goed contrast opleverden met de vlakte daar achter, dan zouden wij ons niet kunnen verbeelden in een tuin te zijn. Doch de Elmineezen zijn er mede tevreden, de ambtenaren doen er hunne dagelijksche wandeling, en 's Zondags ontmoet men er de schoone (?) tapoeierinnen met tudors of ronde hoedjes op hunne dikke kroesachtige lokken, terwijl bij die gelegenheid de crinoline niet vergeten wordt. In den tuin staat een huisje, nu in verval, en een ronde toren.

Aan het einde der laan, die wij zoo even verlaten hadden, vinden wij de ruïne van een huis, waar in 1808 de president J. P. Hoogenboom, die zich door onbillijke afpersingen, willekeurige handelwijze en hoogst onzedelijke gedragingen den haat der negers op den hals had gehaald, vermoord werd.

Hier heeft men het overzicht over eene groene vlakte met kleine hoogten, en hier en daar een boschje; om op Cape Coast te komen kan men over deze vlakte gaan, maar gewoonlijk volgt men het strand, welke wandeling ongeveer twee uur lang is.

Van onze wandeling terugkeerende komen wij, even voor het hospitaal, aan een huis, dat door zijn bouwvalligen toestand aantoont, dat de bewoners betere dagen gekend hebben, doch dat zeker het grootste en meest grootsche gebouw van Elmina geweest is. Hier tegenover ligt de eenvoudige, doch zeer nette woning van een gegoed handelaar. De laan tusschen deze twee huizen, die aan beide zijden met palmboomen beplant is, opwandelende, komen wij bij twee groote kapokboomen, waar de zoogenaamde Zoutvlakte begint. Op deze vlakte, die nu en dan door de Benjan overstroomd wordt, waardoor het zoute water in daarvoor gemaakte putten staan blijft, ligt het zoogenaamde Zoutkrom. In die putten wordt het water door de hitte der zon gedeeltelijk verdampt en daarna in koperen pannen tot zout uitgeloogd. Hoewel dit zout in zuiverheid veel te wenschen overlaat, is de handel in dat artikel naar het binnenland nog al belangrijk.

Eene andere laan, mede met palmboomen beplant, tusschen de kerk en een bouwvallig huis, waarin vroeger societeit gehouden werd, geeft toegang tot eene plaats, die met een lagen, steenen muur met houten deuren afgesloten is, en waar boven te lezen staat: „O, weldadige moeder, ontvang uwe kinderen weder." 't Is het kerkhof der Europeanen; tusschen vier groote kapokboomen staat een groot, doch wel wat te eenvoudig monument, waar de stoffelijke overblijfsels rusten van de gouverneurs dezer bezittingen. Buitendien vindt men er nog een paar zerken, waaronder eene naald voor den gouverneur van der Eb. Op dien akker rust menigeen, die geen weerstand aan het klimaat kon bieden; zoo wij ergens met eerbied binnentreden, dan moet het hier zijn, waar zoo velen rusten, die te midden van getrouwe plichtsvervulling, het leven lieten.

Aan het einde dezer laan heeft men eene redoute, juist waar de Benjan zich noordwaarts buigt en naar de Zoutvlakte stroomt. Deze redoute, Bekestein genaamd, is een ronde toren, nagenoeg 2½ Ned. el hoog, waarop een stuk à pivot staat. Had men deze redoute op den daar tegenover liggenden berg gebouwd, zij zoude veel in sterkte gewonnen hebben.

Een weg loopt langs de Benjan achter den heuvel St. Jago om, en komt bij de brug weder uit. Links van dezen weg vinden wij een paar woningen en een pad naar het fort Koenraadsburg. Deze sterkte in 1666 door generaal J. Valkenburg gebouwd, beheerscht geheel het kasteel St. George en voor het grootste gedeelte den omtrek van Elmina; zij is eene gebastioneerde schans met muren en droge gracht, heeft magazijnen, eenige huisvesting voor troepen en een regenbak. Behoorlijk gewapend en eenigszins beter versterkt zoude zij met geringe kosten zoo in te richten zijn, dat zij zelfs tegen een Europeeschen vijand te verdedigen was. Van een vierkanten toren waait de Nederlandsche vlag, terwijl van een der bastions de schepen geseind worden. Steeds is het bezet door eene kleine wacht, en iederen morgen en avond valt er het wachtschot.

Gelegen op den top van een heuvel, met cactusplanten begroeid, is zij onneembaar voor een inlandschen vijand. Vele stukken en stukjes staan in de schietgaten; de kwantiteit moet hier even als op al de door ons bezette forten de kwaliteit vergoeden. Hadden de Portugeezen eveneens hier eene versterking gehad, het zoude niet gemakkelijk geweest zijn zich meester van Elmina te maken.

Graaf Maurits van Nassau, gouverneur van Brazilië, zond eene vloot in 1637 naar de kust van Guinea, om St. George d'Elmina te vermeesteren, ten einde daardoor geregeld slaven te kunnen uitvoeren naar Brazilië, wat voor landbouw en mijnbewerking aldaar noodzakelijk geoordeeld werd. Reeds in 1626 was eene vloot onder Jan Dirkszoon Lam voor Elmina verschenen, en had getracht St. George te veroveren; doch was met groot verlies teruggeslagen. In 1637 gelukte de onderneming beter; de aanvoerder der landingstroepen, de overste Kühn, had onmiddellijk ingezien, dat het bezit van den heuvel St. Jago van groot belang was, en dat, van die hoogte bestookt, St. George niet lang te verdedigen zou zijn. Nadat de troepen geland waren, baande hij zich aan het hoofd der zijnen, na een heet gevecht, een weg naar den top van St. Jago, die met geschut beplant werd. Een hevig kanonvuur werd toen op St. George geopend, zoodat het zich, na nog vier dagen verdedigd te zijn, overgaf.

In de inleiding van het werk van Brodie Cruickshank schrijft Weytingh van Elmina sprekende: „Sinds dien tijd, ook gedurende de Fransche „overheersching alhier, heeft dáár de Hollandsche vlag gewaaid!" Hoewel dit waarheid is, zoo hebben wij vernomen, dat onze vlag daar wel is blijven waaien gedurende de Fransche overheersching, doch dit met goedvinden of liever op last van de Fransche regeering is geschied, om Engeland de gelegenheid te ontnemen, zich van deze bezittingen meester te maken; de ambtenaren hebben zelfs den eed aan Napoleon afgelegd. De brug over de Benjan overgaande, komen wij aan den ingang van het kasteel, waarvoor wij een paar witte steenen zien, die de plek aanduiden, waar de Portugeesche gouverneur de sleutels van St. George aan den overste Kühn overhandigde. Ook ligt daar eene kompasroos van witte en blauwe klinkers. Wanneer een tapoeier begraven wordt, draagt men de lijkkist, alvorens die in het graf bij te zetten, rondom deze roos, waarop de vlag op Koenraadsburg halfstok geheschen wordt en een kanonschot uit die sterkte valt, zijnde dit een recht, verkregen door de hulp, die de tapoeiers bij een aanval op Elmina aan het gouvernement verleend hebben.

Eene ophaalbrug over eene natte in de rots uitgehouwen gracht en daarna eene vaste brug over eene droge gracht verschaffen toegang tot de dubbele poort, die tot wacht dient. Boven dien ingang staat een steen, die den Nederlandschen leeuw met den pijlenbundel voorstelt, terwijl in een toren links van die brug een zwarte steen gemetseld is, die in het Latijn de verovering van het kasteel aldus vermeld: „Toen

„de zeer doorluchtige en edelmoedige J. Maurits van Nassau Brazilië „beheerschte, is onder het opperbevel van den overste Kühn dit zeer „sterke slot in vier dagen bemachtigd en ingenomen, in het jaar 1637, „den 29 Augustus." Daarboven is nog een steen van ouderen datum, voorstellende een gesloten visier met liggenden leeuw daarboven en omringd door vijf sterren. Dit wordt voor het wapen van den stichter van St. George, don Diego d'Azambuja, gehouden.

Wanneer men op het ruime binnenplein gekomen is, geeft eene breede trap, met plat er voor, waarop eene lichte veldbatterij voor 4 tweeponders, omringd door een ijzeren hekwerk met eene W in het midden en een paar sierlijke lantaarns op de einden, ons toegang tot de woning van den gouverneur. Die woning is goed ingericht en heeft aan de eene zijde uitgang op eene breede gallerij, waarmede men op een bastion komt, voorzien van eene batterij. Gaan wij nu linksom den wal rond, dan moeten wij eerst een trapje af en gaan onder het gewelf van een achtkanten toren door, waarin het bureau van den gouverneur is. Hierop volgen eerst de kamers ingericht tot gouvernements-bureaux, daarna die tot woning van den boekhouder dienen, vervolgens een laboratorium en daarna aan die zijde nog de kamers van een der officieren van gezondheid. Langs dien wal, die de frontzijde vormt, loopt eene borstwering met schietgaten. Wij zijn thans op de zoogenaamde Zeebatterij, waar eenige 12ponders, de zwaarste stukken van het fort, staan. Deze face loopt langs de zee, die aan haren voet gelegen is. De batterij, waar de wal zeer breed is, afgewandeld zijnde, komen wij, steeds linksom gaande, aan de achterzijde van het fort, waar de woningen van officieren en ambtenaren zijn, voor elk bestaande uit een paar kamers; de lage borstwering is aan die zijde met een afdak voorzien. Een trapje opgaande, komt men bij het belastingkantoor, waar voor op den wal een paar kanonnen staan. Op dit bastion is eene trap, die toegang geeft tot de kerk en palabberzaal. Dit is een eenvoudig, doch goed gebouw, waar 's Zondags eene stichtelijke voorlezing wordt gehouden, terwijl daar al de vergaderingen met de hoofden plaats hebben, en daar bij die gelegenheid nog al veel gepraat wordt, is de naam van palabberzaal zeer juist gekozen; ook is dit tevens de gerechtszaal. Eenige banken, eene tafel met fauteuils op eene verhevenheid, het beeld van Z. M. onzen koning tegen den muur, ziedaar het geheele ameublement. Van de kerk gaan wij weder linksom onder het gewelf van den vlaggetoren door, een trapje op en komen zoo uit bij het bastion, waar wij onze wandeling begonnen zijn. Wij kunnen hier nog eene trap opgaan, die ons leidt naar de kamers van den adjudant van den gouverneur met eene gaanderij er voor en naar den vlaggetoren. Over al die gebouwen ligt een plat dak, waarop de kasteelbewoners nu en dan hunne wandeling maken. Door verschillende trappen heeft men toegang tot het binnenplein, waarop alle kamers evenals aan de andere zijde op de wallen uitkomen; hierdoor ontstaat eene goede ventilatie en kan het

er soms zeer luchtig zijn. Op dit binnenplein staat tegenover den ingang van de woning van den gouverneur een gebouw, dat tot kazerne der troepen dient; rechts daarvan is het kruitmagazijn, door een hek van het overige gedeelte afgescheiden.

Onder de bovengenoemde woningen bevinden zich gewelven tot gevangenissen en bewaarplaatsen ingericht. In een dier gewelven wordt gezegd de plek te zijn, waarom de Portugeezen, toen zij daarin eene groeve begonnen te maken, door de negers aangevallen werden. Nog wordt die plek, evenals voorheen, fetisch (heilig) beschouwd, en komen de priesters vergunning vragen, om daar te mogen offeren.

St. George is het schoonste en sterkste fort van de geheele Goudkust; door zijne hooge, dikke muren vormt het niet alleen een sterk geheel, maar het heeft door de daarin gelegene hooge woningen met twee torens en twee vierkante hoekgebouwen een echt ridderlijk voorkomen, waardoor in hooge mate onze bewondering wordt opgewekt voor hen, die in dit klimaat, en te midden eener onwillige bevolking levende, zulk een gebouw hebben weten tot stand te brengen. Juist drie eeuwen waren zijne muren oud, toen de kogels van het Britsche fregat „Leander" daartegen geene noemenswaardige schade konden uitrichten; voorzeker wel een bewijs voor de hechtheid van den bouw. Als een zwakker punt, want wat wil een inlandsche vijand doen tegen die dikke, hooge muren, waar nauwelijks het lood van zijn geweer over reiken kan, moet men de zoogenaamde Kattenplaats aanmerken. Zijn wij namelijk de vroeger genoemde ophaalbrug over, dan kunnen wij links afgaan naar de Kattenplaats, waar een huisje staat voor den fabriek- en magazijnmeester, en waar de verschillende magazijnen en werkplaatsen zijn, zooals een timmermanswerkplaats, smederij, kuiperij, bewaarplaatsen voor hout, enz.; verder bevindt zich daar een groote regenbak, die heerlijk water geeft, niet alleen voor het gebruik van het fort, maar zelfs is er voorraad om de schepen te voorzien. Over die werkplaatsen heeft men een walgang, die geleidt naar eene batterij, waar eenige stukken staan, welke het strand naar Cape Coast bestrijken. Naar de vonnissen, die hier uitgevoerd worden, heet deze batterij de Galgenbatterij.

Aan de tegenovergestelde zijde van het kasteel heeft men ook eene batterij, Hospitaalbatterij genaamd, omdat zich daar het vroegere hospitaal bevindt; deze bestrijkt gedeeltelijk de zee, gedeeltelijk het westelijke strand. Door eene poort kan men nog uit de Kattenplaats aan de rivierzijde komen.

Het kasteel heeft een groot gebrek: de negerwoningen liggen er te dicht op; dit zoude bij een brand in het krom schromelijke gevolgen voor de verdedigers kunnen hebben, maar buitendien worden alle schadelijke dampen, die uit het krom en de nabijgelegen Benjan opstijgen, door het fort opgevangen, en blijven met de vochtige, muffe lucht uit de gewelven in het kasteel zelve, op de binnenplaats hangen, daar deze geheel door hooge gebouwen ingesloten is, wat natuurlijk

een zeer nadeeligen invloed op de gezondheid zijner bewoners moet uitoefenen.

Van 1637 af is ons gezag uit die sterkte uitgeoefend door 70 opperhoofden *), onder de verschillende titels van directeur-generaal, gouverneur-generaal, president, kommandeur of gouverneur, welke laatste titel tegenwoordig nog aan het hoofd van ons bestuur op de westkust van Afrika gegeven wordt.

Elmina heet in de landtaal Oddena of Eddena, maar werd door de Portugeezen met het oog op de massa goud daar ter markt gebracht uit het binnenland, El Mina (de mijn) genaamd, terwijl het in onze officieele stukken St. George d'Elmina genoemd wordt.

Daar we voor ons bezoek in het kasteel het nieuwe gedeelte, ook wel de tuin genaamd, omdat het gedeeltelijk op een stuk grond van den vroegeren gouvernementstuin gebouwd is, bezocht hebben, stellen wij thans voor het oude gedeelte, waar meer bepaald de negers wonen, eens te doorwandelen. De huizen liggen in onbehagelijke wanorde door elkander; nergens regelmaat, of sporen van zindelijkheid; zelfs de oevers der Benjan zijn niet bekaad, waardoor zich aan beide zijden een modderpoel vormt. Van welken invloed dit op den gezondheidstoestand van Elmina moet zijn, valt licht te begrijpen. Jaren lang heeft dan ook het plan bestaan de Benjan in het krom te bekaden; maar de kosten, die daarmede gepaard gaan, en de tegenwerking der negers, die de rivier voor fetisch houden, zijn groote hinderpalen, ofschoon men werkelijk begonnen is de monding te sluiten; doch de tegenwoordige gebeurtenissen hebben het werk doen staken.

De weg loopt door stegen, waarin licht of lucht nauwelijks toegang vinden, en daar voertuigen en lastdieren hier tot de pia vota behooren, heeft men deze stegen soms zoo nauw gemaakt, dat er slechts een magere neger door kan, wanneer ten minste varkens, op hunne lekkernijen azende, hem den weg niet versperren; voeg daarbij een, vooral na gevallen regenbuien, gladden, kleiachtigen grond en eenige kinderen, die daar met varkens of honden liggen te spelen, en gij hebt eene voorstelling van Elmina's straten!

De huizen van één, soms van twee verdiepingen zijn uit roodachtige klei, uit klipsteenen, of uit beide bestanddeelen samengesteld en gedekt met gedroogd gras. Sommigen hebben platte daken en zijn gewit; de meesten echter hebben hunne kleikleur behouden; terwijl noch de zeer kleine vensters, noch de deuren geverfd zijn. Ook ruiten behooren tot die weelde, welke tot de negers nog niet doorgedrongen is. Een gat in het dak dient om den rook door te laten trekken, tevens een geschikt middel om dit voor schadelijk gedierte te vrijwaren; doch minder aangenaam voor de huisgenooten.

Het is er verre van daan, dat alle huizen voltooïd zijn; soms begint

*) De waarnemenden zijn daaronder niet begrepen. — 38 zijn aldaar overleden en én vermoord.

men er een te bouwen, doch halverwege blijft het onafgewerkt staan. Ook de gewoonte van verhuizen bespoedigt den bouwvalligen toestand, daar volstrekt aan geen onderhoud gedacht wordt, wat aan sommige plaatsen een somber aanzien geeft; nog meer dan op Elmina was dit het geval op Cape Coast, waar zelfs gedeelten van straten geheel in ruïne lagen.

Het aantal inwoners van Elmina wordt van 12 tot 20,000 opgegeven, doch is moeielijk te bepalen, daar vele familiën slechts tijdelijk hunne huizen op Elmina betrekken, waarna zij zich weder voor korteren of langeren tijd naar andere plaatsen begeven. In eene opname in 1859 werd het getal inwoners op 18 à 20,000 begroot, terwijl het toen 3358 huizen telde.

De bevolking is verdeeld in 9 gedeelten, kwartieren genaamd, en genummerd van 1 tot 7; benevens het vrijburgers- en het vroegere 's lands slavenkwartier. Hun kenteeken is de Nederlandsche vlag met het kwartiernummer in de witte baan; andere kenteekenen mogen niet gevoerd worden, daar deze gewoonlijk tot twisten aanleiding geven. De kwartieren wonen bij elkander en hebben eene gemetselde verhevenheid, kwartierpaal, waarop het nummer staat, en vanwaar bij plechtigheden hunne vlag waait, terwijl buitendien eenige door hen als fetisch beschouwd wordende zaken, als verroeste geweren, dito kogels, bekkeneelen van verslagene vijanden, enz., daarop bewaard worden.

Kwartier 7 is het koningskwartier. Het vrijburgerskwartier, dat de tapoeiers bevat, heeft zijn eigen burgemeester, doch is aan de negerregeering onderworpen. Het vroegere 's lands slavenkwartier bestaat slechts in naam; het voert L. S. in zijne vlag. Kwartier 4, het vroegere makelaarskwartier, heeft een wimpel boven de vlag waaien, omdat het in 1782 het eerste met vliegende vaandel en slaande trommen over de brug der Benjan trok, terwijl een Engelsch oorlogschip die brug met hevig kartetsvuur bestookte.

De kwartieren hebben dikwerf onderling twist en trekken dan uit, om elkander te bevechten. Zoo was er in het begin van het vorige jaar twist tusschen kwartier 4 en 7 ontstaan. Te vergeefs kwam de gouverneur tusschen beide; de kwartieren trokken uit, en een ambtenaar, met een detachement soldaten gezonden om de twistenden te scheiden, keerde onverrichter zake terug, zoodat de gouverneur eindelijk verplicht was hen een paar kogels na te zenden, waardoor een paar der strijdenden geraakt werden. De koning liet daarop den gouverneur verzoeken wat hooger te richten, want dat de schoten raakten! Zulk een gevecht eindigt niet, zonder dat er eenige dooden gevallen zijn.

Hoewel een en ander de negers betreffende in het volgende gedeelte zal medegedeeld worden, zoo willen wij toch eenige oogenblikken stil staan bij de gebruiken, die op Elmina in het bijzonder te huis behooren.

Eerst gaan wij echter op audientie bij Z. M. den koning van Elmina; wij treffen het juist, want voor den kommandant van het oorlogschip

is de tolk audientie gaan verzoeken. Wij kunnen dus verzekerd zijn met allen luister ontvangen te zullen worden; reeds stellen wij ons den praal en grootheid van een Afrikaansch koning voor, en nog wel van een koning in het *goud*land; het goud zal ons verblinden, en slaven in het stof gebogen zullen naar ons toekruipen! Met die gedachten zouden wij ons naar 's konings paleis begeven hebben, zoo wij niet een paar dagen te voren een neger met eene katoenen paraplu waren tegengekomen, die gezegd werd niemand anders te zijn dan Koffie Kondua, koning van Elmina. Door eenige nauwe stegen komen wij aan eene witte woning, die zich alleen hierin onderscheidt van de overige negerhuizen, dat zij van groene jalousiën, die wij nergens anders in het krom vinden, is voorzien. Wij gaan eene steenen trap op, en komen dadelijk in de kamer, waar de koning ons met een glimlach en een handdruk verwelkomt. Den kommandant wordt een fraaie zetel aangeboden, eene soort van verguld en troon met het Nederlandsche wapen op de leuning, terwijl in de roode rugkussens twee overkruiste Nederlandsche vlaggen geborduurd zijn. Het overige ameublement bestaat uit eene zitbank met sits overtrokken, eenige stoelen en een tafeltje. Tegen de witte muren hangen een verweerd spiegeltje en een paar gravures, nog minder fraai dan het spiegeltje, voorstellende Mazeppa op het paard gebonden, Jozef door zijne broeders verkocht, of dergelijke aandoenlijke gebeurtenissen. Is het ameublement hoogst eenvoudig, de tafel getuigt van meer beschaving (?); op een verlakt blad, dat bijna het geheele tafeltje bedekt, staan eenige glazen en eenige fleschen champagne, wijn, sherry, brandy en last not least, eene vierkante flesch Æ *) zonder welken (wij komen hierop later terug) het leven voor onze zwarte broeders zonder genot zou zijn.

Na eenige niets beduidende vragen over en weer, waarbij de koning zijne ingenomenheid betuigt met de komst van het oorlogschip, en aan welk gesprek ook de onder-koning en 's konings sekretaris deel nemen, wordt door het geheele gezelschap een glaasje sherry gebruikt. 's Konings toilet is even eenvoudig als het ameublement van zijn paleis. Na een kwartier uur toevens, namen wij afscheid, en verlieten zijne eenvoudige woning, die hij alleen voor zulke bezoeken gebruikt, daar hij zich overigens in een fetischehuis ophoudt. Buitendien heeft hij nog de huizen zijner vrouwen, want Elmina mag zich op vijf koninginnen beroemen!

De kromregeering van Elmina bestaat uit de afstammelingen van den jager Oddena uit Simbo en van den visscher Kramanka uit Cape Coast †), welke beide personen als de stichters van Oddena beschouwd worden. Het was ten tijde van dezen Kramanka, dat de Portugees Fernandez Nunez vergunning kreeg om de Portugeesche vlag te mogen hijschen op de plek, waar later tegen zijn zin het kasteel St. George gebouwd is. Elmina is dus maar weinig ouder dan het kasteel zelf; doch nam

*) A. v. d. E. is het echte jenevermerk op de kust van Guinea.

†) In het Fantijnsch: Igwa.

spoedig in bloei toe, en hoewel eene Fantijnsche stichting, is het landschap Elmina spoedig geheel en al van den Fantijnschen stam vervreemd geraakt, en heeft eene geheel andere staatkundige richting gevolgd.

Wanneer de koning komt te overlijden, kiest de regeering een opvolger uit de oudste prinsen, die daarop aan de gezamentlijke kwartieren wordt voorgesteld. Keuren de kwartieren die verkiezing goed, dan bekrachtigt de gouverneur onzer bezittingen ze, en legt de koning den eed van getrouwheid af. Overlijdt een der leden der kromregeering, dan volgen de kinderen op. De koning en regeeringsleden, alsmede 's konings omroeper en beul, worden voor hun leven benoemd, terwijl in de laatste betrekkingen ook de kinderen opvolgen. Aan die betrekkingen is geen vast inkomen verbonden, doch de titularissen ontvangen een deel der wegens overtredingen opgelegde boeten; bovendien genieten de negerhoofden op Elmina gezamentlijk *f* 1013,36 van het Nederlandsche gouvernement en *f* 164 voor de afgeschafte costumen, die wij nog weinige jaren geleden bij negerfeesten te betalen hadden.

Oddena heeft drie hoofdpriesters, zijnde Antona, Benjan en Emisang. Antona is een afstammeling van Oddena; want na diens dood plaatsten zijne en Kramankas kinderen de muts en trommen, die bij de feesten door hunne ouders gebezigd waren in eene hut, thans kapel genaamd. Van toen af hielden zij die plaats voor fetisch en benoemden een van Oddena's kinderen, Antona, tot priester, van wien de tegenwoordige priester, die denzelfden naam draagt, afstamt. Hij heeft het recht, zooveel van de produkten des lands en van den visch te laten afnemen, als hij voor zijne offers noodig heeft, waartoe hij zijne dienaars naar de markt zendt.

Een zoon van Antona werd eveneens priester en kreeg den naam van Benjan, omdat hem het toezicht over die rivier opgedragen werd, terwijl hij tevens met het opsporen van misdrijven belast is, dat op zeer vreemde wijze geschiedt. Gedurende drie weken van het jaar, in de maand Juni, wordt de Benjan gesloten; geen visscher zal dan zijne netten uitwerpen, en eene doodelijke stilte heerscht dan in het anders zoo woelige Elmina. Geen geweervuur, geen geluid van trommen of gezang ter eere van den een of ander wordt er gehoord. Zoo gaan er drie weken voorbij, terwijl de priester Benjan zich gedurende dien tijd in zijn fetischehok (juister benaming heeft men aan die geheiligde plaatsen niet kunnen geven) opgesloten houdt. Eindelijk is de laatste nacht aangebroken; oud en jong verzamelt zich bij het fetische hok; gezang, dans en muziek wisselen elkander af; de stilte der laatste weken is door groote levendigheid vervangen; tusschen beide neemt men gedreun en gebrom waar in het fetischehok, waaruit de domme menigte bemerkt, dat de fetische aanwezig is.

Den volgenden dag begint het feest. Benjan gaat onder het gezang en gejuich der menigte, die in feestdos getooid is en om het hoofd een groenen krans draagt, terwijl het lichaam met witte strepen beschilderd

is, voorafgegaan door trommelslagers, door de stegen van Elmina, en wanneer de zon ter kimme daalt, wordt de Benjan geopend. De geheele bevolking verdringt zich dan bij de rivier; tot driemalen toe werpt de koning van Elmina het net, en wordt er visch in opgehaald, dan komt er aan het gejuich bijna geen einde; want het belooft dan een goed jaar te zijn. Nauwelijks heeft de koning zijne taak volbracht, of honderden kano's steken af, en even zoovele netten worden in de Benjan uitgeworpen.

Drie achtereenvolgende Dinsdagen heeft daarop het slaankostuum plaats. De schoone sekse heeft op die dagen het recht, om met lianen (stengels eener plant) de mannen eens duchtig af te ranselen, tenzij men dat pak slaag voor een paar flesschen rum, die de dames hier ook zeer smakelijk vinden, af wil koopen. Om echter de heeren schadeloos te stellen hebben deze een zachter of ten minste minder gevoelig gebruik, zij mogen namelijk eene week van te voren hunne wraak koelen door de dame naar hartelust uit te schelden, wat soms vergezeld gaat van eene vertooning van daartoe opzettelijk gemaakte poppen, die eenig voorval uit het leven der vrouwen voorstellen.

De derde hoofdpriester, Emisang, is kenbaar aan zijn blauw hemd en strooien hoed met krans van bladerenloof daarom, terwijl hij altijd met een bezem of roede in de hand op straat verschijnt. Eene reeks van priesters of priesteressen van minderen rang bij de kwartieren hebben ruimschoots gelegenheid in hun onderhoud te voorzien door knevelarijen en afpersingen, en dat de priestermacht op koningen en grooten veel invloed heeft, blijkt hieruit, dat de koning van Elmina zich nimmer over de brug der Benjan durft begeven, omdat hem dit door de fetische priesters verboden is, maar met een kano naar de andere zijde der rivier moet overgezet worden.

Op den eersten dag des jaars levert Elmina een buitengewoon schouwspel op; want de bewoners van Elmina vieren dan een feest, dat niet korter dan acht dagen duurt. Onder aanhoudend geknal van geweerschoten en gejuich, gaan talrijke troepen zingende en dansende negers en negerinnen naar vrienden en bekenden, om hen met den nieuw aangevangen tijdkring geluk te wenschen. De sterke drank, die hen in elk huis, waar binnen zij komen, aangeboden wordt, windt hen hevig op; het dansen voegt er het zijne bij, zoodat de avond dikwerf een tooneel van dronkenschap en ongebondenheid oplevert. Die bonte mengeling van kleuren in de somtijds zeer rijke kleederdracht; die niet minder bont gekleurde zonneschermen, die boven koningen of kaboceërs gedragen worden, die palankijns of liever korven, waarin zij gezeten zijn, het gebrom der hoorns, de klank der fetische trommen, het gezang der vrouwen, toegejuicht door mannen en kinderen, dat alles levert een schouwspel op zoo vreemd, dat het niet nalaten kan op ons, vreemdelingen, veel indruk te maken.

Voordat wij van Elmina voor goed afscheid nemen, moeten wij nog even terug naar dat gedeelte van het krom, dat door de gepasporteerde

negersoldaten uit Java bewoond wordt. Het ligt links van het nieuwe gedeelte op een heuvel, Javaberg genaamd; daar wonen die oude dapperen van het Indische leger. De tooi hunner broeders past hun niet meer; lange zwarte jassen, die hunnen besten tijd gehad hebben, eene oude kapot of witte jas, waarop niet zelden de medaille voor moed en trouw naast die voor trouwe dienst prijkt, een hooge hoed of officierspolitiemuts, een paar schoenen (doch alleen op straat), soms nog een paar handschoenen van hunnen vroegeren kompagnieskommandant of luitenant, ziedaar het toilet dier oude krijgers, die ons, als wij hen aanspreken, dadelijk op hun zakboekje wijzen, waarin dikwerf de namen van Bali, Palembang, Montrado, Bandjermasin of Boni naast elkander gevonden worden onder de rubriek „gedane veldtochten." Valt er een schot van St. George, dan zijn zij weder soldaat en snellen naar de alarmplaats, waar die gezichten op den rechtervleugel, vaak van lidteekens voorzien, een krijgshaftig aanzien aan den anderen niet beproefden troep geven.

Bezijden den landstuin heeft men nog het Pottenbakkerskrom, aldus genaamd naar het bedrijf zijner bewoners.

Om Elmina ligt nog aan het westelijke strand eene vierkante redoute, de Veersche genaamd, terwijl de redouten Schomerus en Java met het vroegere reeds genoemde Bekenstein den toegang tot die plaats van alle zijden verdedigen, zoodat men Elmina tegen iederen inlandschen vijand als voldoende versterkt mag beschouwen. Alle redouten zijn in den laatsten tijd bewapend geworden.

III.

Onze achterneven en nichten, kinderen van onzen oudoom Cham, onderscheiden zich van de andere rassen door eene bruinzwarte huidskleur, eene dikke, voor het gevoel zeer zachte huid, welke door vet, dat goed uitgewreven wordt, zacht gehouden en tegelijk beschermd wordt tegen het gevaar van door de zonnehitte uit te drogen; verder door donker zwart, en daarbij zeer glansrijk kroeshaar, platten neus (door het ontbreken der neuskraakbeenderen), somtijds hoog opstaande lippen en prachtig witte tanden, die met een vezelachtig, gespleten stukje hout glinsterend gehouden worden. Zij zijn buitendien van een krachtig lichaamsgestel en sterk gebouwd, hebben breede borst, sterke schenkels en lange kromme beenen met platte voeten. Over het algemeen vindt men weinig misvormden onder hen, alleen is eene navelbreuk bij velen zeer zichtbaar. Hun lichaam is volmaakt bestand tegen de brandende zon, en zonder de minste inspanning kunnen zij uren lang den zwaarsten arbeid verrichten, terwijl hun dikke schedel het hoofd volkomen tegen den nadeeligen invloed der zon beschermt. Niettegenstaande zij zeer zindelijk op hun lichaam zijn, en zich vooral op de kustplaatsen meermalen daags baden, hebben zij een sterk riekend zweet, dat bij eene volksophooping voor den Europeaan zeer hinderlijk is.

De kleederdracht is zeer eenvoudig, en toch zijn de negers op de

Goudkust bijzonder gesteld op fraaie kleedingstukken; de rijkdom der stof en de bontheid der kleuren leveren eene groote verscheidenheid op. De kleeding der mannen bestaat uit een gordel, die om de lendenen heen en tusschen de dijen door genomen, den naam van onderpaantje draagt; verder bedekken zij het lichaam gedeeltelijk met het paantje, uit een stuk katoen, sits of fluweel bestaande, dat over den linker schouder hangt, onder den rechterarm doorgaat, en dan weder over den linker schouder teruggeworpen wordt, zoodat het in behagelijke plooien neerhangt. Bij koude of regen wikkelen zij zich geheel in hun paantje. Wanneer zij groeten, laten zij het een weinig van den linkerschouder afzakken en maken eene kleine beweging, en onder hunne werkzaamheden wordt het of geheel afgelegd, of om de lendenen gerold. Zij gaan blootsvoets, alleen de grooten en rijken dragen sandalen, hebben gouden of zilveren braceletten aan gewrichten en enkels, dito ringen aan de vingers en toonen, terwijl zij den hals versieren met kettingen van goud of kralen.

De jongens, die over het algemeen dikke buiken en dunne beenen hebben, loopen geheel naakt. De negerinnen gaan slechts tot de heupen gekleed; hare kleeding bestaat even als die der mannen uit een onderpaantje, doch dat voor en achter, tusschen de dijen door, bevestigd wordt op een snoer kralen, of op een zilveren of gouden ketting, dien zij om het midden dragen; hieraan wordt eene ovale rol bevestigd, die naar gelang van de meerdere jaren en waardigheid der vrouw toeneemt, zijnde de grootste een voet groot. Dit kaantje wordt overdekt door een paantje, dat tot de enkels reikt, en om het midden bevestigd wordt door een breeden gordel of tomba, zoodat het geheele bovenlichaam onbedekt blijft. Gehuwde vrouwen dragen nog een bovenpaantje, dat over het andere heengeslagen wordt en de borsten bedekt. Op het kaantje (cul de Paris) wordt het kind gezet, en met het bovenpaantje vastgebonden; zoo verricht de moeder al haren arbeid, zoowel op 't veld als in huis, terwijl aan de zuigelingen vaak de borst onder de armen door gegeven wordt. Jonge meisjes dragen alleen het kralensnoer om haar midden met het onderpaantje.

Het kroezig haar der negerinnen wordt met veel zorg gekapt, meestal wordt het in 2, 3 of 4 deelen verdeeld, die allen in een punt in elkander gevlochten en gebonden worden, zoodat het zich loodrecht op het hoofd verheft. Het kappen van het haar levert een bepaald genoegen op; bij het doorwandelen van krommen zagen wij dikwerf rijen vrouwen zitten, die zich door hare medeslavinnen op deze zonderlinge wijze lieten kappen, ja zelfs de rijke negerinnen, wij hebben het van tapoeierinnen gezien, kappen soms uren lang hare eigen slavinnen. Het dragen van gouden versierselen duidt even als bij de mannen rijkdom aan, geen wonder dan, dat zij iedere plaats van het lichaam daartoe geschikt daarmede versieren, aan de vingers en toonen vele ringen, om den hals gouden kettingen of stukken goud, armen en enkels met gouden banden en in het haar een gouden kam; en wanneer de rijke vrouw op deze

wijze zich met al die versiersels getooid heeft, dan worden hare slavinnen niet minder met goud behangen.

De meeste reisbeschrijvers van Afrika schetsen de negerinnen als schoon en goed gevormd; wat het eerste aangaat, ons kort verblijf ter kuste van Guinea heeft ons die schoonheid niet doen ontdekken.

Hoewel de veelwijverij onder de negers, even als bijna bij al de volken der heete luchtstreek, in zwang is, en zij zoovele vrouwen mogen houden, als zij onderhouden kunnen, toch verschilt zij veel van die der Oostersche landen. De vrouwen genieten betrekkelijk veel vrijheid; zij hebben, zoo zij eenigszins goed getrouwd zijn, ieder haar eigen huisje, terwijl zij beurtelings eene week bij den man inwonen, en dan voor het huishouden zorgen. De verdraagzaamheid onderling laat dikwerf veel te wenschen over, en door kleine geschenken trachten zij meer en meer in de gunst van haren echtgenoot te komen.

Spreken reisbeschrijvers ons van groote koningen in de binnenlanden van Afrika, die honderden vrouwen hebben, de kleine koningen aan de kust van Guinea houden er gewoonlijk drie of vijf op na, welk getal ook door de gegoede klasse onderhouden wordt. De vrouw moet trouw aan den man zijn, gemeenzame omgang tusschen jongelingen en meisjes, zoo de laatsten niet verloofd zijn, wordt niet tegengegaan; het is ook volstrekt geene schande, ongetrouwd moeder te zijn, en volstrekt geen beletsel tot het aangaan van een huwelijk. De man echter, die ontdekt wordt, zich aan de verleiding eener maagd schuldig te maken, moet de huwelijksgift betalen, tenzij hij haar zelf huwen wil.

Zoodra het meisje het tijdperk van huwbaarheid bereikt heeft, wordt zij door hare vriendinnen vergezeld, die den lof van haren maagdelijken toestand bezingen; zoo gaat zij het geheele krom door, haar lichaam met fijne lijnen beschilderd en, zoo hare familie zelve het niet bekostigen kan, met het goud en de fraaie kleederen harer vriendinnen opgesierd, die deze voor zulk eene plechtigheid gaarne uitleenen. Veelal wordt haar, om de bevalligheid te verhoogen, eene parasol boven het hoofd gedragen. Gedurende acht dagen is haar dan het doen van alle huiswerk verboden. Dit valt gewoonlijk voor op den leeftijd van twaalf tot veertien jaren.

Meestal is het meisje verloofd, voor dat zij dien leeftijd bereikt heeft, ja niet zelden heeft de verloving reeds voor de geboorte plaats gehad. Het geven van een stuk paantjesgoed en een paar flesschen rum aan hare ouders levert genoegzamen waarborg op voor den toekomstigen echtgenoot, die nauwlettend de gangen van zijne aanstaande vrouw nagaat, en daar de Afrikaan zeer jaloersch van aard is, ontstaan dikwerf geschillen over de onschuldigste vermaken, die zij zich met andere mannen vergunt, wat soms zoo ver gedreven wordt, dat voor het aanraken van het kaantje boete geëischt wordt. Voor de voltrekking van het huwelijk betaalt de bruidegom eene zekere som aan de familie zijner bruid. Ofschoon die som onbepaald is, beloopt

zij gewoonlijk bij de gegoede klasse een ons goud (*f* 40), wat rum en tabak. Bij de arme klasse wordt slechts een paar flesschen rum betaald.

Heeft de bruid nu hare bovenbeschrevene wandeling door het krom volbracht, dan wordt zij naar het huis van haren echtgenoot geleid, die dan rum en tabak aan hare familie zendt. Op deze wijze met het voorgenomen huwelijk bekend gemaakt, begeeft de familie zich met vrienden en bekenden, allen van geschenken voorzien, die van den staat des gevers afhangen en gewoonlijk levensmiddelen zijn, onder aanhoudend gezang ter eere van het bruidspaar naar het trouwhuis. 's Avonds geeft de bruidegom eene partij aan zijne vrienden, die tot middernacht duurt, terwijl den volgenden dag op nieuw feest gevierd wordt, zoo de jonge vrouw verschijnt met witte klei bepoederd, ten bewijze dat haar echtgenoot van hare vroegere reine levenswijze overtuigd is.

Bij het huwelijk van gegoede negers brengt de vrouw gewoonlijk eene slavin mede, die, wanneer het huwelijk onvruchtbaar blijft, (wat voor eene groote schande gehouden wordt), de bijzit van den man wordt, terwijl de daaruit gesproten kinderen als die der echte vrouw worden aangemerkt. Bij de arme klasse woont de man bij zijn vrouws familie in, en helpt door zijnen arbeid de kosten van de algemeene huishouding schragen. Dat bij die inlandsche huwelijken weinig of liever volstrekt geen acht op de neiging van de vrouw geslagen wordt, zal wel niet gezegd behoeven te worden, en door de veelwijverij drukt die toestand alleen op haar, die somwijlen aan een grijsaard verbonden wordt, die reeds jaren met andere vrouwen getrouwd is. Echtscheidingen vallen ook veelvuldig voor wegens ontrouw, doch ook wegens tweedracht en onvruchtbaarheid. Veronachtzaamt de man zijne vrouw, of mishandelt hij haar, dan staat het haar vrij, zonder teruggave van iets hem te verlaten. Is zij daarentegen afkeerig van haren man, en heeft zij geene aanleiding om hem te verlaten, dan moet zij de huwelijksgift en alle onkosten terugbetalen.

De kinderen blijven het eigendom der moeder, die daarentegen 4½ engels goud (1 engels goud = *f* 2.50) voor ieder kind uitkeeren moet; kan zij daaraan niet voldoen, dan blijven de kinderen het pand (impia) van den vader, en moeten zij hem dienen, totdat 1½ maal de vroeger verlangde som betaald is; meestal echter neemt bij onderlinge schikking de moeder de meisjes en de vader de jongens tot zich.

Echtelijke ontrouw wordt met boete gestraft, die grooter is, naarmate de man, die aan het misdrijf schuldig staat, tot den meer of minder gegoeden stand behoort. Voor den getrouwden man is gemeenschap met andere vrouwen geoorloofd.

Op Elmina hebben de kwartieren onderling een contract voor overspel, wel een bewijs, dat dit nog al eens voorkomt; de hoogste boete, die daar gevorderd wordt, is *f* 15. Met de boete voor overspel zoeken velen zich te verrijken, door hunne vrouwen daarvoor te bestemmen, en dan van den echtbreker de bepaalde som te eischen. Deze kan echter

die vrouw huwen, hij behoeft alsdan geene boete te betalen, doch vergoedt de voor haar gemaakte onkosten aan haren man.

De vrouw, die voor de eerste maal zwanger is, staat, zoo zij de achtste maand harer zwangerschap is ingetreden, aan eene bepaalde mishandeling van de zijde harer vriendinnen bloot. Deze wrijven haar in met zand en modder en drijven haar naar het strand, waar zij weder wordt afgespoeld. Op dien tocht wordt zij door de kinderen met steentjes en zand geworpen. Te huis gekomen verschijnt eene fetische priesteres, die haar touwtjes met veeren om de gewrichten bindt, om de booze geesten te bezweren. Gedurende hare bevalling mag geen kreet gehoord worden, dit zou haar aan de bespotting blootstellen der buren en vriendinnen, die in grooten getale deze gebeurtenis bijwonen.

Gewoonlijk bevalt de vrouw in haar moeders huis. Acht dagen na de geboorte begeeft de vader zich naar het huis van de kraamvrouw, en wordt het kind een naam gegeven, nadat daarvoor eene familievergadering is belegd. Zijn de familieleden bij elkander, dan wordt het kind aan den vader gegeven, die eene aanspraak houdt en de gunst van den fetische over zijn kind inroept; daarna spuwt hij het (zeker om het al vroeg aan de lucht van rum te gewennen) een slokje van dien drank in het aangezicht; vervolgens geeft hij het een naam, zijnde die van den dag der week, waarop het geboren is, waarbij het eerste kind den naam van den grootvader van vaders zijde, het tweede dien van een der broeders of zusters van vaders zijde, als het een jongen is, of van de grootmoeder van vaderszijde, als het een meisje is, aanneemt.

De vader geeft aan het kind, bij het geven van een naam, een Spaansche mat, goudplaatje of ander geschenk naar zijn vermogen, dat veelal door het kind om den hals gedragen wordt. Bij het derde kind wordt den vader een tegengeschenk gegeven, gewoonlijk een goudplaatje of lapis lazuli, dat hij aan den linkerarm draagt.

Ofschoon er voorbeelden zijn van Afrikaansche moeders, die meer dan een dozijn kinderen ter wereld gebracht hebben, zoo is vijf het gemiddelde getal, dat zij krijgen. Van die vijf blijven er door de ruwe opvoeding, die de kleinen in hunne eerste jeugd krijgen, slechts 2 of 3 in leven. De vader bemoeit zich volstrekt niet met de opvoeding van het kleine kind, en laat het geheel aan de moeder over, die het dan ook, zooals wij reeds gezien hebben, overal met zich neemt. Nauwelijks kan het echter, zoo het een jongen is, de spade of pagaaier hanteeren, of het werkt mede op het veld of vergezelt zijn vader bij het visschen. Onderwijs wordt niet gegeven, zelfs de fetische priesters bemoeien zich daar niet mede, tenzij het kind zich bepaaldelijk aan het priesterambt gewijd heeft.

De zoons worden als meerderjarig beschouwd, zoodra zij gehuwd zijn, de dochters, als zij het tijdperk van huwbaarheid zijn ingetreden. Zoolang de vader geene vrouw aan zijne zonen gegeven heeft, blijft hij aansprakelijk voor alle boeten wegens overspel door hen gepleegd.

Weinig streken zijn zoo door de natuur gezegend als de Goudkust; men behoeft er het zaad slechts neer te werpen, en zonder bijna eenigen arbeid schiet het weelderig op; om zoo te zeggen, ziet men boomen en planten met den dag groeien. Het kost den negers, die in zulk een heerlijk land wonen, dus weinig moeite in hun onderhoud te voorzien. De tropische zon, welke zelfs den werkzamen Europeaan tot lusteloosheid stemt, heeft op den onbeschaafden neger grooten invloed. Beide oorzaken maken hem zorgeloos en lui. Hebben zij echter op iets hunne zinnen gezet, dan zullen zij zich de grootste ontberingen en vermoeienissen getroosten; doch valt het werk niet in hunnen smaak, dan voleindigen zij nooit de aangevangen taak. Hun geheugen is buitengewoon sterk, het noodzakelijk gevolg van het gemis van eene schrijftaal; zij spreken vloeiend en gemakkelijk, maar doen dit altijd van vele gebaren vergezeld gaan; hun gesprek, hoewel dikwerf geestig en opgewekt, is over het algemeen ruw, onbeschaafd en zinnelijk; vrouwen nemen daaraan deel, zelfs de tegenwoordigheid van kinderen brengt daarin geene wijziging, waardoor een zeer walgelijke wijze van spreken reeds door de jeugd aangenomen wordt. Geringe beleedigingen vergeven zij gaarne, doch zware kunnen zij niet licht vergeten, èn deze moeten verzoend worden door een offer. Driftig van aard, zijn zij somwijlen tot de snoodste misdaden in staat, doch spoedig berouwt hun eene in drift begane daad. Vreugde en smart zijn slechts indrukken van het oogenblik, luide geven zij beide te kennen; doch spoedig zijn alle sporen daarvan verdwenen. Lafhartig in het gevecht, zijn zij wreed als overwinnaars; de gevangen genomen vijand wordt mededoogenloos onthoofd, en de vrouwen en kinderen bij de verovering van een krom weggevoerd en als slaven verkocht. Dapper zijn zij alleen dan in hooge mate, als het gevaar verwijderd is. Trotsch tegenover den zwakke en kruipend voor den sterkere. Voor den Europeaan koesteren zij, zoo zij hem hebben leeren kennen als billijk en rechtvaardig, een buitengewonen eerbied, die aan het kinderachtige grenst, en hoe slim ook en geneigd om achterhoudend te zijn, zullen zij den Europeaan, dien zij hebben leeren achten en liefhebben, ten volle hun vertrouwen schenken.

De omgang met de Europeanen heeft hen niet verbeterd, want bij hunnen eenvoud hebben zij vele ondeugden van de Europeesche handelaren (vooral ten tijde van den slavenhandel niet de beschaafdste) overgenomen. Een groot kwaad is de sterke drank. Zonder rum *) is geen feest mogelijk. Voor rum loopt de hangmatdrager eens zoo snel, doet de werkman eene dubbele taak, door rum wordt een neger verloofd, met rum koopt hij zijne vrouw, doopt hij zijn kind, rum schenkt hij zijne rechters, rum drinkt hij bij de lijkbaar, met rum wordt hij begraven! De meeste feesten eindigen dan ook in eene dronkenmanspartij, en toch is het zeer belangwekkend ze bij te wonen.

*) Een flesch rum kost *f* 0.25.

Waar geene schrijftaal bestaat, om de voornaamste gebeurtenissen te boeken, daar leeft de held, de betreurde of schoone in de zangen van het volk. De Goudkustbewoners zijn groote liefhebbers van muziek; geene gebeurtenis van eenig belang, of zij wordt bezongen. Even als in de sloep de roerganger zich tot zijne roeiers wendde, en zijn zang aan het slot door hen herhaald werd, even zoo vinden wij in een gezelschap er een, die het feest van den dag staande bezingt, zich nu tot den een dan tot den ander wendende, en is hij vermoeid, dan neemt een ander onmiddellijk zijne plaats in. Zoo worden de daden van een held bezongen, de goede hoedanigheden van een vriend of bloedverwant herdacht, de schoonheid van de jonge maagd afgeschilderd of het jeugdige echtpaar heil toegewenscht. Maar ook licht geven die zangen aanleiding tot twisten, en vooral de vrouwen, die de mannen laten vechten en te huis blijven, stoken het soms smeulende vuurtje door hunne gezangen aan. Zoo ontstaan meestal de twisten tusschen de kwartieren.

Van den zang tot de muziek overgaande, noemen wij eerst de trom, zijnde een uitgeholde boomstam met een schapenvel aan een der einden. De groote trom wordt door een man op het hoofd gedragen, terwijl een ander er met stokken op slaat. De kleine trom wordt om den hals gehangen en met de vingers bespeeld. De trom is een geliefkoosd muziekinstrument. Op de maat der trom wordt gedanst, snellen zij te wapen of aanbidden hunnen fetische. Een ander instrument is de sinkoe, eene soort van guitare, zijnde eene vierkante holle doos met 8 snaren; hierbij moet men nog voegen den hoorn, de fluit en de houten handklappers; de eerste, van een olifantstand gemaakt, wordt nimmer bij het gevolg van een opperhoofd gemist. Dit zijn de inlandsche muziekinstrumenten, sommigen bespelen ook nog Europeesche.

Hebben wij den Afrikaan beschreven als zorgeloos en lui, hieruit volgt niet, dat er volstrekt geene nijverheid zoude bestaan. Men vindt onder hen timmerlieden, metselaars, smeden, leerlooiers enz.; zij breien netten, verven stoffen, maken hunne kano's en bereiden bier. Ieder krom, naarmate het een kust- of boschkrom is, heeft zijne visschers en landbouwers, terwijl velen een middel van bestaan gevonden hebben in het bereiden van palmolie; ook de palmwijn wordt uit den boom getrokken. Buitendien graven zij goud of wasschen het.

Het werken in goud heeft eene tamelijke hoogte bereikt, hun cantille doet voor het Europeesche niet onder, terwijl zij zeer bedreven zijn in het maken van alle gouden en zilveren lijfsieraden. In de meeste krommen vindt men smederijen, waar zij hunne landbouwgereedschappen vervaardigen en hunne geweren repareeren. Zij timmeren bovendien hunne meubelen; hunne eigenaardige stoeltjes en tafeltjes eischen evenwel weinig bewerking. Onder Europeesch toezicht zijn zij bekwame timmerlieden, metselaars, smeden en vooral kuipers. De huiden van beesten weten zij te bereiden tot gordels en tasschen, die zij in oorlogstijd of op de jacht met zich dragen. De bosschen leveren ruimschoots

wild op, en vooral in de boschkrommen vindt men vele geoefende jagers. De vischvangst, waarvoor zij hunne netten zelf breien, levert een voornaam middel van bestaan op, daar gedroogde visch eene lievelingskost voor den neger is. Ook hunne eigenaardige vaartuigen, kano's, vervaardigen zij uit den reusachtigen kapokboom (Ihinah), welk hout, wegens zijne zachtheid, ook zeer geschikt voor snijwerk zou zijn. Met die broze vaartuigen trotseeren zij de branding en verwijderen zich soms vrij ver van het strand.

De landbouw verkeert nog in zijne kindsheid. Boomen en struiken worden omgekapt (gerosaard) en, na eenigen tijd uitgedroogd te zijn, verbrand; de grond is dan geschikt voor beplanting. Jams, grondnoten, bakovens, pisang, maïs en Spaansche peper (mokko) behooren tot de voornaamste voortbrengselen; buitendien heeft men ananassen, oranjeappelen, zuurzakken, papaaien, watermeloenen, enz. Uit het koorn bereiden zij een bier, pito genaamd; het is niet zeer smakelijk en verzuurt spoedig. De palmboom verschaft een zeer aangenamen drank, die bij eene spoedige gisting zeer bedwelmend is. Eene andere soort van palmboom verschaft ook de palmolie, die een voornaam handelsartikel oplevert. Om den wijn te verkrijgen, wordt de boom omgehakt, de bladeren er af gedaan, een paar gaten in den stam geboord en daaronder een kalebas (pot) geplaatst. Een vuurtje van gedroogde twijgen wordt onder den boom gestookt. Een goede palmboom levert gedurende 14 dagen eene hoeveelheid wijn van 3 à 4 kan daags. Om de olie te verkrijgen, neemt men de noten van den boom, stampt die stuk om er de oliehoudende bolsters van te verwijderen, die, na in potten verzameld te zijn, met water gekookt worden, waardoor de olie boven komt drijven en afgeschept wordt. Ten einde de ontbolstering gemakkelijk te maken, laat men de noten somwijlen in den grond tot rotting overgaan. Uit de aardnoten verkrijgt men bij goede bereiding eene uitmuntende bak- en lampolie.

Wat het weven van stoffen aangaat, dit geschiedt zeer zelden in onze bezittingen, en wordt daar slechts door vreemde negers verricht. Het weefsel van inlandsche katoen is zeer kostbaar.

Het goud wordt over het algemeen in fijne stof gevonden. Het goudwinnen geschiedt door delving; de met goud bezwangerde aarde wordt in kalebassen gedaan en deze met water gevuld, zoodat het goud, soms ook met ijzer vermengd, zinkt; het ijzer wordt er met een magneet uitgehaald en de aarde weggeworpen. De proeven door het Nederlandsch gouvernement, nu ruim 20 jaren geleden, genomen tot het bewerken der goudmijnen, zijn totaal mislukt. Als reden daarvan wordt opgegeven, dat de direkteur putten bewerkt heeft, die reeds geruimen tijd door de inlanders verlaten waren, omdat daar geene genoegzame hoeveelheid goud in gevonden werd. De omstreken dier plaats verschaffen echter nog goud, en honderden inboorlingen bewerken die; zij bekomen de kwarts, die het goud inhoudt, door delving. Aan de kuststreken wordt het goud

door wassching verkregen, de vrouwen houden zich daarmede bezig; doch het beloont nauwelijks de moeite.

Ofschoon de Goudkustbewoner gaarne handel drijft, zoo verkeert die ook in haren oorspronkelijken toestand, en bestaat voornamelijk uit ruilhandel. Door de slechts gedeeltelijk bevaarbare rivieren, het gemis aan lastdieren en voertuigen, gaat er veel tijd verloren om de koopwaren te vervoeren. De uitvoer bestaat in goud, ivoor, palmolie en palmpitten; de invoer in fluweel, zijden en katoenen stoffen, bier, wijn en sterke dranken (vooral rum), geweren, kruit en lood, koper, ijzer, vuursteenen, pijpen, tabak, talk, enz.

Het voedsel van den neger bestaat voornamelijk in brood van maïs, waartoe het koorn op een steen fijngewreven wordt met een kleineren ronden steen; naarmate het fijn is, valt het in een bak; daarop wordt het met water vermengd en met een oud stuk brood gegist. Dit zoogenaamde kaantje (dokkon) wordt in een pisang- of maïsblad gewikkeld en in een aarden pot gekookt. Uit jams en pisang maken zij eene soep (ankwan), die sterk met peper gekruid wordt. Kippen, geiten, varkens en schapen worden door de meergegoede klasse gebruikt; bij de minderen slechts bij feestvieringen.

De krommen zijn op weinig uitzonderingen na, zooals wij ze reeds te Elmina beschreven hebben; overal vindt men nauwe stegen. Kippen, schapen, geiten en varkens, deze laatsten in grooten getale, loopen vrij rond; dezelfde stegen dienen ook als mestvaalt; dus kan men zich voorstellen, dat het niet altoos verfrisschende geuren zijn, die men daar opvangt.

De huizen worden, zooals wij reeds opgemerkt hebben, gebouwd van klei, klipsteenen of wel van beiden. In de boschkrommen treft men ook veel bamboezen huizen aan. De klei (entoh) wordt met de voeten getrapt, en blijft dan gedekt door stroo eenige dagen liggen, om te gisten; vervolgens worden er vierkante blokken van gemaakt, die men in de zon laat drogen, waardoor zij genoegzame hardheid tot bewerking verkrijgen. De huizen zijn verder meestal van eene verdieping, vierkant en met verscheidene kleine vertrekken of kamers; zij hebben deuren en kleine vensters, welke zelden geschilderd worden. Over de muren der huizen liggen dikke houten stokken, waarover uitgedroogd gras gelegd is, dat een voet of drie buiten den muur uitsteekt. De vloer wordt met eene roode aarden pap (yoko) besmeerd. Bij de gegoede negers vindt men tot ameublement stoeltjes, een tafeltje, eene kist om hunne paantjes in te bergen, een ledikant, verder het kookgereedschap, de wapens en landbouw- of visch-gereedschappen van den man, en een koperen bekken tot reiniging.

Een matje om te slapen, een stukje katoen voor een paantje om zich te kleeden, een paar aarden potten om te koken, eenige tabakspijpen om te rooken, zoowel voor man als vrouw, een kalebas voor water, een blok om foefoer te stampen, eene bijl en spade om zijne plantage te be-

werken, een geweer om zijn kwartier in oorlogstijd te volgen, of om kostuum te maken, ziedaar alles wat noodig is voor den inboorling van de Goudkust om zijn huishouden te beginnen.

Op de kustplaatsen en daar, waar de neger veel in aanraking komt met Europeanen, heeft hij hooger eischen; daar vindt men tafels, stoelen, rustbanken, buffet, spiegels en vooral de noodige gravures, zoo bont mogelijk gekleurd. Op de deur vindt men dikwerf een etiquet van eene flesch of het merk van een stuk manufacturen geplakt. Stellen wij ons nu die eenvoudige huizen voor, gelegen tusschen palmboomen; de vrouw bezig met het maken van het kaantje of de soep, de kinderen spelende met een leelijken hond of zwart varken, de mannen liggende onder de schaduw der boomen, terwijl de rumflesch duchtig rondgaat, een hunner de trom bespelende; hier een paar negers dansende, daar de tonen van eenige feestvierenden, en men kan zich eene voorstelling maken van een negerdorp, zooals het in onze bezittingen op de Westkust van Afrika aangetroffen wordt.

Grijpt de neger alle gelegenheden aan om feest te vieren, zoo kan men onderstellen, dat het doodenkostuum niet onder de geringste mag gerekend worden. Wanneer het hoofd eener familie denkt te sterven, dan worden zijne betrekkingen om hem heen verzameld, en geeft hij opening van zijne zaken. Alles wordt met veel omslag verhaald; zijne rijkdommen en bezittingen maakt hij bekend; hij noemt de namen zijner schuldenaars en het bedrag der schulden met de omstandigheden, onder welke zij gemaakt zijn; hij noemt degenen, aan wie hij zelf schulden heeft; de namen zijner slaven en panden, of die onder zijne bescherming staan, geeft hij allen op. Deze laatste verklaringen in het bijzijn van getuigen gesproken worden in rechtszaken zoo goed als een testament erkend. Zijn die mededeelingen afgeloopen, dan legt hij zich kalm neder, en wacht zoo geduldig en onverschillig zijn laatste oogenblik af. De omstanders, die met schijnbare onverschilligheid die laatste woorden gehoord hebben, en dikwerf zonder de minste aandoening den strijd tusschen leven en dood gezien hebben, veranderen eensklaps, zoodra het leven opgehouden heeft; de kalme stemming, die er heerscht, maakt plaats voor eene buitengewone uitdrukking van smart. De vrouwen van den overledene vliegen in verwarde kleeding de straat op, gillende en weenende, en toonen uiterlijk eene aan het waanzinnige grenzende droefheid; zij werpen zich op den grond, vroeten met hunne handen in de aarde en ijlen dan weder de straat op. Dat zulk een geheel uitwendig rouwbedrijf slechts van korten duur is, valt wel te begrijpen; spoedig komt er dan ook eene kalmere stemming, en schoone en roerende liederen worden aan den afgestorvene gewijd.

Terwijl de vrouwen zich op deze wijze aan hare droefheid overgeven, wordt het lijk gewasschen, daarna in zijne rijkste kleeding gedost en vingers, armen en hals met goud versierd. Zoo opgetooid, wordt het lijk op een stoel gezet, met rum en voedsel bij zich. Vrienden en

bekenden begeven zich naar het sterfhuis, geschenken ter tegemoetkoming in de begrafeniskosten met zich brengende; is men dicht bij het sterfhuis gekomen dan worden de geweren eenige malen losgebrand, totdat de voorraad kruit verschoten is, terwijl zij nu en dan een gillend geklaag aanheffen. De vrouwen verzamelen zich in de kamer, waar het lijk zit, de mannen voor het huis, de rumflesch gaat duchtig langs de rijen; naarmate meerdere fiesschen geledigd zijn, worden de deugden van den overledene ook meer geroemd. Zang en dans wisselen elkander af op het geluid der trommen. 't Is een vreemde droefheid, het geluid der trommen, het gebabbel der door de rum opgewonden mannen, het treurgezang der vrouwen, het gedurig geknal van geweerschoten en daartusschen het rauwe gegil en de hartverscheurende kreten der weduwen!

De begrafenis heeft plaats in eene der kamers van het familiehuis; het lijk wordt in eene kist gelegd, de gouden versierselen, het voedsel en eenige flesschen rum vooral niet te vergeten vergezellen den doode in het graf. Zoo wordt niet alleen een groote schat onder den grond bedolven, maar ook eene groote bron van ongezondheid uit deze wijze van begraven geboren, daar de lijklucht in de huizen; die bewoond blijven, zeer merkbaar is. Intusschen schijnt bij het negerras daarvoor eene betrekkelijke onvatbaarheid te bestaan.

Na en gedurende het begraven wordt op het graf geofferd met geslachte schapen of geiten, somwijlen ook ossen. De naaste bloedverwanten, slaven en slavinnen scheren zich ten teeken van rouw het hoofd kaal; in de eerste dagen wordt door hen alleen het hoogst noodige voedsel gebruikt, terwijl na den afloop der begrafenis een tocht naar de zee wordt gemaakt om zich te zuiveren. Het volksgeloof wil, dat de dood van een getrouwden man veroorzaakt wordt door de ontrouw zijner vrouw. Daarom wordt zij door de ouden onderzocht, en bij schuldigbevinding moet zij de vastgestelde boete betalen, krijgt nog een pak slaag toe en wordt eindelijk ter zuivering in zee gedompeld.

Het wordt als een groote eer beschouwd eene plechtige begrafenis te hebben, en de erfgenaam moet de onkosten daarvan op zich nemen; voor eene eervolle uitvaart worden vaak betrekkingen opgeofferd, waardoor de slavernij een grooten bondgenoot in dat gebruik heeft. Menschen worden noch in onze, noch in de Engelsche bezittingen meer opgeofferd, doch in het onmiddellijk aangrenzende koninkrijk Ashantijn worden nog duizenden bij den dood van den koning ter slachtbank gevoerd. *)

*) In het dagboek van een tapoeier te Comassie vinden wij daarvan een voorbeeld, dat tevens als een curieus staaltje van taal en spelling onder de halfbeschaafde inboorlingen kan dienen.

April 28. — In Zaturdag 's nachten om 12 ure was de Z. M. den koning van Ashantijn Kwakoe Dua is gestorf van den 28 April 1867 is dat ongelukkig gevolgt en 's morgens ocht om 6 uur was alle de kinderen des koning alles opgestaan met meinig messen mede naar het onderweggen en met alle de straaten afgeloopen, om veel en veel menschen mannen en vrouwen te vermoorden bij welke gelegenheid 300 per-

Er is een dag gewijd aan het herdenken der afgestorvenen; wanneer de nieuwe jams geoogst worden, valt die in; dan stijgen uit de huizen die wanhopige kreten, dat gegil en geween; de betrekkingen brengen nieuwe offers op het graf, natuurlijk bestaande uit rum; optochten, bezoeken afleggen, gezang en dans en het losbranden der geweren vangen weder met vernieuwden ijver aan.

Het is onbegrijpelijk, hoe de Goudkustbewoner er op gesteld is, om bij de asch zijner ouders begraven te worden; daarvoor sleept hij zijn ziek lichaam voort, totdat hij uitgeput neervalt of bijna levenloos de plaats zijner inwoning bereikt. Heeft zijn brekend oog nog eenmaal zijne woonplaats aanschouwd, dan omzweeft vaak een glimlach nog zijne stervende lippen.

Wanneer een onbekend vreemdeling in een krom sterft, dan wordt het lijk daarbuiten neêrgelegd, niet uit gebrek aan eerbied voor den doode, maar omdat de Fantijnsche wet wil, dat hij, die voor de begrafenis zorgt, ook de schulden van den overledene betaalt. Erfenissen gaan niet op den zoon over, maar op den broeder of zusters zoons. De neger toch beweert alleen zekerheid te hebben, dat de kinderen zijner zuster werkelijk zijne bloedverwanten zijn. De zoon erft doorgaans het familiehuis. Zijn er geene betrekkingen, dan komt de oudste slaaf in zijns meesters bezittingen. De zoons worden gewoonlijk reeds voor den dood des vaders gevestigd.

En wat de vrouwen van den overledene aangaat, deze ontvangen *f* 25 vermindering van het betaalde hoofdgeld, terwijl zij de wettige

sonen met 200 van zijne vrouwen worden opgeslachten, deze enkele dag alle Ashantijnsche volken was weggeloopen geweest, niemand op de market aangekomen, spoedig zal hij verloren maar alleen mij zelf gaat bij den koning tuis geweest . . . . . . en heb ik den koning gezien dat van zijne hoofd en met zijne ligchamen tot van den zijne voeten geheel malen vol met goud gedaan en daarna eene regtelijke en regte kostelijke goudpaantje gekleed, met eenen menigte goud omhangen en op het bed gelegd, en gewoonlijk met de linkerhand onder het hoofd blijft, zoo als of hij sliep, de bed is ook goud van gemaakt, maar niemand kan zijn aangezicht gezien hebben, alles zoo vol met de stofgoud van zijne ligchamen met zijne aangezicht gedaan. En tusschen van zijne aangezicht staat met zes groote blaasbekken, alles vol met goud op het de voorste van het bed zetten en wordt nog veel en veel andere soorten van goud dingen met de goudbeelden daar staaten, maar dat kan ik niet alles uitgetellen mag worden, want de plaats waar het de koning ligt, daar is geheel maten vol met goud gemaakt, van bovenste tot van de onderste desgelijks vol met goud, zoe als wat van de zon begint des morgens op schijnt maar verzekert dat de koning van Ashantijn is een regte majesteit en groot magtig en goudkoning dan alle afrikaansche koningen. De tijd was geen vuur in de krom en ook niemand eeten mag worden, en alle menschen verbergen van zich zelven en geen wint er waaijende en nooit de vogel praten, nooit de kippen kraaijen mag worden, maar alleen de wereld maak zoo stil wezen niks van de gesproken heeft, en alle de kinderen des konings met alle de dochteren en met alle de Groot-vaandrigs was begonnen met de kraaijen en schreeuwen van tranen en menschen vermoorden. Deze enkele dag is eene groote ongelukkige dag en verzekert dat geen van de blank kan deze jammerlijksche dingen hier uitgekijken mag worden, maar dat is on en ongelukkig.

vrouw wordt van den erfgenaam, waarvoor deze 4½ engels goud als nieuw hoofdgeld aan de vrouws familie moet betalen; alle goederen van haren eersten man en die tijdens het huwelijk verkregen zijn, mag zij in dat geval behouden. Wil zij echter niet bij den erfgenaam blijven, dan moet zij het betaalde trouwgeld, het hoofdgeld voor de kinderen, de voor haar met medeweten der familie betaalde gelden en alle paantjes en gouden sieraden terug geven.

Overlijdt eene gehuwde vrouw, dan vervallen *f* 25 van het voor haar betaalde trouwgeld, en willen de kinderen bij den vader blijven, dan wordt het geheele bedrag kwijt gescholden; hare paantjes en gouden sieraden, die niet met haar begraven zijn, worden onder de kinderen verdeeld. Zijn er geene kinderen, dan behoudt de man alles, en het trouwgeld en de schulden, voor de vrouw met medeweten der familie betaald, worden hem terug gegeven.

IV.

Wordt Afrika wel eens de bakermat van kunsten en wetenschappen *) genoemd, voorzeker kan de Goudkust er niet op bogen daartoe iets te hebben bijgedragen. De gebruiken, in de vorige afdeeling beschreven, hebben veel overeenkomst met die, welke volgens den bijbel onder de Joden in zwang waren. De bewoners der Goudkust leven nog geheel en al in den aartsvaderlijken tijd, en hunne gansche samenleving getuigt van een volk, dat nagenoeg in den primitieven toestand verkeert.

Hunne geschiedenis begint eerst na de nederzetting der Europeanen op de kust wat meer bekend te worden, doch daar dat in nauw verband staat met de ontwikkeling der Europeesche macht aldaar, zoo zullen wij dit later mededeelen.

De voornaamste reden, waarom hunne vroegere geschiedenis onbekend is, moet toegeschreven worden aan het gemis van eene schrijftaal, want zij bezitten zoomin letterschrift als hieroglyphen of zinnebeelden. Het is den Europeaan noch den inboorling zelven gelukt eene goede spraakkunst hunner taal te ontwerpen, en wel voornamelijk, omdat de romeinsche karakters gebruikt zouden moeten worden, welke den klank der woorden niet kunnen weergeven. De inboorlingen der Goudkust leeren echter vrij vlug het Nederlandsch of Engelsch; vooral deze laatste taal (zelfs op Elmina) is bij velen eenigszins bekend. Hoewel hun schrift fraai is, laat echter spelling en uitspraak veel te wenschen over. Dat de Engelsche taal meer bekend is dan de onze, moet toegeschreven worden aan de moeite door de Engelsche zendelingen gedaan; op vele plaatsen prediken zij het Christendom en onderwijzen de Afrikaansche jeugd. Eene moeielijke taak is hun opgelegd; zij moeten strijd voeren tegen het domste bijgeloof en de eeuwenoude gebruiken; maar al moge het door hen uitgestrooide zaad niet zoo weelderig op-

*) De aarde en hare bewoners.

schieten als het plantenrijk in die vruchtbare streken, vergeefsch is hun arbeid niet geweest; want vooruitgang is in de laatste vijf en twintig jaren duidelijk merkbaar. Ook het grooter aantal Engelsche en Amerikaansche schepen, dat onze kustplaatsen bezoekt, werkt in dit opzicht gunstig.

In onze bezittingen worden drie inlandsche talen gesproken: het Fantijnsch en de talen te Ahanta en Apollonia in gebruik. Al die talen zijn zeer arm; lidwoorden, voorzetsels noch voegwoorden zijn bekend, ook de werkwoorden worden niet vervoegd, en de bijvoeging „vandaag", „morgen" of „gisteren" duidt den tegenwoordigen, toekomenden of verleden tijd aan. Vele woorden zijn ook van de Europeesche talen overgenomen. Uit het algemeen gebruik der Fantijnsche taal zoowel aan de kust als in de binnenlanden van Wassa, Dinkira, enz. is de meening ontstaan, dat al die stammen vroeger tot één volk behoorden. Zelfs de Ashantijnen en Fantijnen, de beide groote volken, wier rijken het noorden en oosten onzer bezittingen begrenzen, worden verondersteld één volk geweest te zijn, dat in 12 stammen verdeeld was *), doch in een oorlog met Akim van elkander gescheiden zou zijn. De Akimsche legers hadden namelijk de benden van dat volk geslagen, waardoor groote hongersnood ontstond. Dit veroorzaakte eene scheiding; een gedeelte trok naar de wildernissen en vond daar eene plant: „sjan", het andere gedeelte trok naar de kust en vond daar een boom: „fan", waarom zij den naam aannamen van sjan- en faneters — Sbandti (Ashantijnen, de a wordt er welluidendheidshalve voorgevoegd) en Fandti.

De eeredienst der negers wordt bestempeld met den naam van Fetischisme, hetwelk bestaat in de vereering van fetischen (fetisso); dat zijn sommige bezielde en onbezielde voorwerpen der natuur, die door hen vereerd worden, hetzij omdat zij hunnen invloed vreezen of wel daaraan hun geluk toeschrijven. Hunne Godsbegrippen zijn hoogst gebrekkig; zij beschouwen het Opperwezen als den schepper van het heelal, doch aanbidden Hem niet; want zij rekenen zich veel minder dan de andere rassen en veel te gering, dan dat God zich met hen bemoeien zoude.

God schiep, zoo luidt de overlevering, drie blanke en drie zwarte mannen en vrouwen, en liet hen toen kiezen tusschen eene groote doos en een verzegeld papier. De zwarten, die de eerste keus hadden, kozen de doos; zij openden die en vonden daar goud, ijzer en andere metalen in. In het verzegeld papier, dat voor de blanken overbleef, stond de wijsheid. Uit medelijden liet God nu de zorg voor hen over aan bezielde en onbezielde voorwerpen, terwijl Hij zelf de blanken onderricht gaf.

De fetischedienaars beweren, dat zij aan het bestaan van een boozen geest of een duivel niet gelooven; doch daarentegen veronderstellen zij, dat er vele booze geesten zijn, die zij wel niet aanbidden, doch door offeranden onschadelijk trachten te maken; en op sommige plaatsen

*) De stammen bestaan nog, men kan tot de eene behooren zonder daarom van dezelfde natie te zijn.

wordt zelfs eenmaal per jaar de duivel door de geheele bevolking uit het krom gedreven.

„Jankompan" *) („Jankom" vriend en „epon" groot) Jamee („Jie" maken „mi" mij) en soms ook „Nanne" (grootmoeder) zijn de namen, die in het Fantijnsch aan het Opperwezen gegeven worden.

Aan zon, maan of sterren wordt over het algemeen geene eer bewezen, alleen op Elmina laat kwartier 2, wanneer de nieuwe maan verschijnt, driemalen zijne fetischetrommen hooren te midden van veel geschreeuw en gejuich.

De olifant, de tijger, de schildpad, de krokodil, de slang, de hagedis, de stinkvogel, de papagaai en nog vele anderen worden ook als fetisch beschouwd; aan hen wordt geofferd, en zij worden in het algemeen ontzien.

De „samman" is eigenlijk de bijzondere afgod van een persoon, die zich zoolang met dezen te vreden stelt, als geen onheilen hem vervolgen of rampspoed hem treft. Wanneer dit gebeurt, dan gevoelt hij de onmacht van zijn bijzonderen afgod en wendt zich daarom tot den „bossum" (d. i. neem om te dienen), welke de god is van een huisgezin of krom. Buitendien heeft het geheele kromvolk of soms meerdere krommen een hoofd-bossum.

De bossums worden door priesters (soffo) bewaakt. Heeft de samman gefaald, dan gaat men naar den soffo, die begint een offer te vragen voor zijnen bossum. Onder een tal van plechtigheden roept hij dan dien afgod aan, en heeft hij gehoor gevonden, dan gelast hij de plechtigheden, die noodig zijn om des verzoekers wensch vervuld te krijgen. Onder het verrichten van allerlei geheimzinnigheden, die den neger met vrees vervullen, bedriegen zij hem, en weten zij hunne raadselachtige uitspraken zoo in te kleeden, dat de uitslag, welke die ook zij, nimmer aan den bossum kan geweten worden; want komen hunne uitspraken niet uit, dan is of onoplettendheid bij het offeren of minachting voor den priester daarvan de schuld. Doch komen zij uit, dan heet het, dat de bossum hunne gebeden verhoord heeft. Daar op deze wijze de soffo's nimmer falen kunnen, zoo is het hun mogelijk dat bedriegelijk spel steeds ten koste der domme menigte voort te zetten.

Is de fetische den afgodendienaar echter bijzonder ongunstig, dan zoekt hij een anderen, zoodat het aantal goden gelijken tred houdt met voor- en tegenspoed.

Wanneer een huisgezin uit elkander gaat, zoodat het onmogelijk wordt den gemeenschappelijken bossum mede te nemen, dan wordt hij verzwolgen, dat is door den soffo wordt een drank gemaakt van den

*) De veronderstelling, dat Jankompan eene afleiding zou zijn van Jan Kompagnie, zooals de W. en O. I. Kompagnie in onze koloniën genoemd werd, is niet waarschijnlijk, want zoo het bestaan van een Opperwezen niet door de aanraking met mohammedaansche stammen tot hen gekomen is, moeten zij er wel mede bekend geworden zijn door den omgang met de Portugeezen, die kloosters en kapellen op de kust van Guinea hadden.

samman of het fetische voorwerp, dien ieder lid van dat huisgezin in moet nemen; waarbij dan tevens het gebruik van sommig voedsel ontzegd wordt. Daar dit verbod op de kinderen overgaat, zoo ontmoet men dikwerf negers, die van het een of ander voedsel nimmer mogen gebruiken.

Het fetischisme, hoewel eene der oudste godsdienstvormen, zoude op de kust reeds lang door de christelijke godsdienst verdrongen zijn, zoo slechts bij al die bedriegerijen de priesters niet zulk een krachtigen invloed op het volk uitoefenden.

Priester wordt men door geboorte of bij keuze. De fetische priester bestemt gewoonlijk zijnen kleinzoon tot zijnen opvolger, daar hij dan te oud is om langer deel te nemen aan de feesten. Heeft eene moeder het ongeluk vele kinderen door den dood te verliezen, dan doet zij de gelofte van het eerste kind, dat haar zal geboren worden, aan het priesterambt te wijden. Eene offerande is echter genoeg, om haar weder van die gelofte te ontslaan. Geeft iemand te kennen, dat hij priester worden wil, dan gaat hij bij de priesters om onderricht te ontvangen. De eerste oefeningen der leerlingen bestaan in aanhoudend dansen op de maat der fetischetrom. Hunne dansen duren zoolang, totdat zij nagenoeg waanzinnig worden en geheel uitgeput neêrvallen; geheel bedwelmd, als waren zij dronken, draaien zij in het rond, beven over al hunne leden, hunne oogen rollen, terwijl het schuim hen op den mond komt; alsdan eerst vermeenen zij onder den invloed van den fetische te zijn. Stipte geheimhouding, een sterk geheugen en geslepenheid zijn hoofdvereischten; zonder die eigenschappen brengt een priester het niet ver, maar daarmede toegerust kan zijn invloed groot zijn. Alles wat strekken kan, om vrees aan te jagen, wordt bij voorkeur te baat genomen; de priesters zijn dan ook volmaakt op de hoogte der geschiedenis van iedere familie, waarmede zij in hunne betrekking in aanraking kunnen komen. Ontbreekt hun die kennis, dan weten zij den fetischedienaar zoolang aan den praat te houden, en hem te laten offeren, tot zij volkomen op de hoogte zijn, doch gewoonlijk zijn zij al van te voren ingelicht. Komt de neger dus zijnen soffo raadplegen, dan vindt hij dezen tot zijne groote verwondering met al de geheimen zijner familie bekend, welke hij voorgeeft van zijn bossum vernomen te hebben. Onder allerlei kunstgrepen, bezweringen, buikspreken en andere vreemde zaken, waartoe zij niet zelden hunne verscholen helpers hebben, veelal op die plaatsen, waar de natuur reeds van zelve den mensch tot bewondering en ernst stemt, worden dan hunne raadselachtige uitspraken medegedeeld, welke op de bewoners der Goudkust, die alles aan bovennatuurlijke oorzaken willen toeschrijven, grooten indruk maken. Om nu en dan hunne uitspraken nog meer kracht bij te zetten, verklaren zij, dat de bossum hen niet op hunne vraag antwoorden kan, doch noemen een priester uit de nabuurschap, dien zij van te voren met de zaak bekend hebben gemaakt. Daar gekomen om inlichtingen vindt de fetischedienaar den priester reeds met de gansche zaak bekend, waar-

door hij niet twijfelen kan, of de priester heeft werkelijk gemeenschap met zijnen bossum gehad.

Daar de priester zelf de offers bepaalt, en er steeds zwaardere geëischt worden, als de voorzeggingen niet uitkomen, wat somtijds tot buitensporige afpersingen aanleiding geeft, zijn de voorbeelden niet zeldzaam van hen, die door deze uitzuigers en bedriegers meedoogenloos van betrekkelijke gegoedheid tot slavernij zijn gebracht.

Zonder den fetische te raadplegen is geen goede uitslag mogelijk. In tijden van gebrek, oorlog of ziekte begeeft zich de koning, de regeering en de gansche bevolking van een krom naar den fetischepriester, opdat deze den hoofdbossum smeke, die onheilen te keeren. Bij geboorte en dood, verloving en huwelijk, ontrouw en onvruchtbaarheid, diefstal en moord, handel en zeevaart, vrede en oorlog wordt hij geraadpleegd; niets in één woord kan zonder zijn bijstand plaats vinden.

Behalve de priesters heeft men ook priesteressen, wier voornaamste bezigheid bestaat in het dansen bij de plechtigheden, terwijl zij overigens denzelfden dienst doen als de priesters. Opgewonden en uitgeput door den dolzinnigsten dans, geven zij zich aan liederlijkheid en losbandigheid over. Wanneer eene gehuwde vrouw het voornemen opvat om priesteres te worden, gaat zij eveneens onderricht bij den priester nemen, en is haar echtgenoot verplicht haar de vrijheid terug te geven.

Toch heeft het fetischisme zijne goede zijde, ten bewijze waarvan het genoeg is aan te voeren, dat b. v. de priester zich toelegt op de geneeskunde en met goed gevolg vele ziekten, al is het dan ook onder het maken van geheimzinnige gebaren, bestrijdt; ook bekleedt hij eene voorname plaats bij het aan het licht brengen van ongeregeldheden en misdaden; door zijn toedoen wordt de moordenaar ontdekt, bekent de meineedige zijne leugen, of de dief zijn diefstal. Door hem zijn de wegen veilig en wordt menige wijze raad gegeven zoowel aan bijzondere personen als aan de regeering.

Het geloof in den fetische schenkt den neger wel eenigen troost, doch deze ontvalt hem spoedig bij de minste rampen. Hij koestert zeer verwarde begrippen aangaande een toekomend leven, gelooft wel, dat er een geest in den mensch woont, die na zijn dood bij de plaats, waar hij begraven is, blijft ronddwalen, en die eenigen invloed op zijn lot uitoefent; doch gelooft niet, dat hij van zijn leven en daden, tenzij dan na het plegen van een groote misdaad, eenige verantwoording zal behoeven af te leggen. Hoewel hij aan geene opstanding gelooft, geeft hij toch den afgestorvene schoone kleederen, rum, tabak en voedsel mede, om in het nieuwe leven te gebruiken. In de binnenlanden (zie de noot op bl. 40) worden vrouwen en slaven geslacht om hunne echtgenooten en meesters te dienen in het land, waar zij heengaan, en zoo is naar het beweren van hen, die zich meer opzettelijk met het beschrijven van den negergodsdienst hebben bezig gehouden, geheel het fetischisme

vol van tegenstrijdigheden, zooals trouwens voldoende blijkt uit het weinige, dat wij daaromtrent hebben aangevoerd.

Godsdienstige en andere feesten worden op bepaalde tijden gevierd; bij de beschrijving van Elmina vermeldden wij er reeds een, dat bij het openen der Benjan gevierd wordt. Op andere plaatsen wordt bijna gelijktijdig het *jamskostuum* gehouden, zijnde een feest ter eere van den fetische, die het land met regen gezegend heeft, waardoor het nieuwe gewas gegroeid is. Op Elmina valt het jamskostuum dadelijk na het Benjanfeest in, en wordt door de kwartieren afzonderlijk gevierd.

Verder heeft men nog het *Kontoem* of inlandsche nieuwejaarsfeest, dat op Elmina verboden is. Dit is het eenige jaarlijksche feest in het Ahantasche; het vangt aan op een goeden (adei) Zondag in Augustu of September en duurt acht dagen. Gedurende de eerste vier dagen wordt eene fetischedans bij het slaan der groote Kontoemstrom uitgevoerd door de van alle kanten toegestroomde menigte, ter eere van Affaatju (den fetische), daarna begint de tweede dans of Ampam, welke alleen door vrouwen wordt uitgevoerd. Bij het eindigen van het Kontoemfeest te Axim werpt ieder een stukje brandend hout in zee onder den uitroep van: „Affaatju, neem uw hout en vuur terug." Gedurende dit feest is het vergund zekere liederen te zingen, die door de jonge lieden voor deze gelegenheid vervaardigd zijn.

Het tijger- of buffelfeest is nagenoeg in onbruik geraakt. De verschillende feesten worden door den priester vooruit vastgesteld, en iedereen, zoo koning als slaaf, houdt zich stipt daaraan. Bij die gelegenheden kleedt men zich in de mooiste paantjes, en worden de paden naar de gewijde bosschen schoongemaakt, terwijl de lof van den fetische onder dans en drinken bezongen wordt.

Tempels worden er in onze bezittingen niet gevonden, eene kleine ronde hut, nauwelijks hoog genoeg, om er rechtop in te kunnen staan, verschaft den soffo de gelegenheid om zijnen fetische te raadplegen; soms sluit hij zich daarin dagen en weken op. In de bosschen hebben zij ook gewijde plaatsen, gewoonlijk bij groote boomen en achter dicht struikgewas verscholen.

De Zondag, Dinsdag, Woensdag en Vrijdag zijn aan de goden, de overige dagen aan de godinnen gewijd. De Dinsdag is de rustdag voor de kust-, de Vrijdag voor de boschkrommen, dan mag er niet gevischt of gejaagd worden, en wijdt men zich meer dan op andere dagen aan zijnen fetische toe.

De tijd wordt verdeeld in weken en manen en in droge en regentijden. De week wordt verdeeld in zeven dagen, de maan vangt aan bij de verschijning eener nieuwe maan; de weken worden verdeeld in goede (adei), half slechte (adim) en ongelukkige (ajanfoe). Zij rekenen gewoonlijk bij de eene of andere gebeurtenis, b. v. bij de komst van een nieuwen gouverneur of bij het verblijf op de kust van een oorlogschip.

De negerregeering, waarop wij nu de aandacht willen vestigen, is in

vele plaatsen zeer verschillend van vorm. In het algemeen zijn de huisgezinnen stipt gehoorzaam aan het familiehoofd, deze hoofden weder onderdanig aan een opperhoofd en de laatste verantwoordelijk aan het Europeesch gezag. Dat dit stelsel aan de lagere volksklasse alle zelfstandigheid ontneemt, maar ook zeer bevorderlijk is aan het gemakkelijk opsporen van gepleegde misdaden, behoeft geen betoog.

De negerregeering heeft van alle regeeringsvormen iets overgenomen, en is overigens op overleveringen en oude gebruiken geschoeid. Somtijds ziet men een hoofd tegelijk despoot en toch zwak en machteloos zijn. In de binnenlanden is de koninklijke macht zeer despotisch en kenmerkt zich door verschrikkelijke barbaarschheid. In de kustafdeelingen daarentegen heeft de koning of het opperhoofd slechts zeer weinig macht; bij alle palabbers (geschillen) heeft hij slechts ééne stem, terwijl buitendien in de nabijheid onzer forten despotische handelingen gewoonlijk dadelijk ter kennis van den Europeeschen gezaghebber zouden gebracht worden. Zijne macht is zoo gering, dat hij zelf somtijds niet eens arbeiders of rimadoors (roeiers) leveren kan, en dit hem ook met behulp van het Europeesch bestuur nog moeite kost.

In de boschkrommen oefent het opperhoofd het gezag uit van den leenheer over zijne vasallen. Sommige landen, zooals Wassa en Dinkira, hebben zelfs een soort van leenstelsel; doch de leenheer heeft daar slechts die macht, welke zijne leenroerigen goedvinden hem op te dragen. Het is daarom zeer wijs, dat hij steeds zorgt zijne bevelen zoo in te richten, dat hij het grootste gedeelte zijner leenroerigen op zijne zijde heeft, terwijl de leenman wederkeerig ook zoo verstandig is, zich niet te verzetten, zonder eerst van de medewerking der anderen verzekerd te zijn.

De leenheer kan echter over zijne eigene onderhoorigen beschikken, zooals het hem goeddunkt; doch zijn eigenbelang brengt mede, hen zooveel mogelijk te beschermen, omdat hij zich daardoor van hunne betere medewerking verzekert en zich niet verzwakt; want naarmate het aantal onderhoorigen aanzienlijker is, is zijne macht ook grooter; terwijl daarentegen de leenman voor zijne onderhoorigen eveneens in de bres springt, zoo hun eenig onrecht geschiedt; dank deze inrichting kan men zeggen, dat de inboorling der Goudkust persoonlijke veiligheid geniet.

Goud en slaven maken den rijkdom van den neger uit; hoe grooter het aantal slaven is, des te meer ontzag kan hij inboezemen, terwijl daarenboven het goud hem in alle uitspraken van zijnen fetische en in alle rechtszaken te stade komt.

Naarmate handel en welvaart bloeien, ontstaat er ook meer rijkdom en wordt het aantal invloedrijke personen grooter, waar tegenover de macht der hoofden daalt.

De erfopvolging „op den stoel” geschiedt gewoonlijk op dezelfde wijze, als wij vroeger zagen, dat met de erfenissen gehandeld wordt; de broeder of zusterszoon volgt op.

De negerregeering vormt tevens de rechtbank. Alle vergaderingen

worden het liefst 's morgens gehouden, omdat verondersteld wordt, dat dan het verstand het helderst is; veelal hebben zij in de open lucht onder eene groote paraplu of afdak plaats. Zulke vergaderingen, die ieder achtbaar persoon kan bijwonen, en waar altijd de rumflesch duchtig aangesproken wordt, zijn zeer luidruchtig, en zij geven hunne goed- of afkeuring door gejuich of gemompel te kennen. Daar allen evenveel recht van spreken hebben, en dit soms allen te gelijk doen, is het meermalen onmogelijk iets te verstaan; 's konings secretaris of omroeper met een zwart apenvel op het hoofd, en een gouden plaatje voor het voorhoofd, roept dan ook onophoudelijk „tja-fou" (zwijg). Dat meestentijds die vergaderingen uiteen gaan zonder tot iets geleid te hebben, zal wel niet gezegd behoeven te worden.

Bij de beschrijving van Elmina hebben wij reeds gezien, dat de krombevolking in negen kwartieren verdeeld is. Chama, Saccondee en Axim hebben er ieder vier, terwijl sommige krommen slechts een kwartier hebben, of somwijlen twee krommen gezamentlijk één kwartier vormen. Ieder kwartier heeft zijn aanvoerder en een vaandrig, die de vlag draagt, welke ter voorkoming van ongeregeldheden geene andere teekenen dan het nummer van het kwartier in de witte baan voeren mag; in sommige plaatsen, vooral in Boutry, zijn de vaandrigs aanvoerders.

De handhaving van de eer van dit vaandel is de voornaamste plicht van iederen burger. Ieder man, die een geweer dragen kan, is verplicht tot verdediging van zijn land, krom of kwartier mede te werken, waartoe de aanvoerders of vaandrigs de plannen regelen. Aan dezen zijn zij ook onbepaalde gehoorzaamheid verschuldigd, zelfs is de vreemdeling, die zich tijdelijk in een kwartier ophoudt, niet van dien maatregel uitgezonderd. Oude lieden en vrouwen dragen de munitie onder toezicht der kromsgrooten, die over de kansen des oorlogs beraadslagen. Aan den dienst bij het kwartier kan zich niemand onttrekken, wil hij niet aan de verachting zijner medeburgers zijn prijsgegeven.

Het heeft iets krijgshaftigs de geheele mannelijke bevolking onder de wapenen te zien: het losbranden der geweren, die zeer zwaar geladen zijn; het in de lucht werpen dezer; het dansen met en om de vlag, ter schijnbare verdediging er van; het schallen van den hoorn; het roeren van de trommen, daar ieder kwartier zijn trompetter of trommelslager heeft; hun oorlogskostuum, bestaande uit onderpaantje met een lederen gordel met tasch of bakjes; het hoofd versierd met een stroomutsje, roodgekleurde doek of stuk apenvel. Stelt men zich daarbij het verward geschreeuw der strijders, het aanmoedigend gezang en handgeklap der vrouwen voor, dan kan men begrijpen, dat dit in hooge mate onze belangstelling wekte.

Bij gemis aan schrijftaal berusten de wetten op overlevering; het recht wordt uitgesproken door de boven beschreven rechtbank. Een beschuldigde wordt voor die rechtbank gedaagd door een boodschapper met zijn stok, dien de koning tot hem zendt. Die stok, voorzien van een

Berlijnsch zilveren knop met het Nederlandsche wapen, is de geloofsbrief, waardoor de koning zijn wil te kennen geeft. De boodschapper begeeft zich rechtstreeks naar den koning van het krom, waarin de beschuldigde of opgeroepene woont, en deelt hem het verzoek van zijn meester mede, waarop om dien persoon gezonden wordt, die, hoewel zulks veel van goeden wil afhangt, in de meeste gevallen aan die oproeping voldoet, omdat hij anders door zijn koning genoodzaakt wordt mede te gaan; want weigert hij op te komen, dan bezweert de boodschapper den koning bij zijns meesters eed, waardoor deze, op straffe van boeten te beloopen, verplicht is geweld te gebruiken, om den opgeroepene te dwingen mede te gaan. Met behulp van het kromvolk wordt dan gewoonlijk de beschuldigde gevangen genomen. Bezweert de boodschapper hem echter zelf, dan vervalt hij ook, niet onmiddellijk volgende, in de boete. Vandaar, dat aan dergelijke oproepingen gewoonlijk gewillig gehoorzaamd wordt; want de beschuldigde blijft immer borg voor de boete, die naar het aanzien des persoons bepaald wordt. Buitendien kan de boodschapper nog zweren bij een aantal andere koningen of hoofden, die daardoor het recht hebben bijzondere boeten te heffen. Niettegenstaande het eedzweren, dat aan groote misbruiken onderhevig is, de oorzaak kan zijn van groote afpersingen en menigeen in slavernij brengt, zoo heeft het toch ook eene goede zijde, hierin bestaande, dat de beschuldigden niet behoeven gevangen gehouden te worden, zoodat dan ook inlandsche gevangenissen in dat land niet aanwezig zijn. In Ashantijn wordt het misbruiken van 's konings eed altijd met den dood gestraft.

Door het zweren bij den fetische verstaat men dit, dat de persoon, die daar gebruik van maakt, ongelukken en dood van zijnen fetische zal erlangen, zoo hij zich valsch daarvan bediend heeft.

Een eed op het boek der blanken, zooals zij den bijbel noemen, is van groot gewicht; men veronderstelt, dat Jankompan hen zwaar zoude straffen, als zij dergelijken eed braken, zelfs toen de Ashantijnsche boodschappers eens de veiligheid van eenige personen op den bijbel bezworen hadden, zond de koning hen terug, uit vrees, dat indien hun iets overkwam, al was het ook buiten zijne schuld, dit onheil over zijn hoofd zou brengen.

Meestal gebeurt het, dat de rijke door omkooping zijne zaak wint, doch wanneer beide partijen evenveel aan de rechters betalen, dan wordt de kwestie zeer nauwkeurig onderzocht. Somwijlen verkoopen de arme negers hunne vrijheid, om over de machtiger tegenpartij te kunnen zegevieren, daar zij het beter vinden een meester te hebben, die hunne belangen behartigen kan, dan immer hulpbehoevend te zijn.

Wordt eene zaak voor de rechtbank gebracht, dan beginnen beide partijen gewoonlijk met het geven van de benoodigde rum (minstens twee fleschen), welke gift vermeerderd wordt, naarmate het rechtsgeding langer duurt, terwijl hun gevraagd wordt, hoeveel zij voor de zaak over hebben. Is men het over de te betalen som eens geworden, dan

heeft er een onpartijdig onderzoek plaats; doch betaalt de eene partij meer, dan slaat de schaal der gerechtigheid over naar zijne zijde. Niettegenstaande dusdanige rechtspleging ligt het niet in het karakter van den Afrikaan de zaken in der minne te schikken.

Getuigen worden voor beide partijen gehoord; voor zij toegelaten worden, moeten zij fetische drinken. In belangrijke zaken wordt *edoem* (soort van houtbitter) aan den aangeklaagde te drinken gegeven, en zijn de koning en de grooten bij het bereiden van dien drank tegenwoordig. In Axim en omstreken wordt deze drank gebruikt door de zusters of kinderen van de in het geschil betrokkene partijen, terwijl in Elmina en omstreken twee geheel vreemde personen aangehouden worden, die na met het geschil bekend gemaakt te zijn, partij mogen kiezen; de edoem wordt dan aan hem, die partij voor den aangeklaagde gekozen heeft, te drinken gegeven. Geeft de edoemdrinker den ingenomen drank niet op, dan wordt zijne partij in het ongelijk gesteld, en moet dan alle onkosten betalen. Wil het toeval, dat hem eenig ongeluk overkomt, wat, als hij den drank in kan houden, meermalen het geval is, dan wordt dit als straf van den fetische beschouwd, en komt hij vereffening verzoeken en schuld belijden onder aanbieding van een schaap, waardoor de slechte fetische van hem verwijderd wordt.

Diefstal wordt volgens de Fantijnsche wet met teruggave van het gestolene en boete gestraft. Beleediging en laster met boeten van rum. Overspel, onzedelijke gedragingen in de open lucht met boeten en uitjouwing door het kromvolk. Op het toebrengen van wonden staat vergoeding voor medicijnen en voor werkverzuim gedurende den tijd der herstelling. Op moord zware boeten, bij onderling goedvinden der betrokkene familiën te bepalen.

Doch diefstal wordt dikwijls, en moord altijd door de rechtbank te Elmina behandeld, die de Nederlandsche wet toepast, zoo deze misdrijven te harer kennisse komen. In verschillende zaken, die de inlandsche rechtbank niet tot klaarheid kan brengen, raadpleegt zij den fetischepriester, die, nadat de noodige offeranden zijn verricht, de uitspraak overlaat aan zijne fetischetouwtjes, bestaande uit stukjes touw of leder, waaraan in het midden een tijgertand, stukje koper of ijzer, de poten van een boschkabriet, van een miereneter, enz. zijn bevestigd. Bij gepleegden moord wordt door de fetischepriesters en hunne helpers, nadat zij de zaak eerst onderzocht hebben, het lijk op eene plank gelegd, al dansende op de maat der fetische-trommels rondgedragen, eerst door het krom, en vervolgens door het kwartier, waar de moord gepleegd is. De krombewoners staan allen in rijen, eindelijk staan de dragers stil; niettegenstaande alle moeite is vooruitgaan onmogelijk, de trommen slaan harder, doch het helpt niet; — want de moordenaar is ontdekt.

De slavernij, hoewel de uitvoer van slaven dank zij de pogingen van Engeland *) opgehouden heeft, is op de kust van Guinea nog in vollen

*) In 1867 kruisten niet minder dan 25 Engelsche oorlogschepen, bemand met

gang, en langen tijd zal het nog duren, eer een einde aan dien toestand zal kunnen gemaakt worden. De slavernij is daar toch zoo in de maatschappelijke instellingen ingeweven, dat een plotselinge afschaffing niet dan met geheele omverwerping der Afrikaansche maatschappij gepaard zoude gaan; alleen toenemende verspreiding van beschaving en welvaart kan van gunstigen invloed op dien toestand zijn. Onze voorouders hebben zich op de Goudkust nedergezet met geen ander doel dan om slaven te kunnen verkrijgen, gelijk meest alle Europeesche natiën er factorijen met hetzelfde inzicht gehad hebben.

Hoewel door het gemis eener geschiedenis van de kust van Guinea met juistheid niet op te geven is, welken invloed de slavenhandel in vroegeren tijd op hare bewoners heeft gehad, zoo is het waarschijnlijk, dat eerst in de tiende eeuw, toen de volgelingen van Mohammed met het zwaard in de hand hun geloof voortplantten, die invloed door de Goudkustbewoners gevoeld is. De volken, die aan het fetischisme getrouw bleven, werden meer en meer naar de kust gedrongen. Waren in den beginne de ongeoefende heidensche stammen tegen de geoefende mohammedaansche krommen niet bestand, langzamerhand vereenigden zij zich en werden daardoor sterk genoeg om weerstand te bieden. Ashantijn, ten zuiden van het Konggebergte, werd daardoor de geduchte mogendheid, die het fetischisme voor verval behoedde, en de veroveringen van de halve maan stuitte.

De slavernij dagteekent in Afrika van de vroegste tijden; want Phenicië, Egypte, Carthago, Griekenland en Rome verkregen reeds slaven uit de binnenlanden van Afrika. De toestand van de slavernij was, toen de Portugeezen zich op deze kust vestigden, voor de inboorlingen zeer dragelijk. De behoeften van den Afrikaan waren toch zeer gering, en de gronden daarbij zoo vruchtbaar, dat er weinig arbeid van den slaaf gevorderd werd. Toen echter de Europeesche waren te koop aangeboden werden, begon de begeerlijkheid bij de negers opgewekt te worden, en daar de Europeaan slechts goud verlangde, werd den slaven een drukkender last opgelegd, en moesten zij meer arbeiden ter verkrijging van dat goud.

Columbus ontdekt de nieuwe wereld. Onder het harde juk der Spanjaarden worden geheele stammen verdelgd. Las Casas, door menschenliefde gedreven, stelt den invoer van negers voor. Het goud voldeed nu den Europeeschen handelaar niet meer, en de mensch werd zelf verhandeld; waardoor het drukkendste tijdperk der slavernij ontstond, en de hardste en pijnlijkste tijd voor den goudkustbewoner aanbrak.

Het ligt buiten ons bestek de ellende te schetsen, die gedurende die drie eeuwen op de Goudkust moet geheerscht hebben. Geen pad was meer veilig, onrechtvaardige oorlogen werden gevoerd, krommen geplunderd, om slechts slaven machtig te kunnen worden.

Granville Sharp vestigde door zijn: „Over de onrechtmatigheid der

2493 koppen en voerende 143 stukken geschut op Afrika's westkust; waarvoor alleen aan soldijën *f* 926196 uitbetaald werd.

slavernij" nu een eeuw geleden de aandacht op dezen afschuwelijken menschenhandel, en zijn roepstem is niet te vergeefs geweest. De slavenuitvoer *) is, dank zij de Britsche en Fransche kruisers, eene onmogelijkheid geworden.

In het begin dezer afdeeling hebben wij gezien, hoe het negervolk op grond eener overlevering aangaande de geschiedenis der schepping van den mensch zich zelven veel lager stelt dan andere menschenrassen, want ieder inboorling der Goudkust wordt in zekeren zin in slavernij geboren, en door hunne maatschappelijke instellingen zijn zij bij uitstek een slavenras. Bij onze beschrijving van het huwelijk, de veelwijverij, de rechtspleging, het fetischisme en de begrafenis, zagen wij reeds, dat deze veeltijds bronnen van slavernij waren, wij willen thans trachten dit toe te lichten.

Het hoofd eener familie heeft, evenals dit vroeger bij de aartsvaders het geval was, het recht over zijne afstammelingen te beschikken, zooals hem goeddunkt, dat is: hij mag hen verkoopen, verpanden of wegschenken. Tusschen bloedverwanten en slaven is echter een groot onderscheid, niettegenstaande het hoofd der familie over hen beiden beschikken kan; maar, is hij onbeperkt gebieder over zijne slaven, voor zijne bloedverwanten is hij meer de beschermer en verdediger der familiebelangen. De bloedverwanten noemen zich dan ook: *vrij volk*, waaronder zij verstaan, dat zij geen' anderen meester erkennen dan hun familiehoofd. Het kan dan ook gebeuren, dat deze vrije lieden zich tegen de handelingen van hun familiehoofd verzetten, en hem als onbekwaam vervangen door een ander „op den stoel" te plaatsen, doch dit is zeer zelden het geval.

De kinderen worden in slavernij geboren, want de ouders hebben het eigendomsrecht op de kinderen; daar echter de moederlijke linie gevolgd wordt, oefent de moeder het grootste gezag op hen uit. Het kind is verplicht voor zijne ouders te werken, waartegen deze voor zijne voeding moeten zorgen, totdat hij in staat is zelf daarin te voorzien. Zusters kinderen, wier ouders overlijden, worden het volle eigendom van den oom of van de tante van moeders zijde, die hen ook geheel als hunne kinderen beschouwen en den naam van vader en moeder over hen aannemen; ook de andere betrekkingen vervallen aan de erfgenamen van moeders zijde.

Hoewel de kinderen de zijde der moeder volgen, trekken de zoons met het kwartier van den vader uit tot het verrichten van werkzaamheden of tot het voeren van oorlog. De kinderen van slavinnen zijn altijd de slaven van den eigenaar der slavin.

Daar het den neger geoorloofd is, zoovele vrouwen te hebben, als hij onderhouden kan, en deze dus zijne slavinnen en al hunne kinderen slaven zijn, zoo kan men begrijpen, dat de veelwijverij een rijke bron

*) Van 1859—1864 werden nog gemiddeld 1657 slaven per jaar door de Britsche kruisers genomen. In 1864 bedroeg het getal bevrijden 6, in 66 3, terwijl in 65 en 67 geen enkele slavenhaler meer genomen is.

van slavernij is, en daar slaven den grootsten rijkdom uitmaken, zoo ontziet hij geene middelen, zoo hij het bekostigen kan, om zijn slavenstoet door uithuwelijking en andere middelen uit te breiden.

Het onderscheid tusschen slaaf en pandeling bestaat slechts hierin, dat deze laatste niet kan worden verkocht door den pandhouder, hoewel hij verplicht is al het werk, dat hem opgedragen wordt, te verrichten, waarvoor hij dan ook voeding en kleeding geniet.

Het stellen van panden is zeer algemeen, en wordt als eene voordeeliger leening beschouwd dan ieder andere, waarvoor immer 50% rente berekend wordt, zonder op tijd van teruggave te letten. Is de pandeling gehuwd, dan werkt hij slechts drie dagen in de week voor den pandhouder, en zijn de andere dagen bestemd, om voor zijn gezin te arbeiden, doch in dit geval ontvangt hij alleen met het Kontoem of nieuwejaarsfeest eenige paantjes en wat rum of palmwijn ten geschenke.

Verpandt een man zijne vrouw, dan moet zij haren meester in alles ten dienste staan; krijgt zij gedurende dien tijd kinderen, dan worden die het eigendom van haren man, doch moet deze daarvoor den pandhouder eene zekere som betalen. Wordt een pandeling als boodschapper elders heengezonden, dan ontvangt hij stofgoud tot zijn onderhoud gedurende de reis. Als de vrouw tot pand is gesteld, moet bij aflossing een engels goud betaald worden voor ieder ons goud, dat voor haar gegeven is (6¼%).

Heeft het hoofd van een krom veel goud noodig, dan kan hij zich met zijn kromvolk tot pand stellen, waardoor hij de verplichting op zich neemt 2 à 3 dagen in de week voor den geldschieter te werken, zoolang tot het voorgeschoten geld teruggegeven is.

Het lot van den Afrikaanschen slaaf of pandeling op de Goudkust is niet zoo hard, als men somtijds meent. Voor menschen, die zich geen denkbeeld van vrijheid kunnen maken, is de toestand, nadat de slavenuitvoer belet is, zeer dragelijk, en wordt de wensch om vrij te zijn bijna niet gehoord. Geeft men een slaaf vrij, hij zal vragen, wie hem nu onderhouden zal, en zoo men dan zegt, dat hij zelf daarin voorzien moet, slechts zelden zal hij tevreden zijn.

De naam vader (edja), dien de slaaf den meester geeft, is werkelijk niet misplaatst, want tusschen hen bestaat eene hartelijke gemeenzaamheid; de meester beschouwt toch de slaven geheel als zijne kinderen; hij vergunt hun bezittingen te verkrijgen, waardoor het gebeuren kan, dat de slaaf rijker dan de meester is. Onderscheid tusschen meester en slaaf is niet te zien; te zamen eten zij uit een schotel, en de dochters van den meester worden dikwerf de vrouwen der slaven.

De families trouwen ook veel onderling, want daardoor stijgt het aanzien, en zoo de vader voor den zoon eene vrouw koopt, zijn de uit dit huwelijk gesproten kinderen weder des vaders slaven.

Meester en slaaf verschillen niet in kleeding, zij behartigen elkanders

belangen, vieren gezamentlijk feest, deelen in elkanders vreugde en smarte; alleen is de laatste den meester lijdelijke gehoorzaamheid verschuldigd, en dat gaat zoover, dat er voorbeelden van zijn, dat een slaaf op zijns meesters bevel een moord pleegde, vol vertrouwen dat de verantwoording daarvan op den meester kwam.

Persoonlijke verantwoording bestaat er bijna niet voor den slaaf, want de schulden, die hij maakt, moeten even als alle boeten, waartoe hij veroordeeld wordt, door zijnen meester voldaan worden; in één woord, volgens de Fantijnsche wetten is de meester geheel verantwoordelijk voor zijne slaven. Die wet bepaalt ook geene bijzondere straffen voor den slaaf; volgens deze heeft de meester het onbetwistbaar recht over leven en dood zijner slaven; doch bij verminking van een hunner heeft deze aanspraak op in vrijheid stelling.

Voor wij van de slavernij afstappen, moeten wij nog eenige toestanden opmerken, die daarmede in nauw verband staan, namelijk het geven voor *dash* (geschenk), het panjaarsysteem en het kredietstelsel.

Het geven voor dash kan op twee wijzen geschieden; iemand geeft zich voor dash aan bijzondere personen, aan den fetischepriester of aan het kwartier, of iemand wordt door een tweeden persoon voor dash gegeven wegens schulden of om andere oorzaken. Het geeft groote moeilijkheid, vooral, wanneer een slaaf zich aan den fetischepriester voor dash gegeven heeft, hem weder uitgeleverd te krijgen, omdat hij dadelijk als het eigendom beschouwd wordt van dengene, aan wien hij zich als dash gegeven heeft. Reclameert de familie iemand, die zich voor dash aan een kwartier gegeven heeft, dan wordt dit laatste met eene kleine vergoeding tevreden gesteld.

Geeft iemand een persoon voor schuld als dash aan het kwartier, dan wordt die persoon opgeroepen, de zaak onderzocht, en de voor dash ontvangene weder in vrijheid gesteld, of veroordeeld tot de betaling der schuld en kosten.

Ook het panjaren kan op tweeërlei wijzen geschieden, namelijk het panjaren van personen of van goederen. In het eerste geval wordt, wanneer iemand geld te goed heeft van een bewoner van een verwijderd krom en dit niet erlangen kan, een persoon van dat krom, zoo die onder het bereik van den schuldeischer komt, gevangen genomen en zoolang als pand gehouden, totdat de ander zijne schuld voldoet, wat gewoonlijk spoedig daarop geschiedt. In geval van onderlingen twist tusschen verschillende krommen wordt er op uitgebreide wijze gepanjaard. Het tweede geval is het panjaren van goederen; dit geschiedt meestal voor schulden, wanneer de betaling wegens geleverde goederen niet geschied is. De krediteur begeeft zich dan naar dezen of genen koopman, en onder het leggen van eene bezwering op het hoofd van zijnen debiteur neemt hij zooveel goederen als zijne vordering bedraagt. Wil de schuldenaar dan niet in groote onkosten vervallen, dan is hij genoodzaakt het op zijne rekening gepanjaarde te voldoen. Het spreekt van

zelf, dat wanneer 's gouvernements tusschenkomst gevraagd wordt, dergelijke misbruiken tegengegaan worden.

Eindelijk is het uitgebreide kredietstelsel, waarmede handel gedreven wordt, ook eene groote bron van slavernij. De goederen worden meestal verkocht op eenige maanden krediet, zonder dat zou handeldrijven hier bijna onmogelijk zijn. Is de kooper nu niet gelukkig in zijne speculatie, en is de tijd van betaling daar, dan is hij genoodzaakt, ten einde het geld bijeen te krijgen, eenigen der zijnen als pand te stellen, of als slaaf te verkoopen; eerst verleent men echter een klein uitstel.

De Fantijnsche wetten, schulden betreffende, zijn bijzonder streng. Voor schulden kan men ook op de Europeesche forten gegijzeld worden, wanneer de schuldvordering ter kennisse van den bevelvoerenden ambtenaar wordt gebracht.

V.

Zoo als wij reeds in de tweede afdeeling gezien hebben, werd in 1482 door Don Diego d'Azambuja het fort St. George gebouwd, hoewel zeer tegen den zin der inboorlingen. Door voorzichtigheid wist d'Azambuja echter hen tevreden te stellen. Tot het jaar 1637 bleven de Portugeezen meester van Elmina, toen zij door de Nederlanders verdreven werden. Het meer dan honderdvijftigjarig bezit van deze streken moet voornamelijk worden toegeschreven aan de pauselijke schenking van Martinus, die alle landen, die ontdekt werden, of nog ontdekt zouden worden van kaap Bojador tot aan Oost-Indië, aan Portugal schonk. In 1626 deden de Nederlanders eene eerste poging om zich van Elmina meester te maken, doch deze werd met verlies van al de officieren verijdeld. Daarop vestigden zij zich te Mauree, waar zij het fort Nassau bouwden. In Augustus 1637 veroverde de overste Kühn met 200 matrozen en 800 soldaten het kasteel St. George, dat door 180 Europeesche en 500 negersoldaten verdedigd werd, waardoor de West-Indische Compagnie meester van de Goudkust werd. De inboorlingen, getuigen van de worsteling, die plaats gegrepen had, beschouwden de West-Indische Compagnie voor zeer machtig, en „kankan" (eerste) was de eernaam, die den Nederlanders sinds dien tijd gegeven werd.

De West-Indische Compagnie bleef, niettegenstaande haar de alleenhandel (monopolie) op de Afrikaansche kust was toegestaan, niet in het rustig bezit der door ons bezette forten. Zij had groote mededinging gekregen in de Engelschen, vooral toen in 1662 de „Company of royal adventurers of England trading in Africa" zich gevormd had. De tweede Engelsche oorlog was echter niet gunstig voor de Royal adventurers; wel veroverde de Britsche admiraal Robert Holmes in het voorjaar van 1664 Tacorary en Cabo Corso (Cape Coast Castle) en nam in het gezicht van St. George d'Elmina 11 onzer koopvaarders weg; doch admiraal de Ruyter door de Algemeene Staten met 12 oorlogschepen uit de Middellandsche Zee naar de Kust gezonden, nam Tacorary

stormenderhand in; en voor Elmina geankerd, werd hij er door de Nederlanders met groote eerbewijzen ontvangen. Vandaar stevende hij naar Cormantijn, en ontnam den Engelschen dit fort, doch tegen Cabo Corso ondernam hij niets.

De Royal adventurers Company werd ontbonden, en in 1672 vormde zich de „Royal African Company of England". Van dat oogenblik is de geschiedenis der bezittingen op de Goudkust niets dan die eener voortdurende worsteling tusschen de Europeesche natiën, vooral tusschen de beide groote handelsvolken Nederland en Engeland. De Engelschen waren het gelukkigst in den strijd. Naast onze forten verrezen de hunne, zoodat de energie onzer voorvaderen op de kust van Guinea wel afgenomen moet zijn, als men nagaat, dat in de onmiddellijke nabijheid en onder het bereik der kanonnen onzer forten die der Engelschen gebouwd werden. De macht der West-Indische Compagnie daalde al meer en meer, zoodat zij in 1674 al belast was met eene schuld van *f* 6 000 000, zonder vooruitzicht die ooit af te kunnen lossen, wat ten gevolge had, dat haar octrooi vernietigd, en in 1675 eene nieuwe maatschappij gevormd werd, die eveneens het recht van alleenhandel op de westkust van Afrika verkreeg. De nieuwe West-Indische Compagnie kon het echter evenmin tegengaan, dat de Engelschen zich voortdurend uitbreidden. In 1730 werd de vaart en slavenhandel bij de verlenging van het octrooi der compagnie onder zekere voorwaarden en tegen het betalen van recognitiegelden voor iedereen opengesteld, met uitzondering van de Goudkust, die echter ook in 1734 voor den vrijen handel geopend werd.

Bij die gelegenheid werd het tevens aan de beambten der compagnie vergund voor eigen rekening handel te drijven, en daardoor ontstond die toestand, waarop wij reeds in de eerste afdeeling gewezen hebben. Eigenbelang ging nu voor het belang der compagnie, die alle groote onkosten moest betalen, terwijl hare beambten zich verrijkten. Deze zoo nadeelige toestand bleef tot het jaar 1868 bestaan, eerst toen werd het handeldrijven der ambtenaren afgeschaft. Voor dien tijd was de gouverneur met de meeste ambtenaren in den handel betrokken.

Ook de Engelsche compagnie onderging in 1750 eene verandering, daar eene nieuwe „African company of merchants" gevormd werd. De zwakke West-Indische Compagnie was tegen die machtiger mededingster niet bestand; en toen in 1780 de oorlog met Engeland uitbrak, verloor zij bijna al hare forten, waarvan de meesten slecht voorzien, niet behoorlijk bewapend en zwak bezet, zich bijna zonder tegenstand overgaven. Eene poging, door de Engelschen aangewend om St. George d'Elmina te veroveren, werd met groot verlies aan hunne zijde verijdeld. Bij den vrede van Versailles kreeg de West-Indische Compagnie wel al het verlorene terug, maar zij moest daarentegen het fort te Saccondee wedergeven; doch die laatste rampen waren zoo groot, dat de Algemeene Staten haar, die in de West-Indië ook zware verliezen had geleden, in

1791 ontbonden; in hare plaats werd een raad van koloniën met het beheer belast. De bezittingen kwamen daardoor aan den staat, de beambten gingen over in 's lands dienst; doch voor het overige bleef alles zoo als het was. Zelfs werd geruimen tijd de kolonie aan zich zelve overgelaten, totdat in 1815 de gouverneur-generaal H. W. Daendels op de kust kwam, van wien men terecht hervormingen te gemoet zag; doch ook die verwachting werd teleurgesteld.

Ook de Engelsche bezittingen kwamen in 1821 bij de ontbinding van de „African company" aan de kroon van Engeland; doch na den slag bij Doedoewa in 1826 besloot Engeland de koloniën op de Goudkust te verlaten. Reeds was het schip, dat de personen en goederen aan boord moest nemen, te Cape Coast aangekomen, toen de kommandant, met afwijking zijner instructie, om nadere bevelen vroeg, en te gelijk de pogingen der kooplieden aan de Goudkust, om het Engelsche bestuur van dien stap terug te brengen, ondersteunde. Dit had ten gevolge de oprichting van een committee van Engelsche kooplieden, dat de kolonie bestuurde, met eene jaarlijksche gift van het parlement. In 1844 zijn echter de bezittingen andermaal aan de kroon gekomen.

Er heerscht bij den neger het denkbeeld, dat, zoo hij zich ergens vestigt, en eene plaats of plantaadje aanlegt, deze, ofschoon op een anders grondgebied gelegen, toch tot het rechtsgebied der plaats behoort, waarvan hij afkomstig is; zoo was het mogelijk, dat de inwoners van Commendah, Saccondee of Dixcove, die betrekkelijk weinig uitgestrektheid hadden, wanneer zij zich op Nederlandsch grondgebied vestigden, van meening waren, dat dit Engelsche plaatsen waren; ja zelfs van Cape Coast uit werden krommen op Nederlandsch gebied gesticht, die meenden in hetzelfde geval te verkeeren, en aan die denkwijze is het vermoedelijk toe te schrijven, dat er zooveel Engelsche krommen te midden onzer bezittingen gelegen waren.

Eene andere oorzaak was, dat Engeland na het instellen van de polltax, (waarbij een shilling van ieder, hetzij man, vrouw of slaaf geheven werd, die door het hoofd van het gezin moest opgebracht worden), ambtenaren naar alle zijden zond, om die belasting te innen, en niettegenstaande de neger zeer afkeerig van alle belasting is, brachten zij die gewillig op, omdat zij in Engeland den beschermer hunner rechten tegen Ashantijn zagen, terwijl het Nederlandsche gouvernement hen aan hun lot overliet. Vele krommen gingen daardoor voor ons verloren, want er waren geene bewijzen voorhanden, tot wien zij eigenlijk behoorden, en door het betalen der polltax waren zij feitelijk Engelsch.

De aanhoudende worsteling tusschen Nederland en Engeland op de Goudkust is ook niet zonder invloed op de negers gebleven; was die bij deze beide natiën door de meerdere beschaving getemperd, tusschen de Hollandsche en Engelsche negers, zooals zij zich noemden, ontstond een groote haat; van daar die voortdurende veeten tusschen de beide negerpartijen, waarbij nog kwam, dat de Hollandsche negers in de

Ashantijnsche oorlogen steeds eene zeer verdachte onzijdigheid in acht genomen hadden, en iedere Fantijn is met grooten haat tegen de Ashantijnen bezield.

Ashantijn, dat veel machtiger is dan Fantijn, misbruikte op het einde der vorige en het begin dezer eeuw zijnen invloed, en gedroeg zich als dwingeland tegen de Fantijnsche volken. Alle volken der Goudkust snelden te wapen, doch overal werden zij door de Ashantijnsche scharen vernietigd, en het Engelsche fort te Annamaboe ontsnapte te nauwernood het gevaar van zich aan de genade van Ashantijn te moeten overgeven, terwijl ons fort Amsterdam te Cormantijn zich aan eene afdeeling van hun leger zonder slag of stoot overgaf (1806).

Het juk, den Fantijnen opgelegd, was ondragelijk, de rust en veiligheid overal gestoord, toen Engeland zich de zaak der verdrukte volken aantrok, waardoor na bloedige oorlogen de kans zich in 't voordeel der Fantijnen keerde. In dezen moorddadigen strijd had het Nederlandsche gouvernement, machteloos als het was, zich niet gemengd. Wassa, Dinkira en andere rijkjes, die onder onze bescherming stonden, zagen die zwakheid en machteloosheid, en toen Engeland openlijk partij voor de verdrukte strandvolken had gekozen, waren zij zeer geneigd zich onder Britsche protectie te stellen. De vrede, die eindelijk in 1830 tusschen Engeland en Ashantijn tot stand kwam, bepaalde ook de onafhankelijkheid van Wassa en Dinkira onder Engelsche bescherming; hierdoor ging onze invloed op die rijken verloren.

De werkeloosheid der negers onder Nederlandsch gezag en hunne voortdurend vriendschappelijke betrekking met Ashantijn, toen nagenoeg alle volken der Goudkust den strijd tegen de dwingelandij begonnen waren, was een gruwel in het oog dier volken, die niet licht vergeten kon worden, en waaraan zelfs gedeeltelijk de tegenwoordige gebeurtenissen toe te schrijven zijn; want sinds dien tijd dagteekent de haat tusschen Elminees en Fantijn, en zal iedere gelegenheid te baat genomen worden, om elkander afbreuk te doen.

Zoo vinden wij van 1809—1810 de Fantijnsche scharen om Elmina liggen, doch een handjevol Nederlanders handhaafde de eer onzer vlag.

Nadat in 1826 de Ashantijnen bij Doedoewa door het Engelsch-Fantijnsch leger totaal verslagen waren, werd Elmina op nieuw ingesloten, en een aanval op die plaats gewaagd; doch het kanon van Koenraadsburg deed hen verschrikt terugdeinzen. De haat tusschen Elmineezen en Fantijnen moge door verstandige maatregelen der wederzijdsche gouverneurs eenigszins beteugeld zijn, toch is er slechts eene geringe aanleiding noodig, om op nieuw den oorlog te doen ontstaan; want in het oog der Engelsche negers zijn wij schatplichtig aan Ashantijn.

Het is misschien hier de plaats om bij die bewering even stil te staan. Toen de Europeesche natiën zich op de kust vestigden, moesten zij, zooals wij reeds gezien hebben, eene grondrente voor de door hen aangelegde forten betalen; daarom betaalden wij aan den koning van

Dinkira maandelijks 2 oncen goud voor Elmina. In een oorlog tusschen Ashantijn en Dinkira is echter die kostbrief in handen van den koning van eerstgenoemd rijk gekomen, wat koning Sai-Toe-Kwanena van Ashantijn in 1817 o. a. liet mededeelen in een brief aan John Hope Smith, gouverneur en chef van de Britsche bezittingen aan de Goudkust: „Hij ging naar Dinkira en vocht en doodde het volk. Toen zeide hij: Geeft mij den brief, welken gij van Elmina hebt. Zoo deden zij en nu behoort Elmina aan hem." Deze *f* 80 's maands worden nog aan Ashantijn betaald, en komen op de begrooting van de Kust van Guinea voor als *f* 960, „onderstand aan den vorst van Ashantijn", terwijl de toelichting daarop zegt: „aan den vorst van „Ashantijn is een kostgeld verleend tot een bedrag van 2 oncen goud „(*f* 80) in koopmansgoederen per maand." Het Engelsche gouvernement, dat vroeger aan Ashantijn grondrenten voor Apollonia en Accra betaalde, heeft dit sinds lang afgeschaft; of echter de afschaffing nu voor ons een bloedigen en kostbaren oorlog waard is, betwijfelen wij zeer, hoewel wij er bij de Fantijnsche volken zeer laag door aangeteekend staan. Daarbij geeft de vriendschap met Ashantijn ons bijna geen voordeel; want het getal negersoldaten *), dat het levert voor het Indische leger, is tegenwoordig zeer gering, (behalve dat wel eens vrouwen gezonden zijn voor recruten op Java!), de nadeelen daarentegen, door die voortdurende tweespalt met de Fantijnen, zijn zeer groot.

Werd dus Nederland als machteloos aangemerkt, en daalde zijn aanzien, Engelands macht steeg naar die mate, niettegenstaande de laatste Engelsch-Ashantijnsche oorlog niet ten voordeele van Engeland uitviel; want de Engelsch-Fantijnsche troepen werden in 1863 achter Annamaboe door de Ashantijnen, die in drie afdeelingen naar de kust opgerukt waren, geslagen. Na dien laatsten oorlog is nog geen vrede gesloten, ofschoon de Engelsche administrator †) H. Ussher veel moeite doet, om dien tot stand te brengen. Engeland wordt om die reden aangezien als steeds met kracht voor zijne volken in de bres te springen, en werkelijk ligt aan de oevers van de Prah menig slachtoffer, dat het voor de onder zijne bescherming staande volken bracht. Het traktaat, den 5den Maart 1867 te Londen gesloten, mag dus als eene groote weldaad voor onze bezittingen aldaar aangemerkt worden, want daardoor kan eindelijk eens een einde komen aan die voortdurende verwikkelingen.

Eene regeling als bij dat traktaat was al lang gewenscht; want terecht begreep men, dat door het in elkander liggen van beider bezittingen iedere maatregel verlammend werken moest; terwijl zij tevens voordeelig voor ons is.

Bij het 1ste artikel van het traktaat wordt de ruiling van grondgebied tusschen de beide contracteerende partijen vastgesteld, waardoor

*) De negersoldaten voor N. I. waren vroeger hoofdzakelijk uit Ashantijn afkomstig.

†) De Engelsche bezittingen op de Goudkust behooren onder het gouvernement van Sierra Leona.

wij aan Engeland afstonden al onze bezitingen beoosten de Zoete rivier en wel Mauree met de ruïnes van het fort Nassau, Cormantijn met die van het fort Amsterdam, Apam met die van het fort Lijdzaamheid, Berkoe met die van het fort de Goede Hoop en Accra met het fort Crevecoeur. Aan ons werden daarentegen afgestaan alle Engelsche bezittingen op de Goudkust bewesten de Zoete rivier, met name Apollonia, Dixcove, Saccondee en Commendah, op welke plaatsen ruïnes van forten zijn (Apollonia en Dixcove met geringe kosten herstelbaar). De grenslijn tusschen de Nederlandsche en Engelsche bezittingen is getrokken uit de monding der Zoete rivier, recht noord tot aan het Ashantijnsche koninkrijk, evenwel met zulke afwijkingen binnen drie Engelsche mijlen van de kust als noodig bleken te zijn, ten einde die krommen, die van het Nederlandsch gouvernement te St George d'Elmina afhankelijk waren, tot Nederlandsch grondgebied te maken, en wederkeerig aan Engeland te laten die, welke vroeger van het gouvernement te Cape Coast afhankelijk waren. Buiten de kustlanden kwamen daardoor ook de rijken van Oost- en West-Wassa, Dinkira, Tjufel en Abremoe onder onze bescherming, zoodat wij in den rug ook voor Engelschen invloed gevrijwaard zijn.

Men zal inzien, welk groot voordeel voor beide natiën die regeling oplevert, daar thans ieder op zijn grondgebied belastingen heffen kan, terwijl het vroeger weinig beteekende, of men al op eene plaats belasting op den invoer hief, als eenige schreden verder eene vestiging van eene andere natie bestond, welke die voorwerpen onbelast toeliet.

Het was door beide contracteerende partijen zeer juist ingezien, en zeer in het belang van den handel, de invoerbelasting op beider bezittingen gelijk te heffen, waarom bij artikel 2 bepaald is, dat voor ale, bier, wijn en sterken drank *f* 0.08 per kan, voor sigaren, snuif en tabak *f* 0.10 per N. ℔, voor buskruit mede *f* 0.10 per N. ℔, voor vuurwapens *f* 0.60 per stuk en voor alle andere goederen 3% van den factuurprijs geheven wordt.

Het is niet met juistheid op te geven, hoeveel die belasting bedragen zal, zij is voor dit jaar op *f* 12,000 geraamd; doch toen wij de kust verlieten, had zij al meer dan het dubbele opgebracht van wat tot dat tijdstip geraamd was, niettegenstaande de hoogst ongunstige toestand, waarin het land verkeerde, en de omstandigheid, dat de Engelsche plaatsen eerst in de helft van Januari aan ons zijn overgegaan, terwijl vele kooplieden voor Januari zooveel waren mogelijk ingeslagen hadden, ten einde geene belasting te moeten betalen.

In Grambergs schetsen van Afrika's Westkust wordt gezegd, dat de belasting *f* 72,000 zal opbrengen, en wij hebben gehoord, dat in rustige tijden die som niet te hoog gesteld is.

De overige artikelen behelzen eenige bepalingen over de belasting en de overeenkomst zelve, en doen hier niets ter zake.

Z. M. stoomschip „Het Metalen Kruis", onder bevel van den kapitein

ter zee J. Vos, was naar de Goudkust gezonden, om dit traktaat te helpen uitvoeren. De uitvoering begon met het overgeven van Accra aan de Britsche autoriteiten. In den middag van den 4den Januari jl. kwam die bodem, den gouverneur onzer bezittingen, kolonel Boers, aan boord hebbende, ter reede van Accra, waar de Engelsche gouverneur-generaal Blackall reeds aangekomen was. In den beginne was men bevreesd voor rustverstoring. Eene deputatie der bevolking was bij den gouverneur te Elmina geweest, met verzoek om de Nederlandsche vlag te mogen behouden; berichten waren ontvangen, dat een aanmerkelijke voorraad kruit en lood was aangekocht, en men zich tot verzet voorbereidde, doch bij onze komst ter reede verzekerde de resident Weytingh, dat de overgave zonder rustverstoring zou plaats hebben.

Accra is eene gewichtige handelsplaats, getuige de vele vreemde factorijen, die hier zijn; wij hebben dus in dat opzicht een belangrijk punt verloren. In de maand Januari bedroeg de opbrengst der belasting aldaar niet minder dan *f* 7 à 8000, naar ons op Cape Coast verzekerd is; wij moeten echter hierbij opmerken, dat Accra uit twee gedeelten bestond, eene Nederlandsche en eene Engelsche plaats, doch op de eerste woonden de voornaamste handelaren.

De overgave had met alle plechtigheid plaats. 's Middags om 4 uur werd, in tegenwoordigheid der beide gouverneurs, de verschillende officieren en eene groote vergaderde menigte, de Nederlandsche driekleur door de Engelsche vlag vervangen. Gouverneur Boers hield tot de vergaderde hoofden eene aanspraak, waarin hij hen dankte voor de trouw, zulk een tal van jaren bewezen aan de vlag, die nog zoo fier boven hunne hoofden wapperde, maakte hen opmerkzaam, dat het ook in het belang der negerbevolking was, dat de beide natiën overeengekomen waren tot ruiling van grondgebied, terwijl hij hen vermaande hunne nieuwe meesters met dezelfde trouw te dienen, als zij ons gedaan hadden. Z. M. stoomschip „Het Metalen Kruis", het fort „Crevecoeur" en de Britsche korvet „Rattlesnake" bewezen nog eenmaal hunne hulde aan die vlag door een koninklijk saluut uit hun geschut, en Nederland had opgehouden daar meester te zijn!

Gouverneur Blackall nam daarop het woord en zeide, dat Hollandsch Accra voortaan een deel der Engelsche bezittingen zou uitmaken, dat de inwoners volgens de daar heerschende wetten bestuurd zouden worden, en dat de vroegere trouw aan Nederland bewezen een waarborg was voor de toekomst aan Engeland.

Andermaal viel een koninklijk saluut van „Het Metalen Kruis", „Crevecoeur" en „Rattlesnake". Accra had van meester verwisseld; het kruis van St. George waaide van Crevecoeur!

Een der kaboceërs beantwoordde daarop den gouverneur, en terwijl wij een krachtig protest verwachtten tegen de verandering van vlag, vraagde hij eenvoudig, of hunne kippen en varkens vrij door het krom zouden mogen loopen, wat op Engelsch Accra verboden was. Een

glimlach vertoonde zich op menig Europeesch gelaat; doch zoo zijn de negers!

De plechtigheid was afgeloopen, nergens was verzet merkbaar. „Het Metalen Kruis" hier zijne zending volbracht hebbende, vertrok den volgenden avond naar Elmina, terwijl bepaald was, dat Berkoe, Apam, Cormantijn en Mauree door een paar officieren zouden overgegeven worden, wat de volgende week ook zonder rustverstoring geschiedde.

De Engelsche gouverneur-generaal bracht met zijn jacht Cora Linn, geëskorteerd door de oorlogsstoomschepen „Dart" en „Lee", een bezoek aan onzen gouverneur op Elmina, waarna den 9den Januari naar Dixcove gestoomd werd, alwaar in den morgen van den volgenden dag geankerd werd.

Dixcove is eveneens eene groote handelsplaats, ofschoon niet van die uitgebreidheid en belangrijkheid als Accra. Aldaar bevindt zich, zooals wij reeds gezien hebben, een fort, dat, hoewel nog al bouwvallig, in tijd van nood dadelijk bezet kon worden. Om de negers eenig denkbeeld van onze macht te geven, werden dien morgen 50 man der landingsdivisie van „Het Metalen Kruis" en 32 man van de „Lee" ontscheept, welke troepen gezamentlijk het fort bezetten. De beide gouverneurs, vergezeld van het grootste gedeelte der état-majors, ontscheepten daarna en begaven zich naar het fort. Onder dezelfde plechtigheden als te Accra werd de Engelsche vlag nedergehaald; doch de negerregeering was daarbij niet tegenwoordig. Politiedienaren werden door den gouverneur Blackall naar den koning en de regeering gezonden met den last, dat zij onmiddellijk in het fort moesten komen. Onverrichter zake echter keerden zij terug, want de regeering was aan het beraadslagen in het huis van den handelaar Menza Koema.

Het was een kritiek oogenblik, een weinig talmen kon de gansche zaak bederven, de beraadslaging kon in ons nadeel uitloopen. Meesterlijk werd door den Britschen gouverneur van dat oogenblik partij getrokken. De Engelsche matrozen kregen oogenblikkelijk order het krom in te rukken en zich van de regeering en Menza Koema meester te maken, en geen kwartier uurs was er verloopen, of Menza Koema en eenige regeeringsleden werden als gevangenen voor hem gebracht. De koning en de grooten, onthutst op deze wijze in hunne beraadslagingen gestoord te zijn, begaven zich voor den Britschen gouverneur, die hen het verkeerde van hunne handelwijze onder het oog bracht; er tevens op gebiedenden toon bijvoegende, dat hij met geene beraadslagingen te maken had, maar dat hij oogenblikkelijke onderwerping eischte. De negerregeering overtuigd, dat het geene ijdele woorden waren, die tot haar gericht werden, en beducht voor de gevolgen van tegenstand, verontschuldigde zich en sprak daarna nagenoeg het volgende: „Wij willen ons wel onderwerpen, doch wat voor steun geeft ons het „Nederlandsche gouvernement; het is onmachtig, geeft geene hulp aan „de onder hem staande volken; wij zien zelfs nooit een oorlogschip

„langs de kust stoomen, terwijl de Engelschen zoo dikwerf hier komen."

Het was eene gulhartige bekentenis, die ons doet zien, hoe de Engelsche negers over ons denken. Nog eens vermaande gouverneur Blackall hen gehoorzaam aan hunne nieuwe meesters te zijn. De Nederlandsche vlag werd onder het bulderen van een koninklijk saluut van „Het Metalen Kruis" en de „Lee" geheschen. Dixcove, hoewel tegen zijn wil, was Nederlandsch geworden.

Gouverneur Boers sprak daarop de negerregeering toe, wees haar op haar eigenbelang, stelde haar den nieuwen gezaghebber voor, en toonde haar de dwaasheid der aangevoerde bezwaren aan door te wijzen op het Nederlandsche oorlogschip, dat in weinig tijds een paar honderd Europeesche soldaten aan wal kon zetten. Daarna vraagde en verkreeg hij voor Menza Koema en de gevangenen vergiffenis.

Eene groote zaak was daardoor gewonnen; Menza Koema, door zijn geld de invloedrijkste persoon van Dixcove, was in zijn aanzien geknakt. Hij, door iedereen ontzien, was voor den Engelschman niet meer dan een gewone neger, zijn trots was gebroken, en mocht zijne gehechtheid aan de Engelsche vlag in zijn belang geweest zijn, die beleediging kon hij niet vergeten; blijmoedig ontving hij de aanzegging van den Nederlandschen gouverneur, dat hij vrij was, in zijn hart zeker de Engelschen verwenschende.

Zekerheidshalve bleven „Het Metalen Kruis" en de „Lee" den volgenden dag ter reede liggen, terwijl gouverneur-generaal Blackall met zijn jacht naar Sierra Leone, zijne residentie, vertrok, daar hij wegens zijne benoeming tot gouverneur van Queensland niet langer op deze kust vertoeven kon.

Het fort werd door een sergeant en 6 soldaten, allen negers, bezet, terwijl aan een assistent het beheer over de afdeeling Dixcove opgedragen werd. De berichten, die ontvangen werden, waren van zeer geruststellenden aard, nergens verzet of samenscholingen. De stoute greep van gouverneur Blackall had goed gewerkt, want den volgenden dag kwam reeds Menza Koema met een groot gevolg en veel statie aan boord, om zijne hulde aan den gouverneur Boers aan te bieden, en op den dag van de overgave klonk in dezelfde zaal, waar 's morgens de vergadering der hoofden had plaats gehad, onder den bruisenden champagnewijn een dronk op het Nederlandsche gouvernement!

Apollonia lag nu aan de beurt om overgegeven te worden; reeds op Axim, dat eerst aangedaan werd, kwam het hoofd van Ataambo aan boord om zijne ingenomenheid met de verwisseling van vlag te betuigen. Dit was een goed teeken, omdat op deze kust in November 1867 de Nederlandsche brik „Schomerus" gestrand en daarop door de kustbewoners geplunderd was. Bij den neger toch heerscht het denkbeeld, dat elk schip, dat strandt, hem door zijn fetische toegezonden wordt. Terwijl de gouverneur den koning aanmaande de geplunderde goederen terug

te geven, werd toevallig juist de trom geroerd, wat op den koning zulk een indruk maakte, dat hij langen tijd noodig had, eer hij zich herstellen kon, en later verklaarde hij, dat hij meende toen gevangen genomen te worden. Ook de koning van Axim bezocht het schip, en van hoe groot belang het is, dat er zich nu en dan op deze plaatsen een oorlogschip vertoont, bleek uit de praatjes, die den volgenden dag in het krom rond gingen, over de kracht van zulk een schip.

Den 13 Januari werd voor Apollonia geankerd. Omdat men reeds verwittigd was, dat het landen er somtijds zeer moeielijk, zoo niet onmogelijk is, was een Nederlandsche resident en een Engelsch hoofdofficier naar de hoofdplaats Behien gezonden. Zonder eenige moeielijkheden te ondervinden, werd daar de Nederlandsche vlag geheschen op de bouwvallen van het fort onder het saluut van „Het Metalen Kruis" en de „Lee".

Op Axim teruggekeerd, waar de „Lee" ons verliet, vernamen wij, dat ook de overgave onzer bezittingen beoosten Elmina zonder eenige rustverstoring had plaats gehad, zoodat „Het Metalen Kruis" met den gouverneur naar de reede van Elmina terugkeerde in de hoop van die niet meer te verlaten dan voor de terugreis naar Nederland.

Bewesten Elmina lagen nog twee Engelsche plaatsen, Commendah en Saccondee, die aan het Nederlandsche gouvernement moesten overgegeven worden. De administrator van de Britsche bezittingen op de Goudkust, aan wien de verdere regeling en uitvoering van het traktaat na het vertrek van gouverneur Blackall was opgedragen, kwam om die reden op den 22 Januari ter reede van Elmina met het oorlogstoomschip „Oberon", en stevende dadelijk door naar Commendah, na den adjudant van den Nederlandschen gouverneur aan boord genomen te hebben. „Het Metalen Kruis", dat van deze komst geen kennis droeg, kon niet volgen wegens eenige herstellingen, die aan de machines plaats hadden.

Op Commendah aangekomen, werd de Engelsche vlag neergehaald; doch de adjudant van onzen gouverneur weigerde de Nederlandsche vlag te hijschen, omdat de negerregeering daarbij niet tegenwoordig was en ook hare toestemming niet wilde geven. Op Saccondee slaagde men beter; doch daar er geene gelegenheid was de vlag te hijschen, werd hij slechts vertoond, ofschoon zeer tegen den zin van de bevolking van het Engelsche krom. Toen nu de „Oberon" onverrichter zake van Commendah was teruggekeerd, besloot de gouverneur Boers in persoon naar die plaats te gaan, waartoe hij zich met den Engelschen administrator op „Het Metalen Kruis" inscheepte, welke bodem in den morgen van den 30sten Januari voor die plaats ankerde. Om allen schijn van geweld te vermijden, zonden de beide gouverneurs hunne adjudanten naar den wal, ten einde te trachten de regeering en bevolking over te halen de Nederlandsche vlag te erkennen, en werkelijk vonden zij de regeering voor ons gestemd en geneigd ons gezag te erkennen. De beide gouverneurs, door een afgesproken sein daarvan verwittigd, begaven zich

daarop aan wal. Er had eene vergadering met de negerregeering plaats, waarop de Engelsche gouverneur haar aanmaande niet langer in verzet te blijven maar het Nederlandsche gouvernement te erkennen, daar ze nu alle ondersteuning van Engeland miste, en de ruiling van grondgebied met onderling goedvinden had plaats gehad. Daarop deelde onze gouverneur haar o. a. mede, dat het Nederlandsche gouvernement steeds een rechtvaardig en billijk bestuur zoude zijn, en zij, evenals alle andere volken op ons gebied op onze bescherming aanspraak konde maken. Daarna wilde men overgaan tot het hijschen der vlag, waartoe men naar de ruïnes van het Engelsche fort ging, doch terwijl de gouverneurs, gevolgd door eenige leden van het etat-major van „Het Metalen Kruis" zich derwaarts begaven, kwamen er van alle kanten gewapende negers te voorschijn, terwijl de koning met de hoofden, welke laatsten zich echter langzamerhand verwijderden, slechts zeer langzaam volgde. Geene gewapende macht aan wal hebbende, om de vlag tegen beleediging te beschermen, vroeg onze gouverneur den koning van Commendah, of hij zich aansprakelijk kon stellen voor de beleediging haar aangedaan, en of hij die voorkomen kon; doch toen hij verklaarde zulks niet te kunnen doen, moesten de gouverneurs en officieren onverrichter zake naar boord terugkeeren, op den voet door eene groote menigte gewapenden gevolgd.

Alle pogingen, om zonder machtsvertoon de vlag te hijschen, waren vruchteloos, van hare erkenning wilde men niets weten; want dienzelfden middag nog, toen de koning zijne toestemming tot het hijschen gegeven had, werd hij „van den stoel" vervallen verklaard, en een ander in zijne plaats benoemd. Er schoot thans niets anders over, dan de vlag met geweld te hijschen; langer toegeven ware eene onvergefelijke zwakheid geweest, want zoo Commendah zich bleef verzetten, dan was de invoering van het belastingstelsel onmogelijk, omdat daar ongestraft gesmokkeld zou kunnen worden, en dit zou ook tegen het traktaat strijden. Ook moesten de onder ons gezag gekomen volken zien, dat wij niet zoo machteloos waren, als zij dachten; want hadden wij aan Commendah toegegeven, de rust, die er bij hen heerschte, zou niet van langen duur zijn geweest.

Uit Elmina kwam dienzelfden avond nog een detachement van 25 negersoldaten, en den volgenden morgen debarkeerden 50 man der landingsdivisie van „Het Metalen Kruis." Aan wal gekomen stelde de gezamentlijke macht zich op bij de ruïnes van het Engelsche fort; en de Nederlandsche vlag werd onder het slaan van den parademarsch en een koninklijk saluut van „Het Metalen Kruis" geheschen. Nauwelijks ontplooide de vlag hare banen, of van alle kanten kwamen gewapende negers opdagen, verschrikkelijk schreeuwende, op fluiten en hoorns blazende en de trom slaande; met dreigende gebaren werd de vlag begroet, en weder werd het ondervonden, welk een zwaar kruis de zelfverloochening voor den krijgsman kan zijn, want gedurig werden de

geweren op de borsten onzer manschappen gericht; maar de order luidde: „geen geweld te gebruiken." De krijgstucht bij onze troepen was zoo goed, dat zij zonder morren het mikpunt van den vijand bleven, hoewel zij van ongeduld brandden zich met hem te meten.

Op het bericht, dat er aanzienlijke versterkingen van Wassa in aantocht waren, en dat het bosch met negers bezet was, werd om versterking geseind, waarop nog 35 man met het landingsgeschut gedebarkeerd werden. Nogmaals werd eene poging aangewend om tot eene vredelievende oplossing te komen. Een parlementair werd in het krom gezonden, om de bevolking tot onderwerping aan te manen; doch het antwoord was: „wij willen vechten."

Toen eerst werden de mortieren gericht, granaten doorkliefden de lucht en vielen in het krom; een gedeelte der troepen trok er binnen, en weinig oogenblikken later werd een dikke rookkolom in de lucht gezien tot waarschuwend voorbeeld voor anderen! En de dappere Commendahs, die wilden vechten, vluchtten in groote haast zonder een schot te doen.

En wat was nu de reden van dat verzet? De Commendahs zagen in het aannemen onzer vlag niets anders dan zich overgeven aan den willekeur van Ashantijn. Zij waren, zooals wij dit reeds vroeger opgemerkt hebben, een zeer twistziek volk geweest, en hadden Engeland in de Ashantijnsche oorlogen veel moeielijkheden berokkend, daarbij waren zij Fantijnen en dus niet geneigd om zich met de Nederlandsche negers te vereenigen; zij hadden ook fetische gedronken en gezworen de Nederlandsche vlag niet te erkennen. Eene groote vergadering van hoofden uit de binnenlanden had op het einde van het vorige jaar besloten, zoo Engeland hun zijne protectie onttrok, ons protectoraat niet aan te nemen; maar liever zich zelf te wapenen en zoo noodig zonder Europeesche hulp Ashantijn te beoorlogen. Ook waren zij ontevreden, dat de ruiling van grondgebied plaats had gevonden zonder hunne goedkeuring.

Nadat eene poging gedaan was, om de ruïnes van het Engelsche fort nog verder te vernielen, opdat voortaan slechts een puinhoop de plaats zou aanwijzen, waar de Nederlandsche vlag gehoond was, vertrok „Het Metalen Kruis" den 2den Februari weder naar Elmina. Een detachement van 30 negersoldaten onder één officier bleef ter bescherming van het daar nabij gelegene krom Commany achter.

In den beginne scheen alles naar wensch te gaan, want Saccondee, beducht voor een dergelijk lot, plaatste uit eigen beweging een vlaggestok in het vroegere Engelsche krom en heesch daar onder een saluut uit hunne stukjes de Nederlandsche vlag, en nog denzelfden dag, waarop „Het Metalen Kruis" vertrokken was, meldden zich twee boodschappers van het volk van Commendah aan, om zijne onderwerping aan te bieden. Alles liet zich dus gunstig aanzien; maar er broeide een onweder, waarop men niet gerekend had. Een samenkomst met de hoofden van

Commendah werd bepaald; voordat echter dit tijdstip aanbrak, namen de Commendahs de witte vlag, die zij voor het krom geplaatst hadden, weg, bedreigende een ieder, die in hun krom kwam, ter neêr te zullen schieten.

De zaken begonnen nu een dreigender aanzien te krijgen, want de Fantijnen besloten hunne vroegere broeders te hulp te komen en van deze gelegenheid gebruik te maken om Elmina aan te vallen. Langzamerhand trokken zij van alle kanten samen, terwijl de Commendahs door talrijke benden uit Wassa, doch vooral uit Dinkira, wiens koning een der grootste raddraaiers moet zijn, ondersteund werden. Voor het kleine detachement te Commany, dat door groote overmacht bedreigd en omsingeld was, waardoor het terugtrekken op Elmina onmogelijk werd, begon men groote vrees te koesteren, zoodat de kommandant van „Het Metalen Kruis" den 15den Februari, juist den dag, waarop hij naar Nederland terug zou keeren, besloot het detachement, dat eenige versterking gekregen had, ter hulp te snellen, en daar zoolang met zijnen bodem te vertoeven, totdat het zonder gevaar aan zich zelf kon overgelaten worden. Dadelijk na aankomst werd het terrein in oogenschouw genomen, het opwerpen eener versterking voorgesteld, waarmede de gouverneur zich vereenigde, waarop onmiddellijk met het rozaren van het omliggende kreupelhout aangevangen werd.

Nadat door de Commendahs de onderhandelingen afgebroken waren, nam ons gouvernement nogmaals dit middel te baat; eerst werden invloedrijke Elmineesche grooten, daarna het lid van den kolonialen raad, de heer Molenaar, tot hen gezonden; doch alles te vergeefs, zij wilden van geene onderwerping weten, eischten op hoogen toon, dat zij zich weder onder Engelsche vlag in hun krom zouden mogen vestigen, en toen zij zagen, dat hunne eischen niet ingewilligd werden, namen zij zelfs vier leden eener Elmineesche deputatie gevangen; gelukkig dat deze zonder vergunning van den gouverneur daarheen getogen waren.

De bevolking van Elmina, Ampenie en andere Nederlandsche krommen hadden den avond van het verbranden van Commendah hulptroepen aangeboden. Eene rustelooze vervolging zoude misschien doel getroffen hebben, en daardoor hunne onderwerping niet achtergebleven zijn, doch de gouverneur oordeelde en wellicht terecht, dat er geene aanleiding moest gegeven worden, om de verschillende stammen tegen elkander in het harnas te jagen, en toen nu de Fantijnen zich met de zaken begonnen in te laten, was er aan geen uitrukken der krombevolkingen meer te denken, daar ieder krom op zelfverdediging bedacht moest zijn.

Aan het werkje, een vierkante redoute met twee cirkelbastions, werd, zooveel de middelen toelieten, gearbeid, zoodat men op den 24sten Februari aan het verzamelen van materialen ging voor den aanbouw, waartoe de huizen van het verbrande krom bestemd waren. Om het werkvolk behoorlijk te beschermen, werd een peloton mariniers aan wal gezet, dat

vereenigd met een twintigtal Afrikaansche soldaten Commendah bezette, want voortdurend werd die plaats door den vijand bezocht. Vreedzame voorbijgangers werden uitgeplunderd, terwijl zelfs kano's in zee staken, om visschers en handelaren afbreuk te doen.

De morgen van dien dag was rustig voorbijgegaan; er waren slechts een paar gewapende negers gezien, toen tegen den middag een verwoede aanval op onze troepen in Commendah plaats had. Met groote overmacht tastte men van alle kanten de door ons bezette linie aan; dan het kleine troepje, geholpen door eenige officieren en adelborsten, die toevallig in de nabijheid waren, hield niet alleen moedig stand, doch sloeg den vijand op alle punten met groot verlies terug, zoodat, toen de landingsdivisie, die onmiddellijk van boord ter hulpe gezonden was, debarkeerde, het gevecht reeds geëindigd was. Ook wij hadden eenig verlies geleden, namelijk 2 zwaar en 5 licht gekwetsten. Commendah werd nu bezet; het huis van den handelaar Edward bood daartoe eene gunstige gelegenheid aan; met geringe middelen werd het eenigszins versterkt, en geschut daarop geplaatst.

De landingsdivisie was van dit oogenblik af eene zware taak opgelegd, daar er voortdurend detachementen aan wal moesten zijn, en tusschenbeide door hen moest gearbeid worden, om het oude fort onmiddellijk voor verdediging gereed te brengen, maar alles geschiedde met den grootsten ijver, en niettegenstaande een uiterst vermoeienden dienst heerscht toch de beste geest onder hen, en waren er steeds overvloed van vrijwilligers om te debarkeeren.

Den volgenden dag had tegen het vallen van den avond op nieuw een aanval op onze linie plaats, doch ook ditmaal werden zij goed ontvangen en deinsden terug.

Nog eenmaal, op den 26sten Februari, tastten zij ons versterkt huis in Commendah aan, bij welke gelegenheid dit, daar de munitie in brand vloog, verlaten moest worden, terwijl vier Europeesche manschappen deerlijke brandwonden bekwamen. Op alle punten echter hevig door ons vuur geteisterd, trokken zij op nieuw af, en ditmaal voor goed; want na dien tijd vertoonden zij zich slechts op eerbiedigen afstand.

Met kracht werd nu aan het verder voor verdediging gereed maken van het fort gearbeid, zoodat reeds den 7den Maart „Het Metalen Kruis" naar Cape Coast kon vertrekken, ten einde daar zijn voorraad levensmiddelen, die sterk aan 't verminderen was, aan te vullen.

Het was in dien stand van zaken niet onverschillig te weten, welke partij de andere stammen zouden kiezen, daarom waren reeds in het midden van Februari de resident Le Jeune en het lid van den kolonialen raad Molenaar naar Oost-Wassa gezonden. Hoewel door den grijzen koning Enimir gastvrij ontvangen, bleek toch spoedig, dat Wassa niets van ons protectoraat wilde weten; want op de vergadering in het hoofdkrom Amantsin werd onzen afgevaardigden toegevoegd: „Al praat je

tot morgen avond, wij willen het toch niet doen." Zulk eene openhartige bekentenis maakte natuurlijk alle verdere onderhandelingen overbodig.

„Het Metalen Kruis" van Cape Coast teruggekeerd bleef nog tot den 23sten Maart ter reede van Commanij, want de kommandant nog slechts 7 weken victualie aan boord hebbende, en zich op de kust niet van het noodige kunnende voorzien, was tot de terugreis gedwongen, waarbij nog kwam, dat de vorderingen aan het fort wegens het ontbreken van de noodige hulp zoo luttel waren, dat op de voltooiing niet konde gewacht worden; ook begon de regentijd in te vallen, en was een groot gedeelte der equipage door zware koortsen aangetast. Commanij werd toen ook door de troepen verlaten; want deze waren zonder Europeesche hulp in dit halfvoltooide fort, waarin nog alle huisvesting ontbrak, niet te vertrouwen en daarbij zeer noodig voor de verdediging van Elmina.

Terwijl dit alles op Commendah plaats had, hadden de Fantijnen zich om Elmina samengetrokken; de inwoners der daaromliggende boschkrommen vluchtten in allerijl derwaarts. Om die plaats werden door de ons bevriende negers een paar kampen opgericht, de redouten allen gewapend en de noodige maatregelen van tegenweer genomen, zoodat wij voor Elmina geene vrees behoeven te koesteren, want wij achten het voldoende versterkt om iederen negeraanval, hoe zwaar ook, af te slaan. En wat de andere forten aangaat, deze zijn, hoewel zeer zwak bezet, voldoende verzekerd door de trouw der bevolkingen.

In de andere afdeelingen bleef alles rustig, behalve in Chama, waar de bevolking schermutselde met de Wassa's, en toen de koning van Sepoem doodgeschoten was, zonden zij twee afgesneden hoofden der Wassa's aan den gouverneur, ten bewijze hoe Hollandsche negers zich wisten te wreken.

Het traktaat van 5 Maart 1867, hoe voordeelig voor de toekomst, blijkt bij de uitvoering vele moeielijkheden te veroorzaken.

Hoe de vrede te herstellen? Toen „Het Metalen Kruis" den 1sten April van de Kust van Guinea vertrok, stelde men zich veel voor van den invloed van den Engelschen gouverneur; wij betwijfelen echter, of die bemiddeling wel doel zal treffen. Al de Fantijnen, die om Elmina liggen, zijn Engelsche onderdanen, en het gouvernement te Cape Coast rekent zich niet machtig genoeg, om hierin verandering te brengen, wel zijn een paar hoofden, die zich met hun volk bij de Fantijnsche legers voegen wilden, gevangen genomen, en is de invoer van kruit verboden; doch ons met kracht van wapenen ondersteunen is nog niet geschied.

Mocht de Engelsche tusschenkomst niet baten, dat men dan met kracht optrede, en wij voor ons gelooven, dat ééne gevoelige tuchtiging voldoende zal zijn om den vrede voor geruimen tijd te herstellen, die dan tevens beter bevestigd is dan door Engelschen invloed.

Toegeven aan Commendah zoude eene onverklaarbare zwakheid zijn, want dan heeft het geheele traktaat geene waarde voor ons. Wassa, Dinkira, Tjufel en Abremoe te noodzaken onze protectie te erkennen zal

vele bezwaren opleveren, doch men vergete niet, dat ons gouvernement in 1860 geen traktaat met Engeland voor de regeling der grensscheiding wilde sluiten, omdat die mogendheid de protectie op die achter ons liggende rijkjes wilde blijven handhaven.

Men kan de Fantijnen bevredigen door met de Ashantijnen te breken, en wij gelooven, dat dit ook de politiek moet zijn, die wij voor de toekomst te volgen hebben; ons echter daartoe te laten dwingen is natuurlijk onraadzaam.

Men zal misschien denken, dat de hulp van Ashantijn ons nu zeer te stade zal komen, en werkelijk hoorden wij reeds bij ons vertrek van aanstalten spreken, die de Ashantijnsche legers maakten, om naar de kust te komen; doch wij gelooven, dat het zeer ontstaatkundig zou zijn „onzen vriend" Ashantijn ter hulp te roepen. Steeds hebben de Europeesche mogendheden getracht hem van de kust verwijderd te houden, en wat zal hij voor belooning eischen? Zullen wij het hem beletten, zoo hij gedeeltelijk of mogelijk wel geheel Wassa en Dinkira, die vroeger aan hem cijnsbaar waren, behouden wil, en zou de nabijheid van zulk een machtig rijk ons aangenaam wezen? Wel zullen de Fantijnsche legers het beleg om Elmina moeten opbreken, als de Ashantijnen hen werkelijk te gemoet trekken om een inval in hun land te doen, doch wat zal er gebeuren, als de Fantijnen overwinnen, en de vrede met Ashantijn gesloten is?

Wij voor ons hopen, dat de vrede zonder kostbare expeditie hersteld moge worden, doch of zij van langen duur zal zijn, als men de kolonie in den toestand laat, waarin zij sinds jaren verkeert, valt zeer te betwijfelen.

VI.

Wij wenschen thans onze aandacht te vestigen op het bestuur der kolonie, dat volgens de laatste formatie samengesteld is uit een gouverneur, een boekhouder, kassier, officier van justitie, tevens belast met de functie van griffier bij de rechtbank, drie residenten, zes assistenten, drie ambtenaren ter beschikking, waarbij nog, wat Europeesch personeel aangaat, gevoegd moeten worden een hulpprediker, twee onderwijzers en een fabriek- en magazijnmeester, behalve het militair personeel.

De gouverneur, die het hoogste gezag in ons gebied uitoefent, houdt zijn verblijf op het kasteel St. George, en wordt ter zijde gestaan door een adviseerend collegie, dat den naam van kolonialen raad draagt.

Deze raad is samengesteld uit den gouverneur als voorzitter, den boekhouder, den oudsten in rang aanwezigen officier van het garnizoen en twee onbezoldigde leden uit de ingezetenen te kiezen. De laatstgenoemden worden door den gouverneur onder nadere goedkeuring des konings benoemd, telkens voor den tijd van vijf jaar. De raad komt zoo dikwijls bijeen, als de gouverneur het noodig oordeelt, terwijl deze daarentegen geene algemeene bepaling mag uitvaardigen of belangrijke maatregelen nemen, zonder eerst het gevoelen van dien raad ingewonnen

te hebben. Er wordt alleen beraadslaagd over die voorstellen, welke door hem in deliberatie worden gebracht. Willen de leden voorstellen doen, dan moeten zij dat schriftelijk den gouverneur mededeelen, wien het vrijgelaten is, dat voorstel al of niet in behandeling te brengen, terwijl hij in het laatste geval het departement van Koloniën daarvan kennis moet geven. De gouverneur blijft immer verantwoordelijk voor de genomen besluiten, al komen deze overeen met het gevoelen van den raad.

Hij is voorzitter van de rechtbank te Elmina, welke verder bestaat uit den boekhouder als officier van justitie, tevens belast met de functiën van griffier, den oudsten aanwezenden resident, den oudsten aanwezenden officier van het garnizoen en de beide onbezoldigde leden van den kolonialen raad. Die rechtbank doet uitspraak:

1°. in het burgerlijk geding, met minstens drie rechters en zonder hooger beroep, omtrent alle vorderingen eene waarde van *ƒ* 3000 niet te boven gaande; is de waarde meer dan *ƒ* 3000, dan wordt het hooger beroep bij den Hoogen Raad der Nederlanden toegelaten; de rechtbank heeft evenwel de bevoegdheid de voorloopige executie met of zonder borgstelling te bevelen;

2°. in crimineele zaken, met vijf rechters en in het hoogste ressort; de uitvoering van de doodstraf echter wordt geschorst in afwachting van 's konings beslissing, wanneer de veroordeelde om gratie verzocht heeft;

3°. heeft zij het toezicht over het spoedig en regelmatig afdoen der boedels van de ab intestato overledene Europeanen of daarmede gelijk gestelden.

De Nederlandsche wet is zooveel doenlijk van toepassing op de Europeanen en daarmede gelijk gestelden; wanneer eene zwaardere gevangenisstraf dan voor 12 maanden geeischt wordt, moeten de processtukken in Nederland aan een onderzoek onderworpen worden. De inboorlingen worden zooveel mogelijk volgens de wetten des lands veroordeeld, indien deze niet tegen de algemeen erkende beginselen van billijkheid en rechtvaardigheid strijden.

Wat zijne verhouding tot de inlandsche volken aangaat, is de gouverneur meer aan te merken als hun scheidsman en raadgever dan gebieder. Hij moet de overeenkomsten met negerhoofden en stammen stiptelijk nakomen, en hunne gebruiken en instellingen eerbiedigen, doch daar er geene noemenswaardige macht in de kolonie aanwezig is, moet hij er steeds bedacht op zijn, zeer voorzichtig te werk te gaan, om onlusten of oorlog te voorkomen, en juist die weinige klem en gedwongen voorzichtigheid zijn niet geschikt om den neger te overreden. Zonder uitdrukkelijken last des konings mag ook tegen inlandsche vorsten of volken geen oorlog ondernomen worden; vijandelijke aanvallen moeten echter met geweld te keer worden gegaan.

Aan hem is verder opgedragen te waken, dat geen willekeurige lasten de bevolking worden opgelegd, alle knevelingen en afpersingen te

weren, den slavenhandel tegen te gaan, het onderwijs te bevorderen en landbouw en handel te beschermen.

Op den gouverneur volgt de boekhouder, kassier, officier van justitie, enz., die den gouverneur bij afwezigheid opvolgt, en door die verschillende betrekkingen een zeer uitgebreiden werkkring heeft.

Valt het ambt van gouverneur open, en is van wege den koning geen opvolger benoemd, dan neemt het oudste aanwezige lid, volgens bepaalde rangschikking in den raad, die functie op zich.

De drie residenten, zes assistenten en drie ambtenaren ter beschikking zijn aldus verdeeld: een der eersten, in den laatsten tijd meester in de rechten, is op Elmina bij het algemeen bestuur werkzaam, doch meer bepaaldelijk met de rechtszaken (palabbers) belast, en is tevens controleur der belastingen. Van het overige personeel is een der ambtenaren adjudant van den gouverneur, zes zijn hoofden der afdeelingen, terwijl er nog een ambtenaar bepaald voor de belastingen op Elmina werkzaam is, zoodat, als het personeel voltallig is, er slechts drie ambtenaren uit de kolonie afwezig kunnen zijn wegens ziekte, waarbij men nog in aanmerking nemen moet, dat ook dikwerf door hen in de vacante betrekkingen van gouverneur, boekhouder en fabriek- en magazijnmeester moet voorzien worden. Zijn nu drie ambtenaren afwezig, wat veelal het geval is, dan kan een der op de buitenposten resideerende ambtenaren, zoo hij ongesteld wordt, niet vervangen worden. De organisatie is dus onvoldoende.

Het leven van den ambtenaar op de Goudkust is verre van benijdenswaardig; zijne vooruitzichten zijn gering, hij wordt slecht betaald (een resident *f* 2000, een assistent *f* 1500 per jaar); ook het pensioen, dat hem na twaalf jaar verblijf aldaar verleend wordt, is gering. Een ambtenaar, die uit Nederland naar de Kust van Guinea gezonden wordt, is nauwelijks eenigen tijd op Elmina, of hij wordt bestemd (want de steeds onvervulde plaatsen dwingen er toe) voor het een of ander fort. Nog onbekend met de taal en gewoonten, mag hij zich gelukkig rekenen als hij tot bediende een neger gekregen heeft, die eenigszins het Hollandsch verstaat. De reis wordt per hangmat aanvaard, en op het fort aangekomen begint dadelijk zijn taak. Bijna alle denkbare betrekkingen zijn hem opgedragen: hij voert het bestuur over de afdeeling, is rechter, postdirecteur, ambtenaar van den burgerlijken stand en voor de belasting, en kommandant van het fort, ofschoon hij nimmer eenige militaire opleiding heeft gehad. Niettegenstaande al die betrekkingen heeft hij echter zeer weinig te doen. Van de landziekte blijft hij niet lang verschoond, doch, wetende dat er geene ambtenaren zijn om hem te vervangen, houdt hij zoo lang vol, totdat zijn uitgeput lichaam in een kano gedragen wordt, om zich op Elmina te doen verplegen; doch ook daar vindt hij soms niet eens geneeskundige hulp; want het kan gebeuren, evenals thans het geval is, dat de geneesheeren met verlof in Europa zijn. Op de buitenposten, zooals de buiten Elmina gelegen forten

genoemd worden, is het leven daarbij zeer eentonig; steeds eenzaam en verlaten, moet hij op een oud fort den tijd doorbrengen, want zelden valt hem het voorrecht te beurt, om hetzij een voorbijtrekkend ambtenaar, hetzij den gezagvoerder van een schip bij zich te zien. Het karig traktement laat hem niet toe zich zekere gemakken te vergunnen, zoozeer noodig om in zulk een klimaat krachtig te blijven; want de Europeesche voedingsmiddelen zijn duur, en liggen dus buiten zijn bereik. Gewoonlijk calisaart (huwt) hij dan volgens de wetten des lands, waardoor hij het niet zoo eenzaam heeft. Wat is daar echter het gevolg van? Die vrouw (oeraba), (hoewel er gunstige uitzonderingen op zijn) weet, dat, wanneer haar echtgenoot de Kust van Guinea verlaat, hij haar alleen zijnen naam achterlaat, en zij verrijkt zich daarom te zijnen koste; het weinige geld, dat hij met moeite vergaard heeft, vloeit in hare kas, en daar drijft zij handel mede, en het onschuldig kind, uit dat huwelijk geboren, draagt den zwaarsten last; want, mogt al menig vader zich den zoon aantrekken, de dochters volgen de moeder en worden de bijzitten (want anders kan men het toch niet noemen) van een ander!

Doch het gouvernement kon in deze veel doen; zoo aan de ambtenaarsweduwen pensioen verleend, of een fonds voor haar gevormd werd, en de ambtenaar zoo bezoldigd werd, dat hij een Europeesch gezin onderhouden kon, dan zouden die ongeregeldheden spoedig een einde nemen; want het vooroordeel, dat eene Europeesche vrouw daar niet zoude kunnen aarden, is verouderd.

Hebben wij getracht de levenswijze van den ambtenaar te schetsen, thans wenschen wij het krijgswezen eens na te gaan; ook dit verkeert in treurigen toestand. Het militair personeel moet volgens de laatste organisatie bestaan uit een kapitein-kommandant, tevens directeur van het werfdepôt, een tweeden luitenant en een adjudant-onderofficier. De andere onderofficieren en soldaten zijn tapoeiers of negers, als: 6 sergeants, 12 korporaals, 7 tamboers en hoornblazers en 24 tapoeier- en 78 negersoldaten.

Het vooruitzicht van de officieren is ook niet schitterend; de kapitein, welke betrekking in den laatsten tijd aan een tweeden luitenant van het Nederlandsche leger werd opgedragen, heeft volstrekt geene vooruitzichten; de luitenant moet op promotie wachten, totdat de kapiteinsplaats open komt, en de adjudant, dien men wel vergunt de officiersuniform te dragen, doch bezoldigt overeenkomstig zijnen rang, wacht weder op den luitenant.

De bovengenoemde kleine troepenafdeeling, maakt de geheele krijgsmacht der kolonie uit, en detacheert naar de forten te Chama, Saccondee, Dixcove, Boutry, Axim en Apollonia; het overige blijft op Elmina. Dat bij die kleine detachementen onder negeronderofficieren de krijgstucht verloren moet gaan, zal niet betoogd behoeven te worden, te meer daar de kommandanten der forten ambtenaren zijn, die slechts in zooverre militairen zijn, dat zij uniform dragen; doch zonder Europeesche onderofficieren en met zoo weinig officieren zal op die soldaten, ofschoon zij

op Elmina veel geoefend worden, toch weinig gerekend kunnen worden. Het afzonderen van eenige macht kan alleen geschieden ten koste van Elmina, dat ter verdediging van 2 forten en 4 redouten bij eenigszins krachtigen aanval reeds alle manschappen in beslag neemt.

Hoe schromelijk verder de inrichting van het krijgswezen is, blijkt uit de wijze van voeding; in de forten is geen voorraad van levensmiddelen, en de soldaat moet zelf in zijne voeding voorzien, waarvoor hij eene zoogenaamde kaantjesvrouw aanneemt voor *f* 2.50 à *f* 3.00 's maands, die hem dagelijks zijn voedsel levert. Is nu een gedeelte mobiel, en kunnen de kaantjesvrouwen niet bij de soldaten komen, dan blijven deze zonder eten, zooals wij het zelf te Commendah gezien hebben.

Wat de forten aangaat, deze zijn over het algemeen in vrij goeden staat (het fort St. George is zeer goed onderhouden); doch de bewapening is zeer slecht en bestaat wel uit vele, doch allen zeer oude en daarbij zeer slechte kanonnen. Geen der forten is tegen een Europeeschen vijand bestand; doch het fort Koenraadsburg zoude met geringe kosten daartoe in te richten zijn.

Waar het bestuur en het krijgswezen op zoo zuinigen voet ingericht is, spreekt het van zelf, dat ook weinig gedaan is om land en volk te leeren kennen. Vele ambtenaren, die jaren lang op de kust geweest zijn, hebben nog nimmer iets gezien van de binnenlanden der afdeelingen, die zij bestuurd hebben. Goede kaarten ontbreken, ja zelfs van ons grondgebied is nog niet eens met juistheid de grensscheiding bekend.

De oorzaak van dien toestand laat zich gemakkelijk verklaren; wij maakten ons meester van de Goudkust om den slavenhandel; de personen, die op die ongezonde kust zich vestigden, kwamen om spoedig geld te maken; kennis van land en volk was hun onverschillig, zij leefden goed, soms wel al te goed, en werden rijk of stierven. Op woonplaats en levenswijze werden niet gelet; de forten waren goed gelegen voor den handel, en dat ging boven alles.

Toen de slavenhandel afgeschaft werd, had men niets meer aan die bezittingen; want de overige handel was gering van beteekenis. Op culturen had men zich niet toegelegd, en toen heette het, dat er van die ongezonde kust toch nimmer wat te maken was. Onze eer gedoogde niet, ons van die bezittingen, die nu een lastpost geworden waren, te ontdoen; men behield ze, maar zorgde, dat zij den staat zoo weinig mogelijk kostten.

Voor dit jaar zijn de uitgaven voor de Kust van Guinea geraamd op *f* 145,000; neemt men in aanmerking, dat daarvan nog *f* 27,000 aan pensioenen moet besteed worden, dan zal men wel tot de overtuiging komen, dat deze kolonie niet op weelderigen voet bestuurd wordt.

De inkomsten voor dit jaar zijn geraamd op *f* 17,000; doch voor belasting heeft men slechts *f* 12,000 geraamd, welke in gewone tijden *f* 72,000 kan opbrengen; de subsidie, die nu *f* 128,000 bedraagt, zoude dan reeds op *f* 68,000 verminderd kunnen worden.

Menigeen zal deze vermeerdering van inkomsten toelachen, doch wij gelooven, dat dit geld niet beter besteed zou kunnen worden, dan om eenige verbetering in den toestand der kolonie te brengen; want het wordt hoog tijd den blik eens naar die oorden te richten.

De Kust van Guinea moge voor ons een lastpost zijn na de afschaffing van den slavenhandel, zij behoeft dit niet meer te blijven. Zij kan nog eenmaal eene rijke kolonie worden, doch dan niet getalmd, want er moeten groote moeielijkheden overwonnen en groote kosten gemaakt worden. Wanneer het toch aan een Daendels, den grooten hervormer van Java, niet gelukt is hier hervorming aan te brengen; wanneer men hoort van de grootsche plannen, die hij koesterde, die echter uitliepen op het: „ook Daendels werd koopman", dan zal het wel niet betoogd behoeven te worden, dat hier met kracht en energie gehandeld moet worden. Met het oude moet gebroken, een nieuwe stand van zaken moet geboren worden; doch dan kan de Kust van Guinea ook ruimschoots de gemaakte onkosten vergoeden, en zal zij niet langer een lastpost voor Nederland zijn *).

Ten einde onze denkbeelden eenigen ingang te doen vinden, moeten wij eerst opkomen tegen het algemeene vooroordeel, dat de Kust van Guinea zoo ongezond is. 't Is waar, de streek, waar wij ons ophouden, is ongezond, doch is dit niet natuurlijk? Al onze ambtenaren wonen in dompige forten (St. Anthonie uitgezonderd), gelegen aan een laag, vochtig strand, met verzande riviermonden en voortdurend sterk uitwasemende moerassen. Maar die forten zijn gebouwd met het oog op de gunstige ligging voor den slavenhandel, en daar waren zij uitmuntend voor gelegen. Achter die ongezonde lage moerasstreken liggen echter prachtige hooglanden, of, als men zich niet zoo ver van de kust verwijderen wil, is de afdeeling Axim eene der gezondste streken van de Kust van Guinea. De grond is daar, zooals wij reeds gezegd hebben, bij uitstek vruchtbaar en geschikt voor culturen, terwijl hij tevens eene uitmuntende verblijfplaats voor Europeanen zoude opleveren.

En toch zelfs onze kuststreek is niet zoo ongezond, als zij afgeschilderd wordt, terwijl het er verre van daan is, dat de sterfte in den regel veroorzaakt wordt door het ongunstige klimaat; alleen is men maar al te zeer geneigd ze op rekening van dat klimaat te stellen, met moedwillig voorbijzien van andere natuurlijke oorzaken. Zoo is, om maar iets te noemen, niet altijd de geneesheer aanwezig, om tijdig de

---

*) Het denkbeeld, om de Kust van Guinea te verlaten, is nu voorloopig ten minste, niet uitvoerbaar. De waardigheid en de eer der Nederlandsche natie zullen toch niet dulden om volksstammen, die meer dan twee eeuwen onze getrouwe bondgenooten waren, aan zich zelven over te laten. Ook zoude onze machteloosheid ten sterkste aan het licht komen, indien wij ons van daar lieten verdringen. Daarbij zou eene Europeesche mogendheid zich in het vervolg wel wachten traktaten met ons te sluiten, die wij op dergelijke wijze uitvoerden!

kwaal aan te tasten, nergens vindt men een gezondheidsetablissement om den geschokten zieke op te nemen, waartoe deze heuvelachtige streken zulk eene schoone gelegenheid zouden geven; niets is er gedaan om de stinkende poelen bij onze forten weg te nemen; nimmer heeft men getracht gezonde woningen daar te bouwen. Ziedaar zoovele redenen, waarvoor de Kust van Guinea nu de schuld dragen moet. In één woord, de Kust van Guinea is niet zoo ongezond, als zij afgeschilderd wordt, doch er is weinig of niets aanwezig, om den gezondheidstoestand te bevorderen, hoewel het niet ontkend kan worden, dat het acclimatiseeren er eenige moeite en tijd kost.

Gelegen op ongeveer 4° 44′ N. Br. (kaap Driepunten) en van 3° 22′ tot 1° 18′ W. L., heeerscht er in den drogen tijd eene gemiddelde temperatuur van 85°—90° F. en in den regentijd daalt de thermometer soms van 74°—70° F.; deze mousons wisselen geregeld af; hunne kentering wordt gekenmerkt door de tornado's of travado's, zijnde kortstondige, doch hevige buien. In den drogen tijd waait nu en dan de Harmattan, een noordoostelijke wind, die, ofschoon als verschrikkelijk in sommige boeken afgeschilderd, voor de kustbewoners zeer welkom is, daar hij gewoonlijk als de gezondste tijd aangemerkt wordt.

Zee- en landwind wisselen elkander dagelijks geregeld af. De eerste, een westelijke wind, die op den middag meestal met kracht waait en de hitte van de zon wat tempert, komt 's morgens om 10 uur door en gaat met zonsondergang liggen; terwijl de laatste 's avonds tegen 9 uur doorkomt en in noordelijke richting waait. Die landwind, die zelden met kracht doorstaat, strijkt op sommige plaatsen over moerassen en is dan zeer ongezond.

De zoozeer gevreesde gele koorts, die het hooger gelegen Sierra Leona soms zoo zwaar teistert, is nog nimmer tot de Goudkust doorgedrongen, en de cholera is er tot dusverre onbekend.

Er zijn nog twee oorzaken, die in de laatste tijden zeer tot bevordering der gezondheid medegewerkt hebben: het verbod namelijk aan ambtenaren, om handel te drijven, waardoor zij nu zonder hunne belangen te benadeelen de kust kunnen verlaten, en de geregelde maildienst tusschen de Engelsche bezittingen en Liverpool, waardoor men spoedig naar Europa kan gaan voor herstel van gezondheid.

Zijn wij er door de bovenstaande regelen eenigszins in geslaagd, om de vooroordeelen aangaande de ongezonde ligging der Kust van Guinea te bestrijden, thans willen wij trachten, onze denkbeelden uiteen te zetten over eenige verbeteringen, die aldaar zouden kunnen worden tot stand gebracht.

Een eerste vereischte daartoe is den thans uitgebroken krijg te doen eindigen en steeds de macht ter kuste beschikbaar te hebben, om iedere vonk, die zich op nieuw mocht vertoonen, dadelijk te kunnen uitdooven; zonder dat kunnen er elk oogenblik nieuwe onlusten uitbreken. De schaduw van macht, die wij thans bezitten, moet voor een krachtig en

flink bestuur plaats maken; want zonder dat zal men nimmer invloed op den neger verkrijgen *).

Om eenheid in het gezag te brengen zouden wij de geheele kuststreek, die wij thans bezitten, wenschen te verdeelen in eene Ooster- en eene Wester-afdeeling, deze met Axim, gene met Elmina als hoofdplaats. De monding der Boutry-rivier zoude b. v. eene geschikte grensscheiding voor de beide afdeelingen kunnen zijn.

In elk dier afdeelingen zouden wij slechts een post wenschen te onderhouden en wel op de hoofdplaatsen. De andere forten zouden langzamerhand geslecht moeten worden, doch niet eer voor dat er geregelde wegen aangelegd zijn, en ons gezag beter bevestigd is.

De zetel van den gouverneur zouden wij ook wenschen te verplaatsen naar Axim. Elmina, voor het traktaat van 5 Maart 1867 in het midden onzer bezittingen gelegen, is thans een grenspunt geworden, en ligt daarenboven benedenswinds van alle andere door ons bezette punten. Axim daarentegen is thans nagenoeg het middenpunt geworden; voegt men daar nu bij zijne gezondere ligging en de geschiktheid van zijnen grond voor culturen, dan zal het voordeel, dat Axim boven Elmina oplevert, niet verder behoeven aangetoond worden.

De beide afdeelingen zouden ieder door een resident bestuurd moeten worden, die controleurs onder zich had in de verschillende onderafdeelingen Elmina, Chama, Saccondee en Boutrie, en Dixcove, Axim en Apollonia, terwijl het tevens wenschelijk zoude zijn, dat in de binnenlanden achter die afdeelingen een controleur als reizend ambtenaar aangesteld werd, wat ons ook invloed op deze streken zoude geven, waarvan tegenwoordig nog weinig of niets bekend is. Verder zullen er nog eenige ambtenaren noodig zijn voor de belasting en ter vervanging van openvallende plaatsen.

Om den gezondheidstoestand zooveel mogelijk te bevorderen, is wenschelijk, dat ieder ambtenaar, als hij drie jaar ter kuste was geweest, aanspraak had op een jaar verlof naar Europa; men zoude dan veilig den diensttijd, die thans 12 jaren is, op 20 jaren kunnen brengen, waarvan men 15 jaar, doch met bovenstaande tusschenpoozing, op de kust zelve zou moeten doorbrengen. Van deze regeling zou het gevolg zijn, dat het personeel van ambtenaren ¼ grooter moest zijn dan voor den dienst aldaar vereischt wordt. Eene billijke rangsverdeeling tusschen de ambtenaren, verbetering hunner inkomsten, een beter pensioen, een pensioenfonds voor weduwen en weezen zijn zaken, die niet weinig zouden bijdragen, om een goed en bekwaam personeel daar ter kuste te verkrijgen.

Men schaffe verder de militaire uniform der ambtenaren af, organiseere eene behoorlijke politie, zoodat iedere resident en controleur over eenige

*) Na het vertrek van „Het Metalen Kruis" hebben de Commendahs zich in het krom Commany gevestigd, daar de inwoners dier plaats zonder hulp gelaten naar Elmina gevlucht zijn. Daar trotseeren zij tot op den huidigen oogenblik nog onze macht!

politieagenten beschikken kon. Dat de negers voor die betrekking zeer geschikt zijn, kan de deugdelijke Engelsche politie op de Goudkust bewijzen. Als hoofd der geheele politie stelle men een bekwaam ambtenaar aan, terwijl men tevens trachten moet, langzamerhand alle rechtszaken voor onze rechtbank te brengen.

Voor de ambtenaren bouwe men geschikte woningen, wat niet anders dan voordeelig op hunnen gezondheidstoestand werken kan; nu toch zitten zij als opgesloten in dompige forten, zoodat de inboorling niet in staat is iets van de Europeesche samenleving en levenswijze te leeren kennen tot groote schade zijner beschaving.

Op Axim, waar thans niets dan een klein fort St. Anthonie bestaat, zullen behalve de woningen van den gouverneur en de andere ambtenaren ook eene kaserne voor troepen, maar vooral een goed ingericht hospitaal, ook geschikt tot verpleging van officieren en ambtenaren, gebouwd moeten worden. Bij het uitvoeren van al die werken vordert de billijkheid, den fabriek- en magazijnmeester beter te bezoldigen, en hem een tweeden persoon toe te voegen, zooals vroeger geschiedde.

Ook de militaire macht zal uitbreiding vereischen; bij het bezetten van slechts twee forten dienen die beide natuurlijk goed ingericht en bewapend te worden. Het aantal soldaten zouden wij wenschen gebracht te zien van 127 op 250 man, terwijl de staat zich met hunne voeding zoude moeten belasten. Men plaatse daarvan voorloopig 75 man op Axim en 175 man op Elmina. Later, wanneer de kazerne gebouwd zal zijn, en de gouverneur zijn zetel verplaatst heeft, zal de bezetting van eerstgenoemde plaats tot 150 vermeerderd, die van laatstgenoemde plaats tot 100 man verminderd kunnen worden. Van deze troepen zal men echter eerst dan den gewenschten dienst hebben, wanneer een voldoend Europeesch kader daarbij aanwezig is; want zonder de noodige officieren, en eenige Europeesche sergeants en korporaals zal met de negersoldaten, al heeft men er nog zoo veel, niets van belang uit te richten zijn. Is echter het Europeesch element bij hen genoegzaam aanwezig, dan gelooven wij, dat de bovengenoemde macht voldoende tegen iederen inlandschen vijand, zelfs Ashantijn, bestand zal zijn.

Een klein stoomschip, gedeeltelijk met negers bemand, zou ook zeer nuttig zijn, en daarbij meer kracht geven dan al die nauwelijks bezette forten aan de kust; het zou daarbij den ambtenaren den noodigen steun geven. Ook het bezoek onzer oorlogschepen zou ons niet weinig in aanzien bij de negers doen stijgen.

Achten wij het voor het burgerlijk personeel een hoofdvereischte, dat zij geheel op zich zelve staan, voor de officieren daarentegen zouden wij detacheering wenschen uit het Nederlandsche, Oost-, of West-Indische leger. Een goed traktement bij eene verbindtenis van 2 of 3 jaren zou maken, dat het niet aan officieren ontbrak.

Ook het geneeskundig persooneel eischt dringend hervorming. 't Moet niet meer kunnen gebeuren, dat men soms zondër geneeskundige hulp

in de kolonie is. Een viertal militaire geneeskundigen, twee op iedere garnizoensplaats, zouden in dit gebrek voorzien. Doch het zal wel immer moeielijkheden opleveren geschikte geneesheeren te verkrijgen, waar een officier van gezondheid 1ste klasse met *f* 2400 en een der tweede klasse met *f* 1800 's jaars betaald wordt. Men heeft dan ook wel eens kweekelingen in hun derde studiejaar te Utrecht aangeboden, om dadelijk officier van gezondheid 2de klasse op de Kust van Guinea te worden.

Hebben wij nu het personeel, dat voor het bestuur aanwezig moet zijn, nagegaan, dan willen wij thans zien, welke verbeteringen geen langer uitstel gedoogen.

Hiertoe rekenen wij in de eerste plaats te behooren de vermeerdering van kennis van land en volk. Goede kaarten, regeling der grensscheiding met inlandsche vorsten, ziedaar zaken, zonder welke niets aan te vangen is. Hoe toch belastingen te innen, waar men niet eens weet, tot hoe ver onze bezittingen strekken; hoe gronden uit te geven, zoo niet eens de ligging dier gronden aan ons bestuur bekend is. Niet minder moet het stichten van scholen eene der eerste zorgen van de regeering zijn; nu biedt slechts Elmina gelegenheid tot schoolgaan aan, en werkelijk onze onderwijzers hebben zich niet over de Afrikaansche jeugd te beklagen; doch men moet zich niet alleen tot het lager onderwijs bepalen, ook de arbeid is den neger nog onbekend, en de scholen moeten dan tevens gelegenheid tot het leeren van ambachten aanbieden.

Het invoeren van den Christelijken godsdienst, hoe wenschelijk ook op zich zelve, omdat daardoor veel aanleiding tot slavernij zou vervallen, zal hier nimmer goede vruchten opleveren, tenzij men den invloed van den fetischepriester weet te fnuiken, wat alleen zal geschieden door eene goede rechtspleging, het verbreiden van geneeskunde onder de negers zelf en beschaving in het algemeen. De eerste zal men langzamerhand verkrijgen, zoo alle misdrijven voor den Europeeschen ambtenaar moeten gebracht worden, en alle uitspraken door fetischepriesters aan het licht gebracht van onwaarde worden verklaard. Ten einde de geneeskunde meer te verbreiden, wenschten wij eenig geneeskundig onderricht aan eenige daartoe geschikte negers te doen geven, daardoor zou de domme menigte toch zien, dat het niet de fetischepriesters alleen zijn, die de ziekte bestrijden kunnen. En zoo er overal scholen werden gesticht, zou de beschaving zich weldra heinde en ver uitbreiden, en het bijgeloof worden vernietigd.

Wegen, terecht wel eens voertuigen der beschaving genoemd, moeten ook zonder uitstel aangelegd worden. Zonder deze zal de handel steeds kwijnende blijven. Het vervoer langs nauwelijks begaanbare voetpaden met den last op het hoofd, zooals tot nu toe geschiedt, geeft een groot oponthoud. Zijn er eenmaal wegen, die echter mogelijk niet zonder tegenstand der bevolking zullen aangelegd worden, (want de negers begeeren ze volstrekt niet), dan ontstaat van zelf de behoefte aan lastdieren en voertuigen, tot dusverre nog niet in gebruik, en daar paarden, ofschoon

in Ashantijn en Dahomey aanwezig, moeielijk aan dit klimaat schijnen te wennen, zal de buffel en wellicht ook het muildier een goed lastdier kunnen zijn.

Die wegen moet men tegen betaling door de bevolking zelve laten aanleggen, zooals in onze Oost-Indische bezittingen thans het geval is; en wij gelooven, dat de gedweeë Afrikaan zich gemakkelijker tot dezen arbeid leenen zou dan de inboorlingen van sommige onzer andere bezittingen.

Voor den handel is een weg naar Ashantijn onmisbaar; men zorge vooral daarin onze Engelsche naburen met hunne meerdere handelsenergie voor te zijn; want heeft Engeland eenmaal dien weg over zijn grondgebied, dan is de handel voor ons zoo goed als verloren. Het zou het wenschelijkste zijn, dat die weg van Axim, zoo dat de zetel van ons gezag werd, uitging; daardoor zou toch niet alleen die plaats zeer in bloei toenemen, maar zelfs eene marktplaats voor de geheele Goudkust en binnenlanden worden, want Commassie, de hoofdplaats van Ashantijn, verschaft door drie wegen toegang tot de Afrikaansche binnenlanden. Men heeft van daar namelijk gemeenschap met Edinkira (13), Salaga (14) en Jamma (15 dagreizen) zijnde allen aanzienlijke marktplaatsen. De wegen van de andere deelen der kolonie zouden dan naar dat middenpunt geleid moeten worden. De vele rivieren in Axim bieden wellicht ook eene gemeenschap met het binnenland aan.

Ook het plaatsen van een Europeeschen consul te Commassie in plaats van den tegenwoordigen tapoeier zou zeer in het belang van onzen handel zijn, en vele moeielijkheden over binnenlandsche aangelegenheden voorkomen; misschien zou men ook op vredelievende wijze tot eene schikking over de kostbrieven kunnen geraken. De vriendschapsbetrekking, die wij nu met Ashantijn onderhouden, en de haat, dien het den Engelschen toedraagt, zouden ons daarin zeer te stade komen.

Door het bezoldigen der voornaamste hoofden zal men invloed op hunne handelingen verkrijgen, en zal het minder moeielijk zijn hun de rechtspleging, waarin zij door het boetensysteem eene bron van inkomsten hebben, uit de handen te nemen.

Het zal verder een der eerste plichten van alle ambtenaren moeten zijn tegen knevelarijën en afpersingen te waken.

Daar wij het denkbeeld zijn toegedaan, dat de onkosten eener kolonie uit hare eigene opbrengsten goedgemaakt moeten worden, zoo zou de invoering van een ander belastingstelsel bij het nu bestaande noodzakelijk zijn. De volken, nu afkeerig van ons gezag, konden bij onderwerping tot die belasting genoodzaakt worden, terwijl de volken, die wij thans beschermen, eene matige belasting opgelegd zou kunnen worden voor die bescherming. Men vergunne vooreerst die belasting zoowel in produkten als in geld op te brengen, waardoor het den neger niet alleen gemakkelijk gemaakt wordt, maar zoo wordt ook de arbeid aangemoedigd, en zijn de inkomsten beter verzekerd.

6

En thans moeten wij er rekenschap van geven, waarom al die verbeteringen noodig zijn. Omdat wij in onze bezittingen een vruchtbaren bodem hebben, die slechts op den arbeid wacht om schatten af te werpen.

Zoo wij toch nagaan, wat geloofwaardige personen ons verzekeren, dan is er geen onzer bezittingen zoo kwistig door de natuur bedeeld als de Kust van Guinea. Niet alleen dat alle tropische gewassen er welig tieren, maar er zijn zelfs plaatsen, waar bijna al de Europeesche groenten goed groeien. *Milkio* (maïs) en rijst zijn de gewone voedingsmiddelen der negers, zij groeien er bijna als van zelve; de palmboom levert zijnen smakelijken wijn; het rundvee, waaraan nagenoeg geen zorg besteed wordt, is voortreffelijk; visch is er in overvloed, aan gevogelte en wild geen gebrek.

En wat die grond voor den handel zou kunnen opleveren? Wij merken alleen maar op, dat de rijst, die er zonder eenige zorg gekweekt wordt, van goede kwaliteit is, en dat de vele rivieroevers en lagere streken zeer geschikt voor rijstvelden zijn; dat het suikerriet, dat hoog opschiet, uitmuntend en buitengewoon zoet en saprijk is; dat de koffie smakelijk is en gemakkelijk groeit, de indigo veelvuldig in het wild voorkomt, de katoenplant voortreffelijk wast, dat de tabak overheerlijk is, dat de grondnoten zonder veel zorg gepoot er bijzonder welig tieren, dat er vele voor de geneeskunde dienstige planten en kruiden groeien, die voor den uitvoer aangekweekt kunnen worden.

Voegt hier nu bij den olie-palmboom, tot zoo velerlei gebruik geschikt, en nu reeds, zonder dat hij geregeld aangeplant wordt, een hoofdartikel van uitvoer, de oranje-olie en de limoensap, die nergens overtroffen wordt, en de malaguetpeper, die meest alle andere pepersoorten ver achter zich laat. Verder nog eeuwenoude bosschen met hun prachtig hout en eindelijk het goud!

Welnu is die grond geene bebouwing waard?

Men zal ons wellicht toevoegen, dat alles op den onwil der negers afstuit, nu het gerucht van de ongezondheid der Kust van Guinea langzamerhand tot de versletene middelen om haar in diskrediet te brengen begint te behooren. Welnu wij willen trachten ook dit te wederleggen.

't Is waar alle ondernemingen *) zijn te niet gegaan, doch wij kunnen ons niet voorstellen, dat de Afrikaan den zoo vruchtbaren bodem onbebouwd zou laten liggen, wanneer hij zag, dat de vruchten van zijnen arbeid hem eene billijke winst verzekerden; en de maatschappij aldaar werkt van zelf den arbeid in de hand. De slavernij heerscht toch nog in onze kolonie, maar sinds het afschaffen van den slavenhandel is de slaaf in zekeren zin een artikel van weelde voor den meester geworden. Zouden nu die meesters niet gretig het middel aangrijpen om zich te bevoordeelen

*) Behalve de proeven reeds vermeld omtrent de gouddelving en tabaks-cultuur, zijn door het Departement van Kolonien nog proeven genomen met het aanplanten van katoen. Men leze hierover Grambergs· Schetsen van de Westkust van Afrika: Derde boek.

door hunne slaven als huurlingen den grond te laten bewerken? En zelfs dan, wanneer dit niet gelukte, zoude dan de vrije arbeid bij de negers tegen billijke vergoeding geen ingang kunnen vinden? 't Is waar hunne behoeften, wij hebben het vroeger reeds gezegd, zijn niet groot; armoede bestaat er niet, want liever verkoopt de arme zich als slaaf dan gebrek te lijden, doch even goed als men nu hangmatdragers en roeiers voor korten tijd, soldaten en bedienden voor vele jaren kan verkrijgen, even goed als de koopvaardijschepen op deze kust zwarte matrozen kunnen bekomen, welke somwijlen zwaren arbeid te verrichten hebben, even goed zullen er arbeiders, die de gronden bebouwen willen, te vinden zijn.

Doch wij kunnen niet genoeg herhalen, dat zonder streng toezicht geen arbeid van den Afrikaan te verwachten is, en het daarom vooral wenschelijk zij, die gronden aan geschikte Europeanen uit te geven; want wij twijfelen niet, of wanneer het bekend wordt, welke voordeelen er op Afrika's Westkust te verkrijgen zijn, er velen gevonden zullen worden, die daar hun fortuin willen gaan beproeven; want velen onzer landgenooten zullen eigen strand en eigen vlag boven de vreemde verkiezen, zooals thans het geval is.

En is eenmaal die toestand geregeld, begint de grond zijne vruchten af te werpen, dan zullen de bijdragen van het moederland, vooreerst zoo noodig tot het invoeren van verbeteringen, langzamerhand verminderen en spoedig geheel ophouden. Vrachtvaarders met *even kostbare produkten* als uit onze Oost-Indische bezittingen, maar met *minder arbeid* verkregen, zullen hunne rijke ladingen *in de helft van den tijd*, dien zij voor eene Oost-Indische reis noodig hebben, op de Europeesche markten brengen.

Het oude Afrika waarborgt ons een nieuw Indië, en de Kust van Guinea zal eindelijk eens haar naam waardig zijn en voor Nederland worden:

eene Goudkust.

Noorder Atlantische Oceaan, 1 Juni 1868.

C. A. Jeekel.
